

Markedsrapport 2020

Markeds- og prisvurderinger av sentrale
norske landbruksråvarer og RÅK-varer

Rapport nr. 5/2021
16.03.2021





Rapport: Markedsrapport 2020

Dato: 16.03.2021

Utgiver: Landbruksdirektoratet

Kontaktperson: Harald Moksnes Weie

Rapport-nr.: 5/2021

Forsidebilde: Trond Svanøe-Hafstad

Forord

Markedsrapporten, rapporten Omverdenen til norsk landbruk og matindustri, og Økologisk rapport er alle en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet (LMD) i forkant av jordbruksforhandlingene. Rapportene er også utformet for å kunne gi andre interesserte en oversikt over både markedsutviklingen i Norge og i omverdenen til norsk landbruk og matindustri. Rapportene beskriver dagens situasjon og forventninger til utviklingen framover. Samlet sett bidrar rapportene til et grunnlag for å vurdere måloppnåelsen knyttet til produksjon og priser, og for å vurdere endringer i virkemiddelbruk for å nå de landbrukspolitiske målene.

Markedsrapporten gir en oversikt over hvordan tilgangen på viktige norske landbruksvarer var i året som gikk. Vi presenterer tall over norsk produksjon, import og eksport, og vurderer markeds- og prissituasjonen for korn og kraftfôr, melk og meieriprodukter, kjøtt og egg, sentrale varer i grøntsektoren, bearbeidede landbruksvarer (RÅK-varer) og skog.

Omverdenen til norsk landbruk og matindustri gjør rede for internasjonale rammevilkår, som produksjon, handel og prisutviklingen til sentrale landbruksvarer, som påvirker norsk landbruk og matindustri.

Økologisk rapport supplerer de to øvrige rapportene med en egen omtale av det økologiske markedet, både nasjonalt og internasjonalt. Rapporten bør leses sammen med SSBs artikkel om det økologiske produksjonsgrunnlaget, altså arealer og dyr.

Som et supplement til disse rapportene viser vi til andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk Institutt for Bioøkonomi (NIBIO) og Statistisk Sentralbyrå (SSB) som gir nærmere omtaler av utviklingen i norsk landbruk og matindustri. Videre gir www.landbruksdirektoratet.no mer informasjon og tallmateriale om norsk landbruk, pris- og markedsutvikling for jordbruksvarer samt internasjonal handel.

God lesing!

Jørn Rolfsen

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	5
Ordliste	6
1 Korn, mel og kraftfôr	9
1.1 Gode avlinger for mange kornslag, men sterk reduksjon for fôrhvete	9
1.2 Importkvoter	11
1.3 Målpriser	12
1.4 Mel	13
1.5 Kraftfôrsalg/forbruk	15
1.6 Kraftfôrråvarer	16
1.7 Kraftfôrpriser	18
2 Melk og meieriprodukter	20
2.1 Høyere produksjon av kumelk i 2020	20
2.2 Import og eksport av meieriprodukter	23
2.3 Melkeprisen	29
3 Kjøtt	30
3.1 Total kjøttproduksjon	30
3.2 Storfe: Økt salg og mindre produksjon	31
3.3 Svin: Underskudd i markedet	34
3.4 Sau og lam: Bedre markedsbalanse og godt lammesalg	36
3.5 Fjørfe kjøtt	38
3.6 Reinkjøtt – en liten, men likevel betydningsfull produksjon	40
4 Egg	43
4.1 Noe oppbremsing i engrossalget av egg	43
5 Poteter, grønnsaker, frukt, bær, blomster og planter	48
5.1 Behov for sesongarbeidskraft i grøntsektoren	49
5.2 Ny økning i omsetning og pris for poteter	50
5.3 Ulike markedsforhold for veksthusgrønnsaker	51
5.4 Været påvirket produksjon og forbruk av grønnsaker	53
5.5 Nedgangen i fruktavlinger utfordrende for verdikjeden	60
5.6 For lite bær til høyere priser	62
5.7 Målprisuttak i grøntsektoren – høyere prisnivå enn normalt	64
5.8 Konserves	64
5.9 Blomster og planter	68
6 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer	73
6.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris	73
6.2 Tilskudd til norsk produksjon av RÅK-varer	73
6.3 Økt import av RÅK-varer	76
6.4 Fall i eksport av RÅK-varer	81
7 Skog	85
7.1 Norsk skognæring	85
7.2 Skogressursene i Norge	85

7.3	Økonomiske virkemidler.....	87
7.4	Avvirkning og priser	87
7.5	Verdiskapning i skogbruket.....	89
7.6	Eksport og import i skogbruket.....	89
7.7	Muligheter og utfordringer for skognæringen	92
Vedlegg	93
8	Referanser	95

Sammendrag

Avlingen av **korn, erter og oljefrø** i 2020–2021 er totalt sett like stor som i 2019–2020. Mathveteavlingen er stor, slik at importkvoten for matkorn er mindre enn i 2019–2020. For første gang på fire år er Norge tilnærmet selvforsynt med konvensjonell mathavre. Liten fôrhveteavling gjør at importkvoten for karbohydratråvarer blir større til tross for mindre behov for karbohydrater til kraftfôr.

Melkevolumet økte med 16 mill. liter i 2020 til totalt 1 517 mill. liter. Covid-19-pandemien førte til økt etterspørsel etter meieriprodukter, og er hovedårsaken til økningen. Størst økning var det i bruken av melk til produksjon av ost. Økningen i forbruket av norskprodusert ost var på 8 prosent i mengde sammenlignet med i 2019. Importen av meieriprodukter økte med 1603 tonn, fra 2019 til 2020. Ost, smaksatt søt melk og yoghurt er de største importvarene.

Salget av **kjøtt** økte etter utbruddet av covid-19-pandemien, spesielt for storfe og svin. Økt salg og redusert produksjon førte til økt import av storfe- og svinekjøtt på generelle tollnedsettelse. Produksjonen av sau- og lammekjøtt økte i 2020, mens fjørfekjøttproduksjonen var stabil. Produksjonen av reinkjøtt ble redusert fra 1 900 tonn i 2019 til 1 240 tonn i 2020.

Eggproduksjonen har i flere år vært preget av overkapasitet. Overskudd har vært håndtert med førtidsslakting. Redusert etterspørsel fra serveringssektoren i 2020 har ytterligere forsterket behovet for markedsregulering.

Omsetningen av **potet og grønnsaker** var preget av at begrensede avlinger, økte produksjonskostnader og en usikker forsyningssituasjon førte til høyere priser. Poteter hadde i 2020 pris- og omsetningsvekst i konsummarkedet, men avlingen var mindre. En rekke av grønnsakene på friland fikk en omsetningsvekst og en prisoppgang, men enkelte produksjoner hadde en nedgang i samlet salg fordi serveringsmarkedet stengte ned. Ved årsskiftet hadde ni av ti grønnsaker med målpris oppnådd en pris i markedet over målpris.

Fruktavlingen i 2020 var liten. Den største svikten var for plommer, men også epler og moreller hadde en langt mindre avling enn normalt. Pæreavlingen var stor for andre år på rad. Frost i blomstringen og mangel på plukkere bidro til små bæravlinger og høyere priser på bær.

Produksjon av grønnsaker på kontrakt til industrien har hatt et godt år sammenlignet med 2019. For produsenter av bær og frukt ble 2020 et krevende år grunnet frost og manglede utenlandsk arbeidskraft.

Norsk produksjon av **blomster** er variert med produksjon av både grønne og blomstrende potteplanter og snittblomster. Av omsetningen i 2020 utgjorde norske varer 38 prosent.

RÅK-industrien er en vesentlig avtaker av norskproduserte jordbruksråvarer. I 2020 ble det utbetalt 200 mill. kroner i prisnedskrivning til 22 250 tonn jordbruksråvarer. Norsk RÅK-industri opplever økt konkurranse gjennom økt import. Fra 2019 til 2020 økte importen av RÅK-varer. Mengden økte med 13 prosent, mens importverdien økte med 18 prosent til en samlet verdi på 16,4 mrd. kr. Eksportert mengde RÅK-varer falt med 8 prosent samtidig som eksportverdien økte med 12 prosent fra 2019 til 2020.

Norsk **skognæring** er en viktig verdiskaper i landbruket. I 2020 ble det avvirket totalt 10,36 mill. kubikkmeter til en bruttoverdi av 3,87 mrd. kroner. Avvirkningsvolumet var 0,9 mill. kubikkmeter lavere enn i toppåret 2019. Avvirkningen kan økes siden tilveksten er større enn avvirkningen. Skogbruket eksporterte 1,27 mill. kubikkmeter sagtømmer og 2,06 mill. kubikkmeter massevirke av gran og furu i 2020. Samlet eksporterte skogbruket og skogindustrien tømmer og trebaserte varer for 14 mrd. kroner i 2020. Papirvarer og papirmasse betyr fremdeles mest, men tømmer, trelast og andre trevarer har fått økt betydning de siste årene.

Klimakur 2030 viser at skog årlig står for et nettoopptak av CO₂ på 25–30 mill. tonn som tilsvarende over 50 prosent av utslippene fra andre sektorer i Norge. Det er et stort potensial både i å øke foredlingen av tømmer i Norge og en stor klimaeffekt i å øke skogproduksjonen.

Ordliste

Administrative tollnedsettelse

Det settes en lavere tollsats enn normal tollsats i en periode, for å legge til rette for import av varer som supplement til norsk produksjon. For viktige norske jordbruksvarer iverksettes det normalt *generelle tollnedsettelse*.

Akkumulert noteringspris

Denne er beregnet som en vektet gjennomsnittspris for den aktuelle varen, basert på de ukentlige noteringspriser vektet med tilhørende mengder av varen. Akkumulert noteringspris for en gitt periode kalles også *prisuttak* eller oppnådd pris/noteringspris.

Eksportrestitusjon (XR)

En del av RÅK-tilskuddsordningen som skal kompensere for prisforskjellene mellom norske og utenlandske råvarer. Eksportrestitusjon gis til produkter med innhold av norske råvarer som er produsert i Norge for eksport. Tilskuddet gis for at norsk industri skal ha like konkurransevilkår som produsenter av RÅK-varer i utlandet.

Forholdstall (melkekvote)

Viser hvor stor andel av melkekvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift.

Generelle tollnedsettelse

En generell reduksjon i tollsats for bestemte varenumre, og som gjelder for alle som importerer gjeldende vare innenfor et visst tidsrom. Iverksettes normalt når summen av norsk produksjon og import innenfor kvoter og andre ordninger ikke er tilstrekkelig til å dekke etterspørselen etter gitte landbruksvarer. Ved generelle tollnedsettelse settes tollsatsen til et nivå der summen av importpris og tollsats skal tilsvare norsk pris. I tilfeller der det ikke er norske varer i markedet kan tollene bli satt til null.

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats.

Importkvoter

Tollkvoter gir rett til import av definerte mengder av ulike landbruksvarer, tollfritt eller til reduserte tollsatser. Enkelte av kvotene er globale, det vil si åpne for import fra alle land. I tillegg finnes det blant annet GSP-kvoter for import fra utviklingsland, samt bilaterale tollkvoter, det vil si kvoter fra et bestemt land eller grupper av land som følge av inngåtte frihandelsavtaler, eksempelvis med EU. I tillegg fastsetter Norge årlig flere ensidige kvoter, som ikke er knyttet til forpliktelser i internasjonale avtaler. Dette gjelder blant annet i kornsektoren.

Markedsregulator

Landbrukssamvirkene har ansvar for å gjennomføre markedsreguleringen i den aktuelle sektoren. Norske Felleskjøp er markedsregulator for korn, Tine er markedsregulator for melk, mens Nortura er markedsregulator for kjøtt og egg.

Markedsregulering

Ordning med ulike virkemidler som skal bidra til at det er balanse mellom tilbud og etterspørsel etter jordbruksvarer, samt at produsentene får stabil avsetning og stabile priser i tråd med jordbruksavtalens bestemmelser. Kostnadene ved markedsreguleringen dekkes av produsentene selv gjennom omsetningsavgiften. Eksempler på markedsreguleringstiltak er lagring av overskuddsvarer, å prisnedskrive matkorn til fôrkorn dersom det er overskudd av matkorn eller å eksportere varer det er overskudd av (reguleringseksport).

Melkeanvendelse

Melken som inngår i produksjonen av ulike meieriprodukter. Anvendt liter melk er teoretisk beregnet ved

hjelp av salgstall, lagerkorreksjoner og omregningsfaktorer. Derfor er ikke nødvendigvis levert liter melk og anvendt liter melk det samme.

Målpris

Er fastsatt i jordbruksavtalen, og skal være priser som jordbruket reelt sett skal kunne oppnå ut fra balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de mulighetene for markedsregulering som er til disposisjon. Jordbruksavtalens målpriser gjelder normalt for ett avtaleår, 1. juli–30. juni. Per i dag har mathvete, matrug, havre, bygg, melk, svinekjøtt, poteter, epler og et utvalg grønnsaker målpris.

Noteringspris

Prisen som løpende oppnås for en definert vare (representantvare) i markedet. Noteringsprisen refererer til det fastsatte punktet (noteringspunktet) i verdikjeden der oppnådd pris (prisuttaket) for varen skal måles.

Omsetningsavgift

En avgift som blir lagt på produsentenes salgsproduksjon for å finansiere tiltak for å fremme omsetningen og/eller regulere markedet. Avgiften betales av produsentene.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE)

Planlagt gjennomsnittlig engrospris blir fastsatt av markedsregulator Nortura for egg, storfekjøtt og lam. Prisen står for et halvår om gangen, og det tas sikte på at akkumulert noteringspris for perioden skal ligge nær opptil planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Prisnedskrivningstilskudd

Korn: Et pristilskudd som utbetales til kornkjøpere for kjøp av korn fra produsent. Formålet er å skrive ned prisen på disse varene som råvarer til matmel og kraftfôr, for å sikre at mest mulig av norskprodusert korn, erter og oljefrø av mat- og fôr kvalitet kommer i omsetning.

RÅK-varer: Tilskudd som gis for å kompensere differansen mellom råvarepris i Norge og i utlandet, slik at norsk næringsmiddelindustri skal være konkurransedyktig med utlandet ved bruk av norske råvarer i produksjonen.

Prissystem

Ulike prisordninger som omfatter mange av de mest sentrale norske jordbruksvarene. Danner utgangspunkt eller ramme for prisutviklingen for inntil ett år av gangen. Eksempler på prissystemer er målprissystemet, planlagt gjennomsnittlig engrospris og referansepris.

Prisutjevningsordningen for melk (PU)

Skal bidra til at melkeprodusentene får samme pris for melken uavhengig av geografisk lokalisering og hva melken blir brukt til hos meieriet (anvendelse). Enkelte melkeanvendelser som f.eks. drikkemelk blir ilagt avgift, mens andre melkeanvendelser som f.eks. modnet ost og tørrmelk får tilskudd.

Prisuttak

Den gjennomsnittlig oppnådde noteringsprisen i en definert periode for varer omfattet av et prissystem. Tilsvarende akkumulert noteringspris.

Referansepris (kylling)

En veiledende pris på engrosnivå for kyllingkjøtt fastsatt av Landbruksdirektoratet for hvert avtaleår, med basis i oppnådd pris (prisuttaket) på engrosnivå i foregående avtaleår. Prisdannelsen på kyllingkjøtt er fri, men dersom noteringsprisen overstiger øvre prisgrense, som er referanseprisen + 10 prosent, vil det bli iverksatt generell tollnedsettelse for kyllingkjøtt. Referanseprisen på fjørfe er ikke grunnlag for å innføre markedsregulerende tiltak.

Reguleringseksport

Eksport av overskuddsvarer fra Norge, der prisdifferansen mellom norsk prisnivå og prisen markedsregulator oppnår for varen ved eksport dekkes gjennom omsetningsmidler. Reguleringseksport er en del av markedsreguleringen. Gjennom WTO er det satt begrensning for hvor store mengder som kan eksporteres med støtte i løpet av et år.

Reguleringslager

Lager av midlertidig eller permanent overskuddsvare, dvs. lager ut over forretningsmessig lager. Kostnadene ved reguleringslagring er dekket over omsetningsavgiften, som et markedsreguleringstiltak.

Representantvare

Gjelder for varegrupper som er omfattet av et prissystem. Den definerte representantvaren er en vare eller et utvalg av varer som blir betraktet som dominerende og representativ for varegruppen. Representantvaren inngår i noteringsgrunnlaget som blir brukt for jevnlig prisnoteringer.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

Styringspris

Blir fastsatt i stedet for målpris, blant annet dersom akkumulert noteringspris i foregående avtaleår overskred den gjeldende målprisen, jf. Jordbruksavtalen prisbestemmelser.

Utenlands bearbeiding (UB)

En ordning som gjør det mulig for norske bedrifter å sende norske jordbruksråvarer til utlandet for å produsere jordbruksvarer, uten at det blir ilagt toll for de norske råvarene når jordbruksvarene gjeninnføres til Norge.

1 Korn, mel og kraftfôr

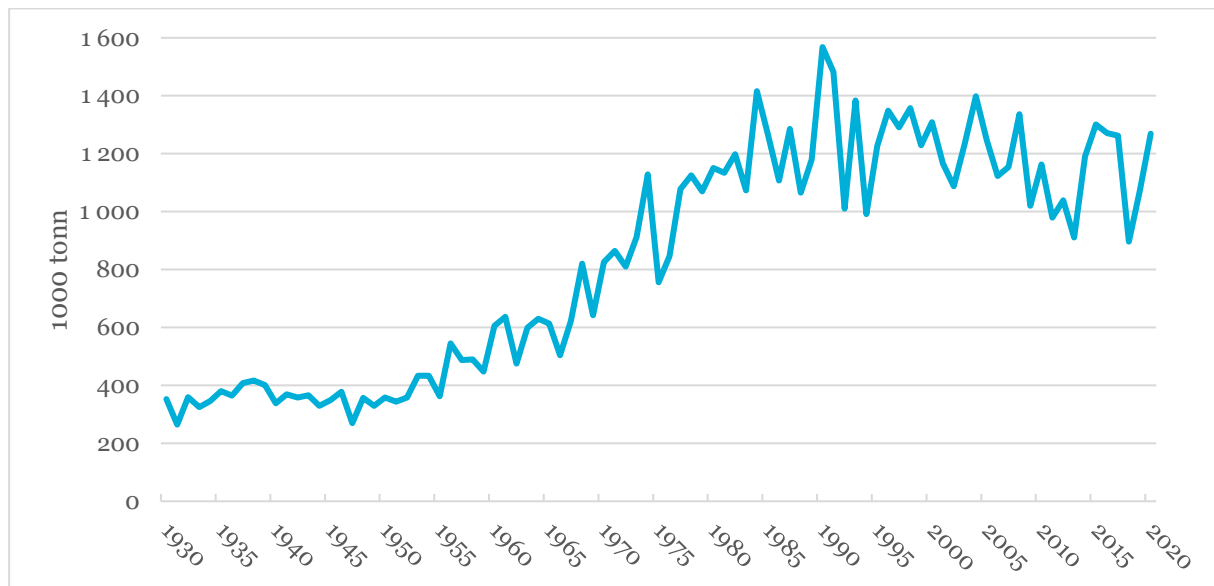
Avlingen av korn, erter og oljefrø i 2020–2021 er totalt sett like stor som i 2019–2020.

Mathveteavlingen er stor, slik at importkvoten for matkorn er mindre enn i 2019–2020. For første gang på fire år er Norge tilnærmet selvforsynt med konvensjonell mathavre.

Liten fôrhveteavling gjør at importkvoten for karbohydratråvarer blir større til tross for mindre behov for karbohydrater til kraftfôr.

1.1 Gode avlinger for mange kornslag, men sterk reduksjon for fôrhvete

Prognosen fra Norske Felleskjøp (NFK) per 16. november 2020 viser at avlingen av korn, erter og oljefrø i 2020–2021 blir like stor som i 2019–2020. Prognosen har blitt oppjustert to ganger høsten 2020, og det nyeste anslaget er en total produksjon på 1 258 000 tonn. Dette er 8,5 prosent over gjennomsnittet for de fem siste kornårene.



Figur 1: Norsk produksjon av korn, erter og oljefrø, 1930-2020.

Kilde: Norske Felleskjøp og Landbruksdirektoratet

Figur 1 viser utviklingen i norsk produksjon av korn, erter og oljefrø per kalenderår, fra 1930 til og med 2020. Produksjonen har vært over 1 mill. tonn i de fleste år siden 1977, med et toppår på nesten 1,6 mill. tonn i 1990. Kornproduksjonen har tatt seg opp de to siste årene etter tørkeåret 2018, som var det dårligste siden 1976.

Vekstsesongen

Her følger en oppsummering av vekstsesongen for avlingen som ble høstet i 2020. Oppsummeringen er basert på rapporter fra ulike lokalkontor i Norsk Landbruksrådgivning som er gjengitt i Norske Felleskjøps prognoser høsten 2020.

Det første kornet til sesongen 2020–2021 ble sådd høsten 2019. Denne høsten var det fuktige forhold mange steder, og det førte til at det ble relativt lite og sein såing. Noen steder ble det en god overvintring av det som ble sådd, mens andre steder ble høstsådde hvetearealer harvet opp på våren og sådd til med vårhvete i stedet. Flere steder hadde rug- og rughveteåkrene klart seg bedre enn hveteåkrene.

Vekstsesongen for vårkornet startet tidlig på grunn av den milde vinteren, og tidlig såing ga håp om gode avlinger. Etter en kjølig mai ble imidlertid veksten preget av en tørr juni og en våt juli. Dette førte til mye etterrenning i de fleste områder, særlig for bygg. Sønna fjells ble det gode innhøstingsforhold og god kvalitet på kornet, og etterrenninga bidro i mange tilfeller til større avling. I Trøndelag var det derimot mye regn på høsten. Dette førte til problemer, både fordi etterrenninga modnet seint og fordi det var dårlige forhold for å treske. I september ga Mattilsynet dispensasjon til å tvangsmodne bygg og havre i fylket.

Alt i alt er inntrykket at de skiftende værforholdene ga varierende utslag, alt etter tidspunkt for såing, jordtype, geografisk område og kornslag. Resultatet for hele landet ble bedre enn først antatt slik at 2020–2021 blir et godt kornår. Hele produksjonsprognosen for 2020–2021, samt leverte mengder i 2019–2020 og gjennomsnittet for de fem siste kornårene, er presentert i Tabell 1.

Tabell 1: Norsk produksjon av korn, erter, oljefrø og åkerbønner de siste tre årene og fem-års gjennomsnitt (2015–2016 til og med 2019–2020). Tonn.

	2019-2020	2020-2021*	5-årssnitt
Hvete, mat	205 863	217 000	162 259
Hvete, fôr	224 734	86 000	178 645
Rug, mat	13 200	8 000	17 324
Rug, fôr	10 714	28 000**	10 878
Bygg	540 735	606 000	515 115
Havre	218 259	294 000	248 634
Rughvete	26 870		11 284
Totalt korn	1 240 376	1 239 000	1 144 139
Erter	4 211	4 000	3 862
Oljefrø og åkerbønner	15 679	15 000	10 999
Totalt korn, erter, oljefrø og åkerbønner	1 260 266	1 258 000	1 159 001

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp. Inkluderer ikke leiemalt korn og såkorn

*Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2020

**Fôrrug og rughvete. NFK forventer at 25 000 tonn av dette vil være rughvete.

Selv om den totale produksjonen i 2020–2021 blir omtrent like stor som forrige sesong, er det større endringer for de enkelte kornslagene. Når det gjelder fôrkorn anslår prognosen at byggavlingen blir den største på 2000-tallet. Produksjonen av havre blir også stor, og den største siden 2016–2017. Produksjonen av fôrhvete blir imidlertid redusert med over 60 prosent, og dette er nok til at den totale tilgangen på norsk fôrkorn blir mindre enn i forrige sesong.

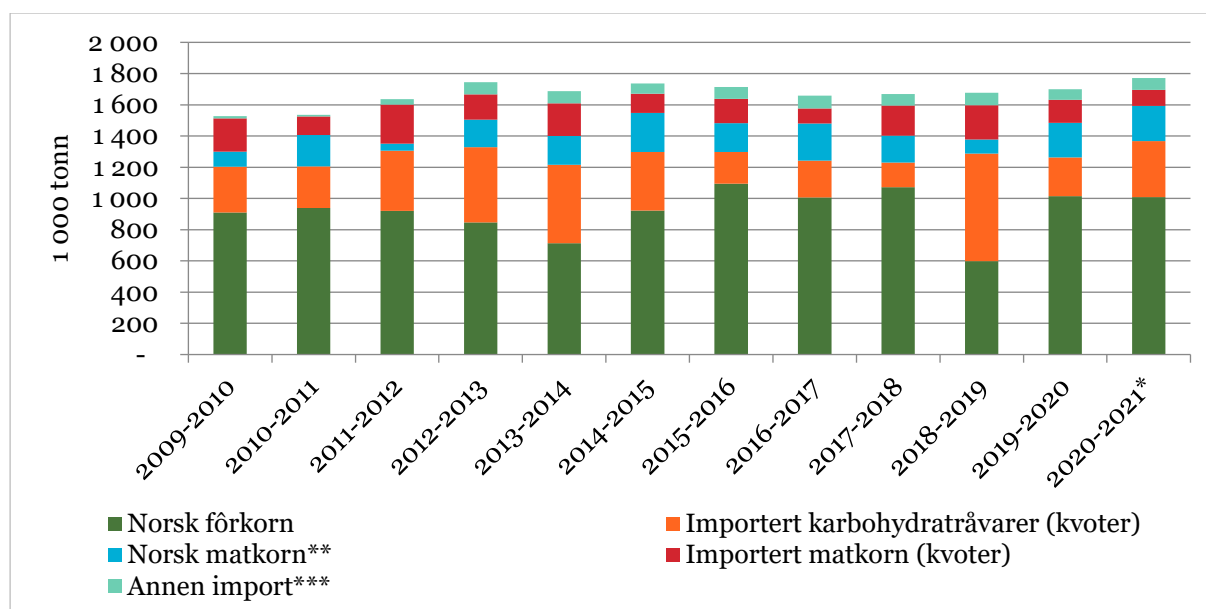
Produksjonen av mathvete blir derimot større enn i fjor, men produksjonen er i stor grad konsentrert om klasse 1 og 5. Norske Felleskjøp prognoserer at totalt 50 000 tonn mathvete vil bli regulert i år fordi tilgangen er større enn etterspørselen. 35 000 tonn mathvete av klasse 5 blir omdisponert til fôr, hvorav 9000 tonn ble omdisponert allerede i oktober. 15 000 tonn vårhvete av klasse 1 vil bli overlagret til neste sesong. Fordi klasse 1 holder høyest kvalitet er den også dyrest, og industrien etterspør derfor også mathvete av klasse 2, 3 og 4. I tillegg har noe av etterspørselen etter mel flyttet seg fra industrien til dagligvarehandelen på grunn av mer hjemmebaking under koronapandemien, og dette forskyver etterspørselen ytterligere bort fra klasse 1. Derfor kan det bli underdekning av mellomkvalitetene i år.

Det blir også tilstrekkelig norsk havre av matkornkvalitet. Av de 294 000 tonnene med havre anslår Norske Felleskjøp at 38 000 tonn vil bli brukt til mat, som betyr at Norge i stor grad blir selvforsynt med konvensjonell grynnavre denne sesongen.

1.2 Importkvoter

Matmelmøllene supplerer tilgangen på norsk matkorn ved hjelp av import av matkorn innenfor matkornkvoten, og kraftfôrproduzentene supplerer tilgangen på norsk fôrkorn ved hjelp av import av kraftfôrråvarer innenfor kvoten for karbohydratråvarer. Matkornkvoten omfatter normalt hvete og rug. Bygg og havre er Norge selvforsynt med i normalår, men de tre siste kornårene har det blitt åpnet for import av mathavre på matkornkvoten på grunn av dårlige avlinger i Norge. Kvoten for karbohydratråvarer omfatter fôrkorn av ulike slag, samt en rekke bearbejdede kornprodukter og biprodukter av disse.

Størrelsen på disse kvotene blir fastsatt av Landbruksdirektoratet på grunnlag av Norske Felleskjøps prognose for størrelsen og kvaliteten på norsk avling, og på det anslåtte forbruket av de ulike kornslagene til mat- og fôrformål. Tollsatsene blir satt fire ganger i året, slik at de utlikner prisforskjellen mellom norsk og utenlandsk vare. Kvotene blir fordelt ved auksjon i flere omganger.



Figur 2: Tilgjengelig norsk matkorn og fôrkorn, og kvoter for import av matkorn og karbohydratråvarer.

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

*Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2020.

**F.o.m. 2017–2018 t.o.m. 2019–2020 er mathavre tatt med i beregningen av norsk matkorn. Dette er gjort fordi det i disse årene ble åpnet for import av mathavre innenfor matkornkvoten.

***Kvotene for durumhvete til pastaproduksjon fra Canada/Ukraina og tilsvarende kvote fra EU, kvoter for import av maisgrits og mais til kraftfôr fra EU, kvote for import av melasse fra GSP-land, import av kraftfôrråvarer fra nulltoll-land (minst utviklede land, samt lavere mellominntektsland med en befolkning under 75 mill. innbyggere).

Figur 2 viser utviklingen i tilgangen på norsk mat- og fôrkorn, og import innenfor kvotene for matkorn og karbohydratråvarer, siden 2009–2010. Tallene til og med 2019–2020 er faktisk produserte og importerte mengder, mens tallene for 2020–2021 er anslått importbehov fra november-prognosen til NFK. Disse anslagene er førende for den totale størrelsen på kvotene. Kvoteutnyttelsen i 2019–2020 var 96 prosent for karbohydratråvarer og 98 prosent for matkorn, så det er grunn til å tro at den faktiske importen vil ende tett opptil kvotestørrelsene.

Forbruket av mathvete har vært fallende de siste årene, mens forbruket av mathavre har økt. I 2019–2020 stabiliserte imidlertid mathveteforbruket seg, noe som delvis skyldes at omsetningen av mat har vært høyere enn vanlig under covid-19-pandemien. Denne situasjonen vil sannsynligvis vedvare ut dette kornåret, og derfor forventer Norske Felleskjøp at totalforbruket av matkorn vil holde seg på samme nivå som i forrige sesong.

Forbruket av både kjøtt, meieriprodukter og egg er også høyere på grunn av pandemien. Ettersom norsk korn er en innsatsfaktor i produksjonen av disse varene gjennom at det brukes i kraftfôr, er også behovet for fôrkorn større enn det ellers ville vært. På grunn av gode grovfôravlinger sønnafjells blir imidlertid behovet for kraftfôr til drøvtyggere mindre enn i fjor. Norske Felleskjøp legger også til grunn at karbohydratandelen i kraftfôret i år faller fra 72 til 71 prosent. Totalt forventer Norske Felleskjøp at det blir behov for 16 000 tonn mindre karbohydratråvarer enn i 2019–2020.

Kolonnen til høyre i Tabell 2 viser den totale størrelsen på kvotene i 2020–2021, basert på Norske Felleskjøp sitt anslag for importbehovet i deres siste prognose. Til sammenligning viser tabellen også hvor mye som faktisk ble importert innenfor disse kvotene i 2019–2020.

Tabell 2: Import på kvotene for matkorn og karbohydratråvarer i 2019–2020, og størrelsen på kvotene i 2020–2021. Tonn.

	Importert i 2019–2020	Kvotestørrelse i 2020–2021
Matkorn	146 794	102 000
Karbohydratråvarer	248 243	360 000

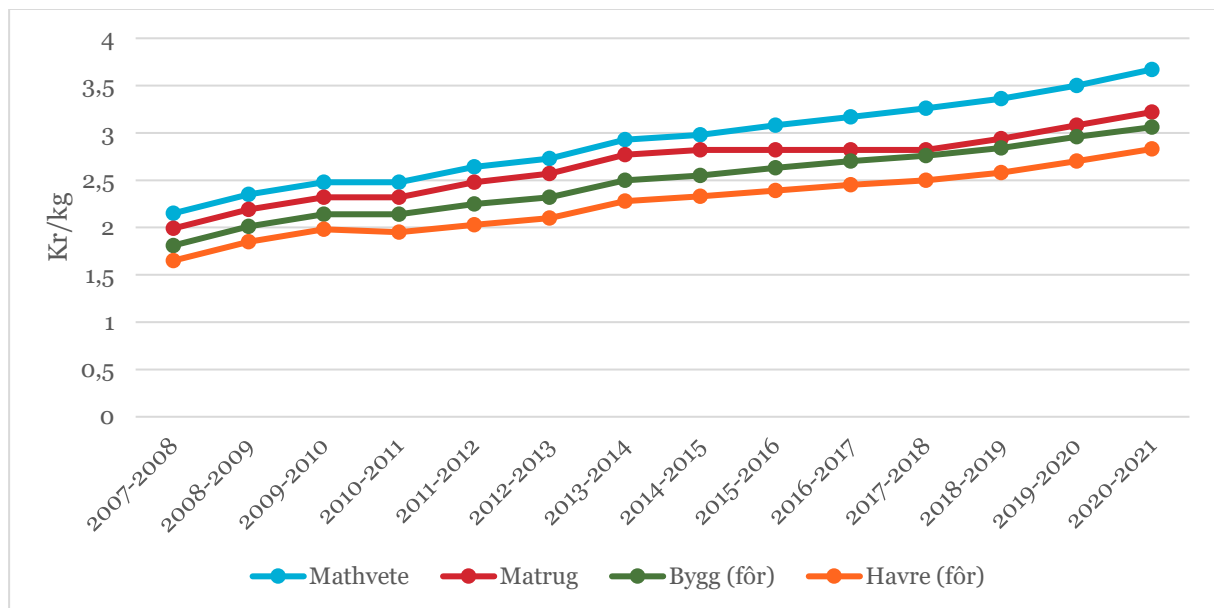
Kilde: Landbruksdirektoratet (import) og Norske Felleskjøp (kvotestørrelser).

Til tross for at totalbehovet for karbohydratråvarer blir mindre, sørger den lave avlingen av fôrhvete for at det blir større importkvote i år enn i fjor. Hvete er den viktigste ingrediensen i kraftfôr til fjørfe, og Norske Felleskjøp venter at salget av fjørfefôr vil øke.

De gode avlingene av mathvete og mathavre fører til at matkornkvoten blir mindre.

1.3 Målpriser

Målprisene på jordbruksvarer blir fastsatt i jordbruksoppjøret i forkant av hvert kornår. Figur 3 viser utviklingen i målprisene for korn siden 2007–2008.



Figur 3: Utvikling i målpriser for korn, 2007-2008 til 2020-2021.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Målprisene på mathvete og matrug har fulgt hverandre tett, og det samme har målprisene på bygg og havre. Fra 2015–2016-sesongen ble det imidlertid åpnet for en større differanse mellom mathvete og matrug. Dette skyldtes at det ble produsert mer matrug enn det var behov for, samtidig som den norske produksjonen av mathvete ikke er stor nok til å møte etterspørselen.

Alle målprisene økte ved Jordbruksoppgjøret 2020. De som økte mest var målprisene på mathvete (4,9 prosent) og havre (4,8 prosent). Matrug økte med 4,5 prosent og bygg med 3,4 prosent.

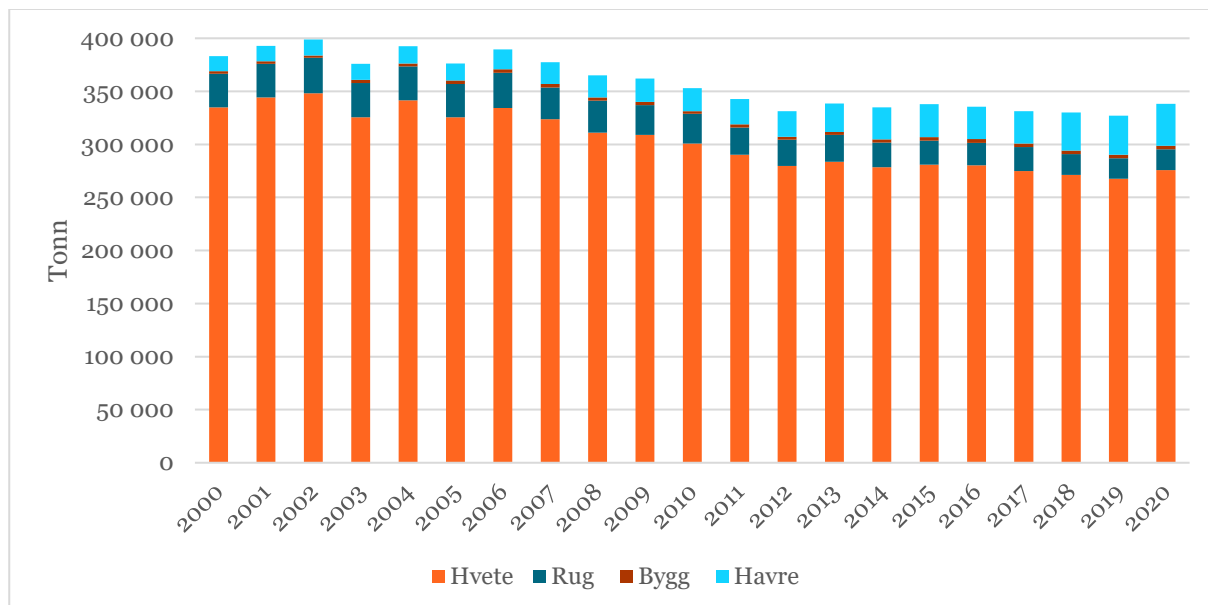
1.4 Mel

Matmelmøllenes forbruk av korn har gått ned de siste 20 årene. Nedgangen skyldes mindre forbruk av brød og bakervarer per person, samtidig som importen av ferdige brød- og bakervarer (RÅK-varer) har økt (les mer om importen av RÅK-varer i kapittel 6). I 2020 økte derimot matkornforbruket for første gang på mange år (foreløpige tall). Utviklingen er vist i figur 4.

Hvete er en sentral ingrediens i de fleste bakervarer og den klart mest brukte kornsorten til mat. Hvete utgjorde rundt 82 prosent av totalt matkornforbruk i 2020. Denne andelen har gått nedover årlig siden begynnelsen av 2000-tallet. Ca. 62 prosent av hveten var norskprodusert, sammenlignet med 41 prosent i 2019.

Forbruket av havre har vært unntaket når det gjelder utviklingen i matkornforbruket. Mens havre utgjorde 4 prosent av matkornforbruket i 2000, er andelen nå oppe i 12 prosent. Dette kommer blant annet av økt forbruk av havregrøt og produktutvikling. Andelen norskprodusert mathavre var ca. 35 prosent i 2020, omtrent likt som i 2019.

Det har også kommet flere alternativer for bruk av bygg til mat de siste årene, blant annet i form av grøtprodukter og bygg som alternativ til ris. Forbruket av bygg til mat er imidlertid lavt, og har ligget stabilt på rundt 3 000 tonn i året de siste 15 årene. 98 prosent av bygget er produsert i Norge.



Figur 4: Forbruk av matkorn til norsk melindustri, 2000–2020. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 5 viser prisutviklingen for siktet hvetemel til industri, som er den mest solgte meltypen. Bruttoprisene (offisielle listepriser) ligger øverst (rød linje), mens nettoprisene (rabatterte priser/faktiske priser) ligger nederst (blå linje). 2020-tallene er foreløpige.

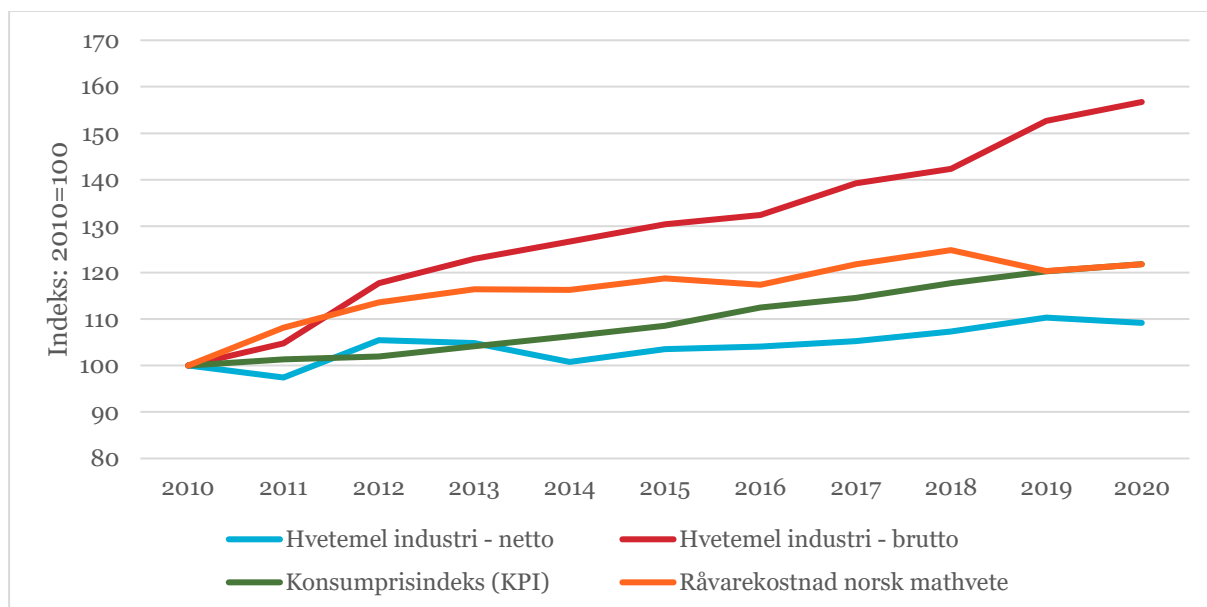
Som figuren viser, er omfanget av rabatter mellom møllene og kundene deres stort, noe som gir et avvik mellom brutto- og nettopriser. Mens bruttoprisene har økt med ca. 57 prosent siden 2010, har nettoprisene økt med 9 prosent. I samme periode har konsumprisindeksen økt med 22 prosent.

Råvarekostnaden for norskprodusert mathvete (oransje linje) har også gått opp 22 prosent siden 2010. Råvarekostnaden er beregnet ved bruk av pris til produsent minus prisnedskrivningstilskudd og matkorntilskudd. Disse tilskuddssatsene blir satt i jordbruksavtalen.

Siden avtaleåret 2017–2018 har økt målpris på hvete blitt kompensert fullt ut i tilsvarende økning i prisnedskrivningstilskudd og matkorntilskudd. Årsaken til at råvarekostnaden i denne indeksen likevel har endret seg er at vi viser et vektet gjennomsnitt av prisen utbetalt til produsent ved alle anlegg, ikke bare målpris-anlegg. Som figur 5 viser, gikk råvarekostnaden ned i 2019 og svakt opp igjen i 2020.

Andre faktorer påvirker også kostnadsbildet til matmelmøllene, deriblant lagringskostnader, kvalitetshensyn og mengden norsk korn tilgjengelig. Kvaliteten på og mengden norsk korn varierer mellom hver sesong, og matmelmøllene må tilpasse importen sin slik at den komplementerer norsk vare. Kornet importeres hovedsakelig gjennom kvoter med nedsatt tollsats, som bidrar til å utjevne prisforskjellen mellom norsk og utenlandsk vare.

Samtidig er konkurransesituasjonen, både møllene seg imellom og mot importerte varer, styrende for hvilken pris møllene kan ta for melet. Markedet for mel er konsentrert, og to store handelsmøller står for nesten alt melsalget i Norge.

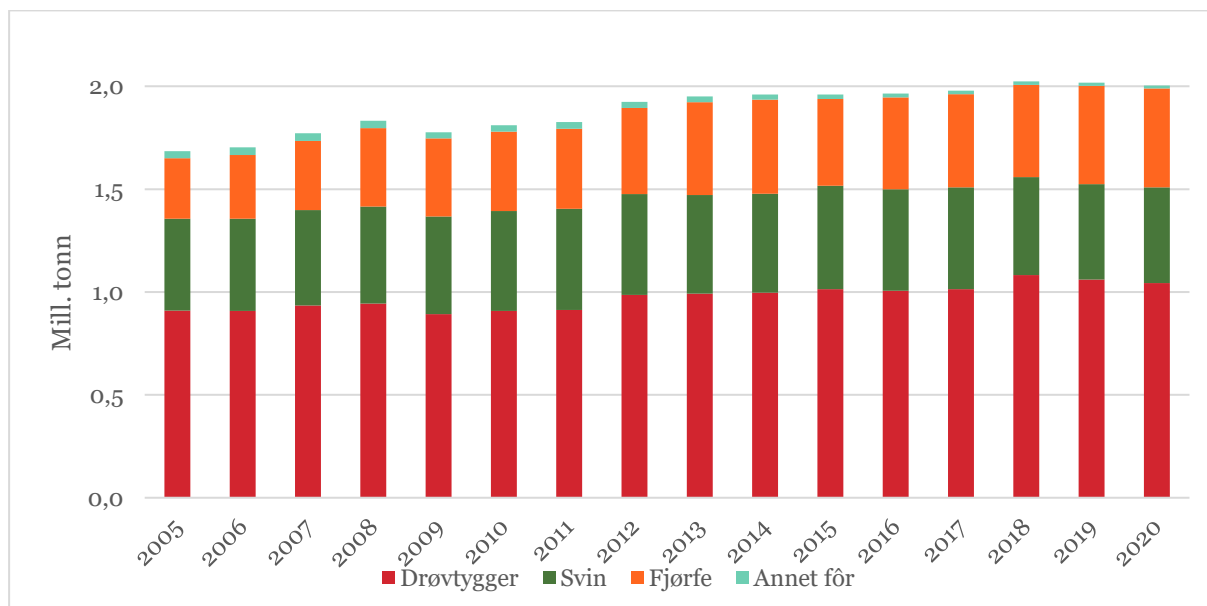


Figur 5: Indeksert prisutvikling for mel, 2010–2020. 2010=100. 2020-tall er foreløpige.

Kilde: Landbruksdirektoratet

1.5 Kraftfôrsalg/forbruk

Salget av kraftfôr var på ca. 2 mill. tonn i 2020. Dette var rundt 1 prosent lavere enn i 2019, som igjen var så vidt lavere enn salget i 2018. Det høye kraftfôrsalget i de to foregående årene hadde sammenheng med tørkesommeren i 2018. Over tid har trenden vært at salget har økt år for år. Figur 6 viser utviklingen siden 2005.



Figur 6: Salg av kraftfôr per dyreslag, 2005–2020. Mill. tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

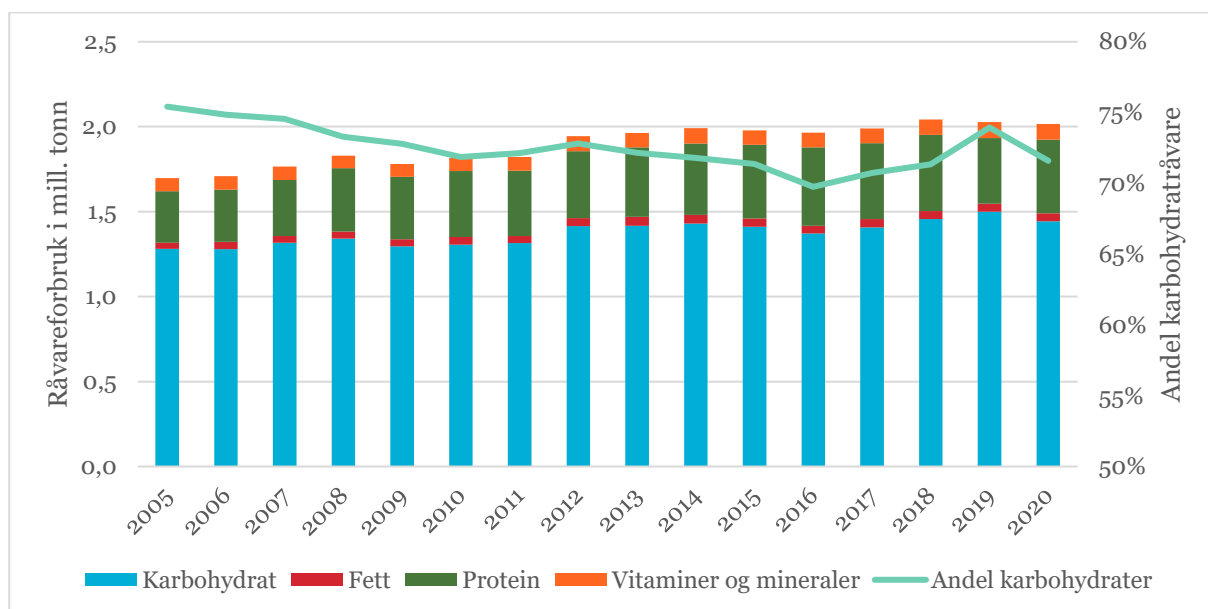
Fôr til drøvtyggere utgjør litt over halvparten av det samlede kraftfôrsalget i Norge. Salget i 2020 var noe lavere enn begge de to siste årene. I sesongen 2018–2019 var tilgangen på grovfôr begrenset på grunn av tørken, samtidig som melkeproduksjonen var høy. Dette ga særlig høyt forbruk av kraftfôr første halvår av 2019. I andre halvår av 2020 gikk forbruket av drøvtyggerfôr opp igjen på grunn av høy etterspørsel etter meieriprodukter og underskudd på melk.

Salget av kraftfôr til svin økte marginalt (0,2 prosent) fra 2019 til 2020 og endte på ca. 465 000 tonn. Salget har gått ned årlig siden toppåret 2015, med bakgrunn i lavere produksjon og føreffektivitetsutvikling.

Også salget av fjørfekraftfôr økte i 2020 målt mot året før, med ca. 0,5 prosent. Fôret går hovedsakelig til slaktekyllinger og verpehøns. Fra 2018 til 2019 økte salget med hele 7 prosent, da markedet for slaktekyllinger fikk et oppsving. I 2020 var produksjonen av både kylling og egg på nivå med året før.

1.6 Kraftfôrråvarer

Forbruket av råvarer til kraftfôr var på ca. 2,02 mill. tonn i 2020. Dette var omtrent 0,5 prosent lavere enn i 2019, som igjen var marginalt lavere enn i 2018. Nesten 72 prosent av råvarene var karbohydrater. Dette er rundt gjennomsnittet for de fem foregående årene, men lavere enn i 2019 da andelen var 74 prosent. Figur 7 viser råvareforbruket og karbohydratandelen over tid.

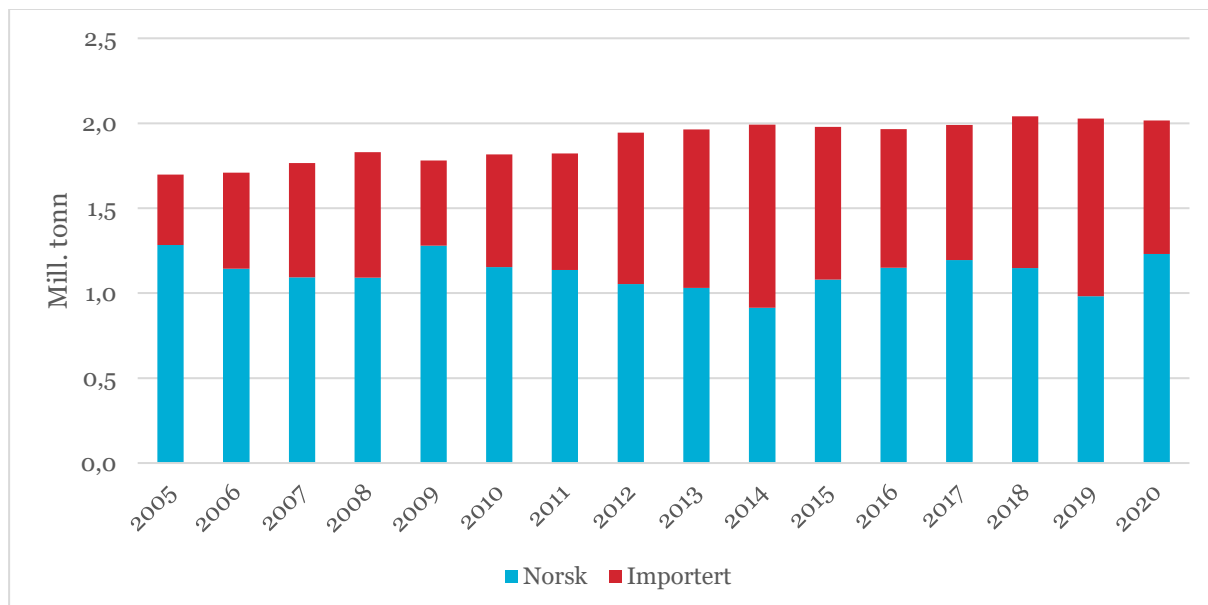


Figur 7: Forbruk av kraftfôrråvarer fordelt på varegruppe og andel karbohydratråvare, 2005–2020. Mill. tonn og prosent.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Enkelte råvarer må importeres for at man skal få de ønskede egenskapene i norsk kraftfôr, deriblant mais, soyamel, rapsmel, melasse og maisgluten. Utover disse avhenger importbehovet av den norske kornsesongen. I gode kornår i Norge kan man begrense importen til råvarer vi ikke produserer selv. I dårlige kornår må vi også importere hvete, bygg og havre.

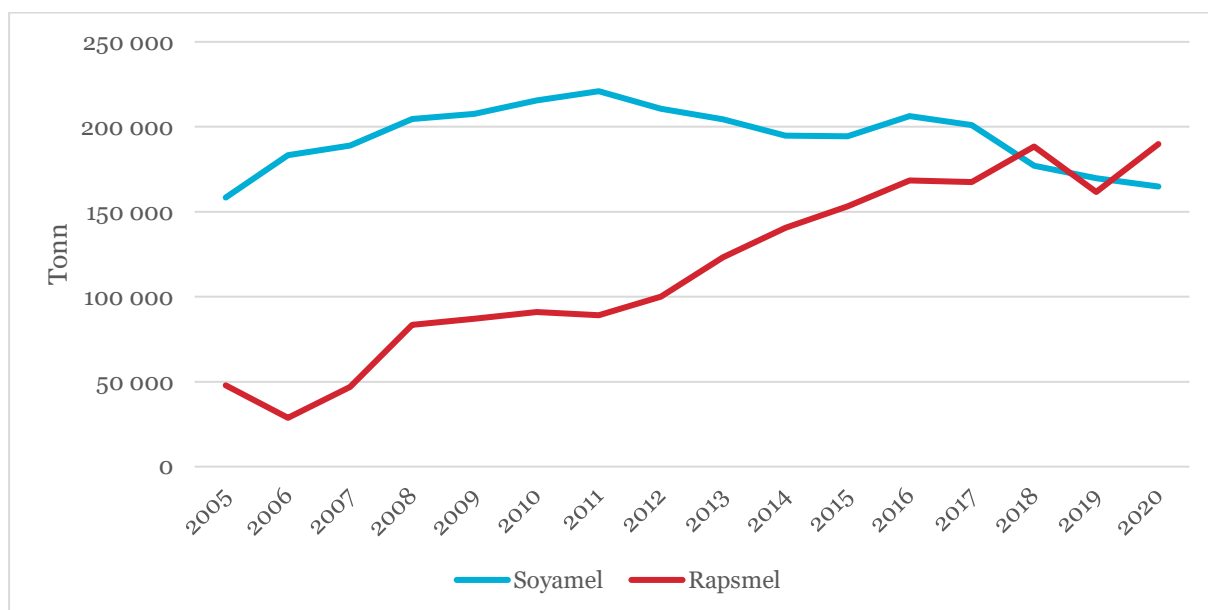
I 2019 måtte en relativt stor andel av råvarene importeres på grunn av at tørken året før ga lav norsk kornproduksjon. I 2020 var andelen norsk vare igjen høy og utgjorde 61 prosent av råvareforbruket. Importandelen varierer fra år til år, men over tid har den økt. Figur 8 viser denne trenden.



Figur 8: Forbruk av kraftfôrråvarer fordelt på norsk og importert vare, 2005–2020. Mill. tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Soyamel utgjorde lenge den største andelen av proteinråvarene. Siden 2011 har derimot andelen rapsmel steget betydelig, mens andelen soyamel har falt. Utviklingen er vist i Figur 9. I 2020 var rapsmel den mest brukte proteinråvaren. Norge importerer dette hovedsakelig fra Sverige, Finland og de baltiske landene. Soyamel har høyere proteininnhold enn rapsmel og gir dermed plass til mer norsk korn i kraftfôret.

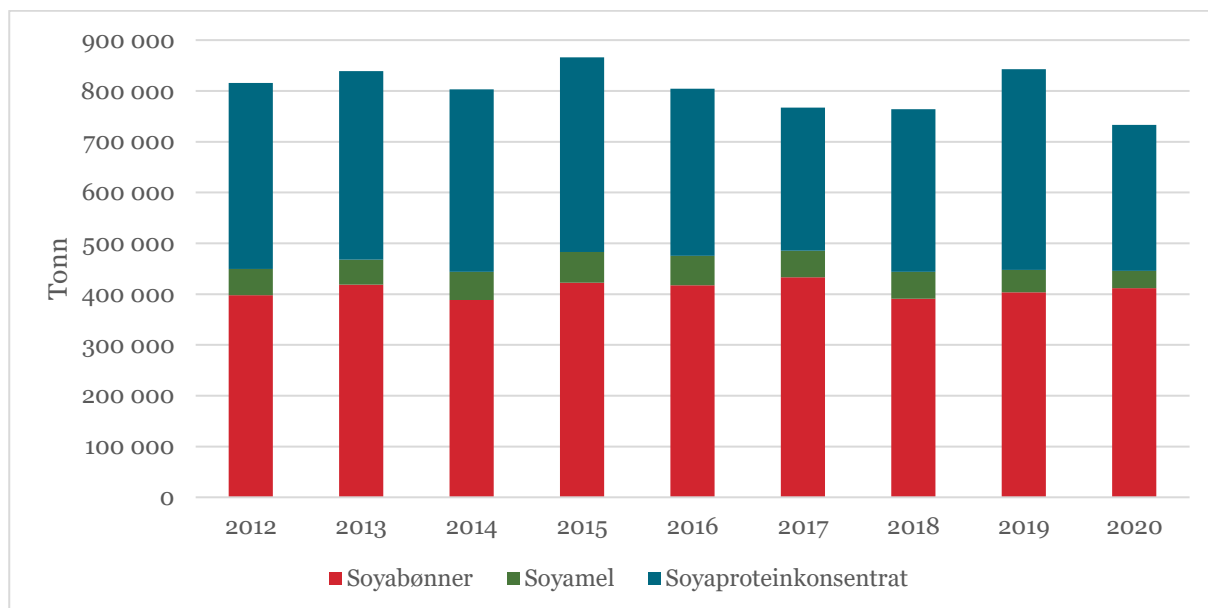


Figur 9: Forbruk av soyamel og rapsmel i kraftfôr. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Norge importerer hovedsakelig soyabønner og soyabønneprodukter til fôrindustrien fra Brasil. Bønnene prosesseres til soyamel og soyaolje i Norge. Deler av dette brukes i Norge, mens noe blir eksportert. Norge eksporterer årlig omtrent like mye soyamel som vi forbruker i landbruket. Omregnet til soyabønner utgjør soyamelet som brukes i norsk landbruk omtrent 0,07 prosent av verdens produksjon og 0,2 prosent av den brasilianske produksjonen. I tillegg importerer Norge soyaproteinkonsentrat (SPC) som brukes i fiskefôr.

Figur 10 viser årlig norsk import av soyabønner, soyamel og soyaproteinkonsentrat til dyre- og fiskefôr i perioden 2012 til 2020. Tallene for import av SPC er estimater med utgangspunkt i total import på varenummer 21.06.9093. Vi estimerer at SPC utgjør 99 prosent av importen på dette varenummeret.



Figur 10: Årlig import av soyabønner, soyamel og soyaproteinkonsentrat til fôr, 2012–2020. Mill. tonn.

Kilde: SSB og Landbruksdirektoratet

Den totale importen av soya til fôr i Norge var på ca. 733 166 tonn i 2020. Importen har i hovedsak gått nedover årlig siden toppåret 2015, da det ble importert ca. 865 829 tonn. Unntaket var 2019, da importen steg kraftig igjen til 842 606 tonn. Hovedårsaken var at importen av SPC var rekordhøy dette året.

Den største andelen av soyaimporten er bønner. Importen har vært svært jevn siden 2012 og ligget mellom 388 000 og 433 000 tonn årlig. I 2020 importerte norske aktører 412 000 tonn soyabønner til dyrefôr.

Det ble importert 33 576 tonn soyamel til Norge i 2020, som er det laveste tallet i den aktuelle perioden. Gjennomsnittet har vært rundt 51 000 tonn siden 2012, og toppåret var 2015 da det ble importert 60 200 tonn soyamel.

Importen av soyaproteinkonsentrat nådde en topp i 2019. Dette året importerte fiskefôrindustrien omtrent 394 703 tonn SPC til Norge. I 2020 var importen langt lavere på omtrent 287 589 tonn.

Les mer om importen av råvarer til dyre- og fiskefôr i Landbruksdirektoratets rapport *Omverdenen til norsk landbruk og matindustri* for 2020 (Landbruksdirektoratet, 2021).

1.7 Kraftfôrpriser

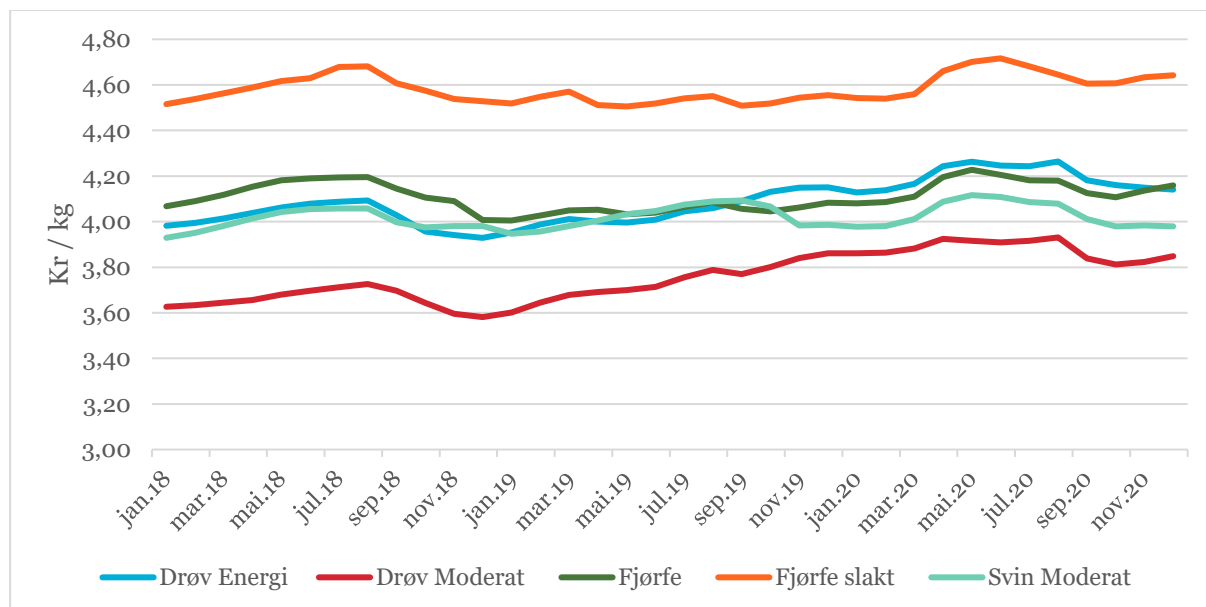
Figur 11 viser utviklingen i gjennomsnittlige vektete kraftfôrpriser fra 2018 til 2020. Tallmaterialet er basert på prislister fra seks kraftfôrprodusenter fra ulike deler av landet, justert for rabatter og fraktkostnader.

Kraftfôrprisene har blant annet sammenheng med tilgangen på norsk råvare og størrelsen på importkvotene. Selv om tollsatsene normalt utjevner prisforskjellen mellom norsk og importert vare, er det som regel gunstig med god tilgang på importert vare når sammensetningen av kraftfôret skal bestemmes (Norske Felleskjøp, 2017).

Normalt øker prisene gjennom vinteren og fram til ny kornsesong i takt med økende termintillegg, som dekker kostnaden ved å lagre kornet. Deretter synker de i september og oktober, ettersom kornprisene går ned og kraftfôrprodusentene faser inn det nylig innhøstede kornet.

Figuren fanger ikke opp endringer i pris per fôrenhet. Dermed viser ikke tallene hele bildet når det gjelder kraftfôrets egenskaper.

Jordbruksoppkjøret bidro til en generell økning i kornprisene, ettersom målprisene på fôrkorn av bygg og havre økte med 10 og 13 øre per kg, mens prisnedskrivningstilskuddet økte med 10,3 øre per kg.



Figur 11: Prisutvikling på ulike kraftfôrtyper, 2018–2020. Kr per kg.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Ettersom 40 til 50 prosent av råvarene til kraftfôr er importerte, påvirker internasjonale forhold kraftfôrprisene. Hvis tollsatsen på en importert kraftfôrråvare er satt til null, får prissvingninger internasjonalt utslag på norske kraftfôrpriser. I 2020 har covid-19-pandemien hatt stor betydning. Utbruddet i mars førte til at råvareleverandørene fikk økte logistikk-kostnader i forbindelse med grenseoverganger. Dette resulterte i at Felleskjøpet Agri justerte prisen opp (Felleskjøpet Agri, 2020). Pandemien bidro også til store svingninger i oljeprisen og kronkursen, som igjen påvirket kraftfôrprisene.

Etter at Verdens helseorganisasjon erklærte covid-19 som en global pandemi i begynnelsen av mars, begynte prisene på flere råvarer å stige. Stigningen var størst for proteinråvarer. Dermed steg også prisene mest for kraftfôrtyper med høyere proteininnhold i denne perioden. Råvareprisene normaliserte seg mer utover året, men svingte betydelig.

I begynnelsen av mars erklærte også Saudi-Arabia oljepriskrig mot Russland. Sammen med uroen forårsaket av pandemien førte dette til at prisen på Brent-olje stupte med 24 prosent, den største kollapsen i moderne tid. For Norges del førte dette til en kraftig svekkelse av kronkursen samt økte importpriser på råvarer som rapsfrø og soyabønner. Både oljeprisen og kronkursen styrket seg igjen utover året, men svingte betydelig i tråd med graden av uro i finansmarkedene.

Prisen på kraftfôr til svin ble ikke påvirket av pandemien i samme grad som andre typer. Dette skyldes blant annet at kraftfôr til svin har en høy andel norsk korn, som jevner ut prisvariasjonene. Denne prisen har ligget relativt jevnt de siste tre årene og fulgte i stor grad normal prisurve gjennom året med gradvis prisvekst inn mot ny sesong.

2 Melk og meieriprodukter

Melkevolumet gikk opp fra 2019 til 2020 med ca. 16,2 mill. liter til 1 517 mill. liter. Produksjonsøkningen i andre halvår 2020 kan forklares av økte forholdstall for kvote for kumelk fra april og juni 2020, som igjen hadde sammenheng med økt etterspørsel etter meieriprodukter på grunn av pandemien. Den store økningen i etterspørselen etter modnet ost i dagligvaremarkedet førte til økt behov for melk. Samtidig førte økt etterspørsel etter smør og kremfløteprodukter til at smørlageret ble redusert med over 1500 tonn.

Mengden melk som ble rapportert anvendt til Prisetjvningsordningen økte med 1,8 prosent. Størst økning i volum var det i bruken av melk til modnet ost til dagligvaremarkedet, en økning på 64,9 mill. liter. Anvendelsen av melk til ikke smaksatte melkeprodukter til dagligvare økte med 9,3 mill. liter sammenlignet med i 2019.

Økningen i forbruket av norskprodusert ost var på 8 prosent i mengde og 7,3 prosent per capita, sammenlignet med i 2019. Importen av meieriprodukter økte med rundt 6 prosent i mengde, tilsvarende 1603 tonn, fra 2019 til 2020. Ost, smaksatt søt melk og yoghurt er de største importvarene.

2.1 Høyere produksjon av kumelk i 2020

Samlet leveranse av ku- og geitemelk til meieri var 1 516,5 mill. liter i 2020. Det ble levert 1 496,9 mill. liter kumelk, opp fra 1 480,5 mill. liter i 2019. Leveransen av geitemelk var 19,8 mill. liter, som er på samme nivå som for 2019. Samlet sett gikk melkeleveransene dermed opp med nesten 16,2 mill. liter fra 2019 til 2020, og dette skyldes økt produksjon av kumelk.

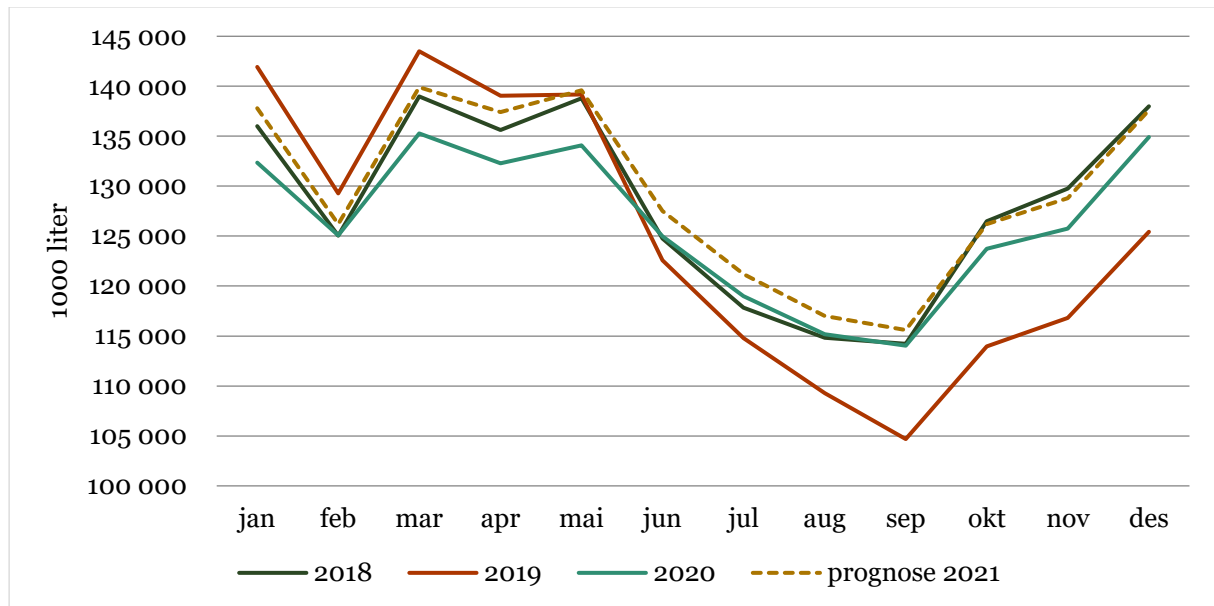
Produksjonsvolumene for kumelk i de første fem månedene av 2020 var lavere enn i 2019. Fra juni 2020 var imidlertid volumene kumelk høyere enn i 2019. Produksjonsøkningen i andre halvår 2020 kan forklares av økte forholdstall for kvote for kumelk fra april og juni 2020, som igjen hadde sammenheng med økt etterspørsel etter meieriprodukter på grunn av pandemien. Produksjonsvolumet for geitemelk var mer på nivå med 2019 gjennom hele 2020.

En liten mengde av den norske melken leveres ikke til meieri, men foredles lokalt. I 2020 utgjorde dette 3,1 mill. liter, opp fra 2,7 mill. liter i 2019. Dette utgjorde 2,0 promille av produsert kumelk i 2020. For geitemelk var denne andelen større. Mengden lokalt foredlet geitemelk var 1,0 mill. liter ned fra 1,1 mill. liter i 2019, som tilsvarte 5,3 prosent av all produsert geitemelk.

Forholdstall

Forholdstallet angir hvor stor andel av kvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift.

År	kumelk	geitemelk
2019	0,98	0,94
2020 fra 1. jan.	0,96	0,94
endret fra 2. april	1,01	
endret fra 8. juni	1,05	
2021	1,07	0,94



Figur 12: Månedlige leveranser av ku- og geitemelk til meieri.

Kilde: (Tine, 2021)

I 2020 var fettprosenten i kumelken på 4,38 prosent, opp fra 4,35 prosent i 2019. Det var ikke reguleringseksport av smør i 2020, men en ordinær eksport av nesten 500 tonn smør. Reguleringslageret, lager utover forretningsmessig lager jf. ordliste, av smør var på nesten 2 600 tonn ved utgangen av november 2019, og i løpet av 2020 ble dette redusert med om lag 1500 tonn til nesten 1 100 tonn ved utgangen av november 2020. Ifølge Opplysningskontoret for meieriprodukter økte forbruket av smør med 3,9 prosent i 2020.

For skummetmelkpulver var reguleringslageret nærmest tomt høsten 2020, og det ble underdekning av skummetmelkpulver. Som følge av dette ble det lagt til rette for import, og det ble en periode fastsatt nedsatt tollsats for skummetmelkpulver. Reguleringslagrene av skummetmelkpulver ble redusert med nesten 750 tonn i løpet av året. Reguleringslagrene av hvitost ble redusert med omtrent 1250 tonn, til nesten av 7 000 tonn ved utgangen av 2020. Det har ikke vært reguleringseksport av ost siden 2007.

2.1.1 Bruken av norsk melk

I 2020 ble det rapportert en anvendelse på 1 522,9 mill. liter ku- og geitemelk til prisutjevningsordningen for melk (PU). Dette var 26,3 mill. liter, tilsvarende 1,8 prosent, mer enn i 2019, jf. tabell 3. Størst økning i volum var det i anvendelsen av melk til modnet ost til dagligvaremarkedet, en økning på 64,9 mill. liter. Anvendelsen av melk til ikke smaksatte melkeprodukter til dagligvare økte med 9,3 mill. liter sammenlignet med i 2019.

Tabell 3: Anvendelse av norsk melk i 2018–2020, fordelt på produktgruppe og marked. Mill. liter. Tallene for 2020 er foreløpige.

Produktgruppe	2018	2019	2020	Endring 2019–2020 (mill. liter)	Endring siste år
Sure smaksatte, dagligvare	55,1	56,3	58,2	1,9	3,5 %
Ikke smaksatte, dagligvare	437,2	427,2	436,5	9,3	2,2 %
Søte smaksatte, dagligvare	36,7	40,1	39,7	-0,4	-1,0 %
Ferske oster, dagligvare	55,6	51,2	52,9	1,7	3,3 %
Modnede oster, dagligvare	555,7	531,4	596,3	64,9	12,2 %
Geitemelksprod., dagligvare	12,8	10,2	12,5	2,4	23,3 %
Tørrmelk	110,3	136,5	104,1	-32,4	-23,8 %
Flytende produkter, industri	32,3	33,2	32,6	-0,6	-1,8 %
Ferske oster, industri	0,2	0,2	0,3	0,1	4,6 %
Modnede oster, industri	128,5	125,4	129,3	3,9	3,1 %
Geitemelksprod., industri	3,4	4,4	3,8	-0,6	-13,1 %
Oster og geitemelksprodukter til merkevareeksport	105,7	80,5	56,7	-23,9	-29,6 %
Sum	1 533,5	1 496,6	1522,9	26,3	1,8 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

I produktgruppen «oster og geitemelksprodukter til merkevareeksport», anvendes mest kumelk, men og noe geitemelk. Anvendt liter melk er teoretisk beregnet ved hjelp av salgstall, lagerkorreksjoner og omregningsfaktorer. Derfor er ikke nødvendigvis levert liter melk og anvendt liter melk det samme. I kategorien konsummelk inngår drikkemelk, yoghurt og smakstilsatt melk til dagligvare.

Av den norskproduserte melken ble 96,3 prosent anvendt i produkter for det norske markedet, mens resten ble brukt i produkter for eksport. Melk til produksjon av ost for eksportmarkedet sank med 29,6 prosent i 2020 sammenlignet med 2019.

Tine SA er den største aktøren i PU. Tines andel av anvendt melk utgjorde 76,1 prosent i 2020. Andre aktører som deltar i PU er Q-meieriene, Synnøve Finden, Normilk, Rørosmeieriet, Mondelez Norge, Valdresmeieriet og Arno Landman. Q-meieriene produserer hovedsakelig drikkemelk, modnet ost, fersk ost, rømme og fløte. Synnøve Finden produserer hovedsakelig modnet ost og brunost, mens Normilk produserer melkepulver. Rørosmeieriet produserer økologisk melk, smør, fløte og rømme, mens Mondelez Norge produserer fersk ost. Valdresmeieriet produserer modnet ost. Arno Landman produserer hovedsakelig melk til industri.

2.1.2 Mer ost og mindre pulver

Pandemien førte i 2020 til en stor økning i etterspørselen etter meieriprodukter i dagligvarehandelen. Dette skyldes blant annet reiserestriksjoner som gav redusert grensehandel og færre på ferie i utlandet, utstrakt bruk av hjemmekontor og hjemmeskole. Folk har brukt mer tid hjemme enn normalt. Det har vært mer baking og en større del av maten er laget fra bunnen av.

Produksjonen av konsummelk i Norge økte med 2,2 prosent fra 2019 til 2020. Forbruket av drikkemelk økte med 2 prosent i volum i 2020, sammenlignet med 2019 (Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no, 2021). Utviklingen i forbruket av drikkemelk har vært negativ i mange år.

Bruken av melk til sure smaksatte produkter i dagligvaremarkedet, hvor blant annet yoghurt inngår, økte med 3,5 prosent, som vist i tabell 3. Økningen i forbruket var på 4,9 prosent i mengde i 2020, sammenlignet med i 2019, mens totalt forbruk av yoghurt, inkludert import gikk opp med 4,4 prosent i mengde.

Anvendelsen av melk til produksjon av søt smaksatt melk sank med 1 prosent. Forbruket av norskprodusert, smaksatt melk økte med 1,5 prosent fra 2019 til 2020.

Melk brukt til å produsere fersk ost økte med 3,3 prosent, mens anvendt melk til produksjon av modnet ost til dagligvaremarkedet økte med 12,2 prosent. Økningen i forbruket av norskprodusert ost var på 8 prosent i mengde og 7,3 prosent per capita, sammenlignet med i 2019. Den store økingen i etterspørselen av modna ost i dagligvaremarkedet førte til økt behov for melk. Utsettelsen av flyttingen av osteproduksjonen for eksport til Irland har og hatt betydning for dette. Samtidig førte økt etterspørsel etter smør og kremfløteprodukter til at smørlageret ble redusert med over 1500 tonn. Dette økte behovet for melk og fløte førte til at den disponible kvoten for kumelk ble økt to ganger i 2020. Inkluderes importert ost var det en økning i forbruket i mengde på 8,4 prosent og en økning på 7,7 prosent per capita. Bruken av melk til produksjon av modnet ost til industrimarkedet økte med 3,1 prosent, mens bruken av melk til produksjon av ost til merkevareeksport ble redusert med 29,6 prosent.

Anvendelsen av melk til produksjon av tørrmelksprodukter ble redusert med 23,8 prosent i 2020, sammenlignet med i 2019. Produksjonen av tørrmelksprodukter i 2020 var 11 344 tonn, mot 13 804 tonn året før. Til tross for høyere melkeleveranser i 2020 enn i 2019, har det vært en stor reduksjon i tørrmelksproduksjonen. Etterspørselsøkningen etter modnet ost innenlands har ført til at osteproduksjon er blitt prioritert foran produksjon av tørrmelk. Reguleringslageret av skummetmelkspulver ble redusert med nesten 750 tonn frem til utgangen av november 2020. Det har vært en stor reduksjon av eksporten av tørrmelk i 2020 sammenlignet med i 2019, jf. figur 13.

Tabell 4: Omsatte mengder norske meieriprodukter

		2018	2019	2020	Endring siste år
Melk ¹	1 000 liter	435 566	428 164	436 905	2,0 %
Ost ²	Tonn	85 018	84 549	91 309	8,0 %
Yoghurt ¹	Tonn	48 429	49 489	51 932	4,9 %
Rømme ²	Tonn	19 333	19 621	20 723	5,6 %
Fløte ²	1 000 liter	30 196	30 035	30 794	2,6 %
Smør ^{2 3}	Tonn	19 075	19 238	19 821	3,0 %

Kilde: Opplysningskontoret for meieriprodukter (melk.no)

1 inkluderer dagligvare og storhusholdning (ikke industri)

2 inkluderer dagligvare, storhusholdning og industri

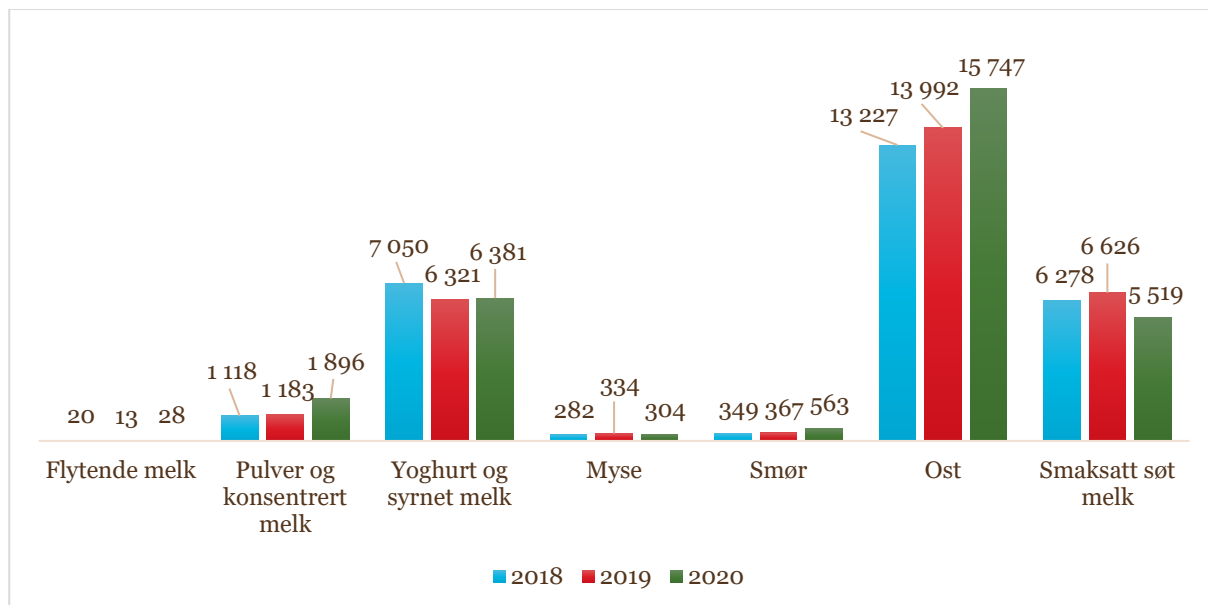
3 inkluderer blandingsprodukt med min. 60 prosent smørandel

2.2 Import og eksport av meieriprodukter

2.2.1 Økt import av meieriprodukter

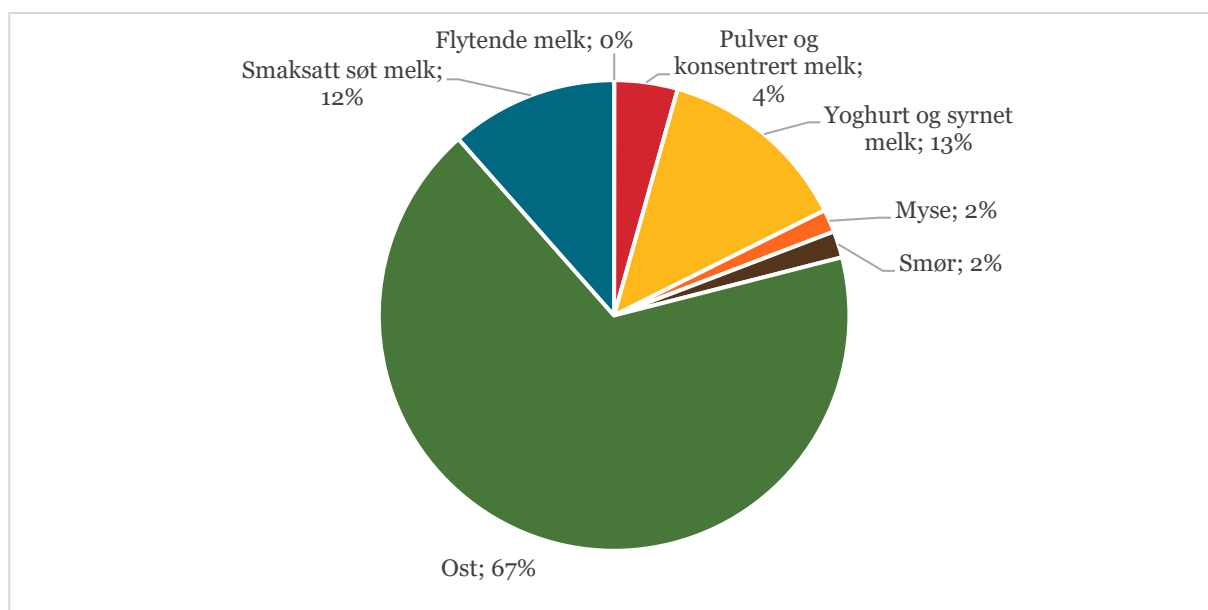
Importen av meieriprodukter økte med rundt 6 prosent i mengde, tilsvarende 1603 tonn, fra 2019 til 2020. Importverdien har økt med rundt 18 prosent, noe som selvsagt reflekterer mengdeøkningen, men også både noe dyrere meieriprodukter internasjonalt og en svekket norsk krone, deler av året, blant annet sammenlignet med euro og danske kroner.

Etterspørselsøkning i markedet førte blant annet til økt import høsten 2020 av skummetmelkpulver. Tollen på skummetmelkpulver ble administrert ned i november og deler av desember og bidro til den økte importen. Figur 13 viser at det også har vært stor økning i import av ost fra 2019 til 2020. Figur 13 og figur 14 viser tydelig at ost, yoghurt/syrnet melk og smaksatt søt melk står for det meste av importen, 91 prosent av den totale importmengden og 92 prosent i verdi.



Figur 13: Importmengde av meieriprodukt i perioden 2018 til 2020 på tolltariffens kapittel 4 og 22 (import under UB-ordningen utgjorde rundt 2180 tonn ost i 2020 og er ikke inkludert i tallene)

Kilde: (SSB, 2021)



Figur 14: Andel importverdi av meieriprodukt 2020 på tolltariffens kapittel 4 og 22 (import under UB-ordningen er ikke inkludert i tallene)

Kilde: (SSB, 2021)

2.2.1.1 Økt import av naturell yoghurt – redusert import av smaksatt yoghurt

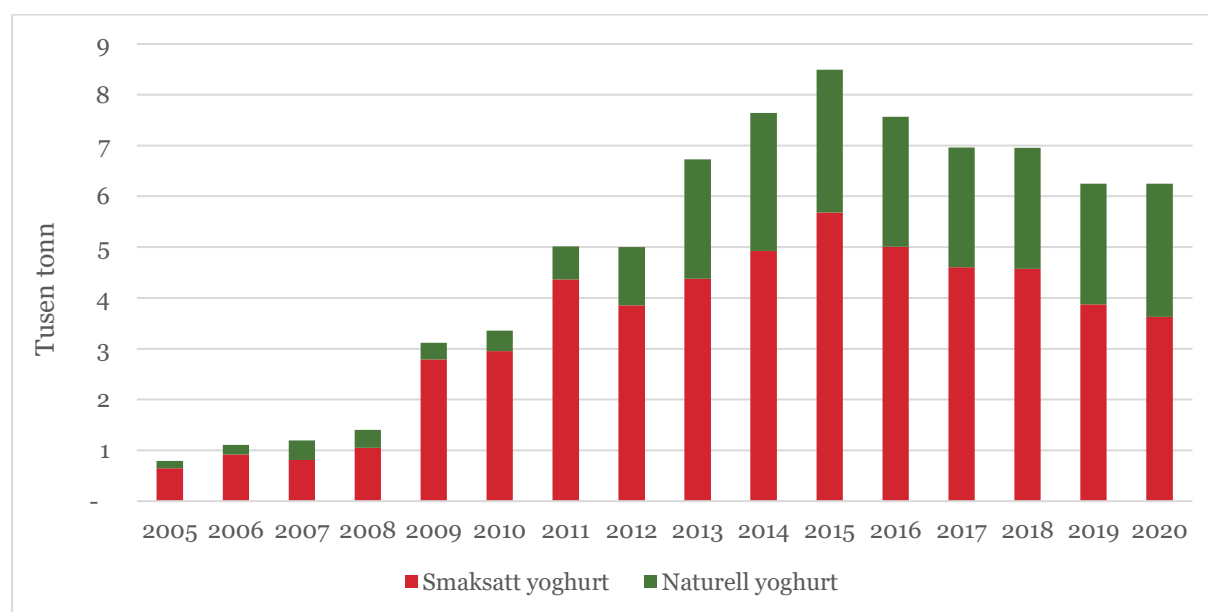
Importen av yoghurt har gått ned de siste årene, men i 2020 er importen på linje med 2019 slik at den nedadgående trenden ser ut til å flate ut. I 2020 utvikler importen av naturell yoghurt og smaksatt yoghurt (RÅK-yoghurt) seg i ulik retning. Mens importen av naturell yoghurt øker med nær 250 tonn, eller vel 10

prosent, så reduseres importen av smaksatt yoghurt med nær 250 tonn, eller vel 6 prosent sammenlignet med 2019. Dette omfatter ikke syrnet melk som er inkludert i tabell 5. Importen av smaksatt yoghurt har gått ned med 2 052 tonn siden den var på det høyeste i 2015, mens importen av naturell yoghurt har gått ned med 187 tonn i samme periode, jf. figur 9. Tall fra Opplysningskontoret for meieriprodukter viser at omsetningen av norsk yoghurt økte med 4,9 prosent i 2020, mens totalt forbruk av yoghurt, inkludert import, gikk opp med 4,4 prosent målt i kg. I 2020 spiste den norske befolkningen i gjennomsnitt 10,8 kg yoghurt hver. Omsetningen av norsk yoghurt utgjorde 51 932 tonn og importandelen var på 10,8 prosent i 2020.

Naturell yoghurt har siden 2012 utgjort en vesentlig del av importen. Spesielt forbrukertrenden med yoghurter med høyere konsentrasjon av melk har bidratt til at importen av naturell yoghurt har fått større andel av yoghurtimporten. I 2020 utgjorde importen av naturell yoghurt 42 prosent av yoghurtimporten.

Importen av smaksatt yoghurt gikk ned med 6 prosent i mengde fra 2019 til 2020, mens importen gikk ned med 15 prosent fra 2018 til 2019. Verdien av importert smaksatt yoghurt økte imidlertid med 28 prosent fra 2019 til 2020. Forbrukertrenden med yoghurter med høyere konsentrasjon av melk og greske typer har også påvirket importen av smaksatt yoghurt de siste årene. Dette har medført økte importpriser for smaksatt yoghurt. I 2020 økte gjennomsnittlig cif importpris på smaksatt yoghurt med 42 prosent, mens tilsvarende prisøkning for naturell yoghurt var på 7 prosent.

Fruktyoghurt utgjør den største andelen av yoghurtsegmentet med 68 prosent i 2020 (Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no, 2021). Fruktoghurt økte med 4,3 prosent i volum i 2020, sammenlignet med 2019. I tallene for yoghurt-segmentet i det norske markedet inkluderes også produkter som skyr og kesam.

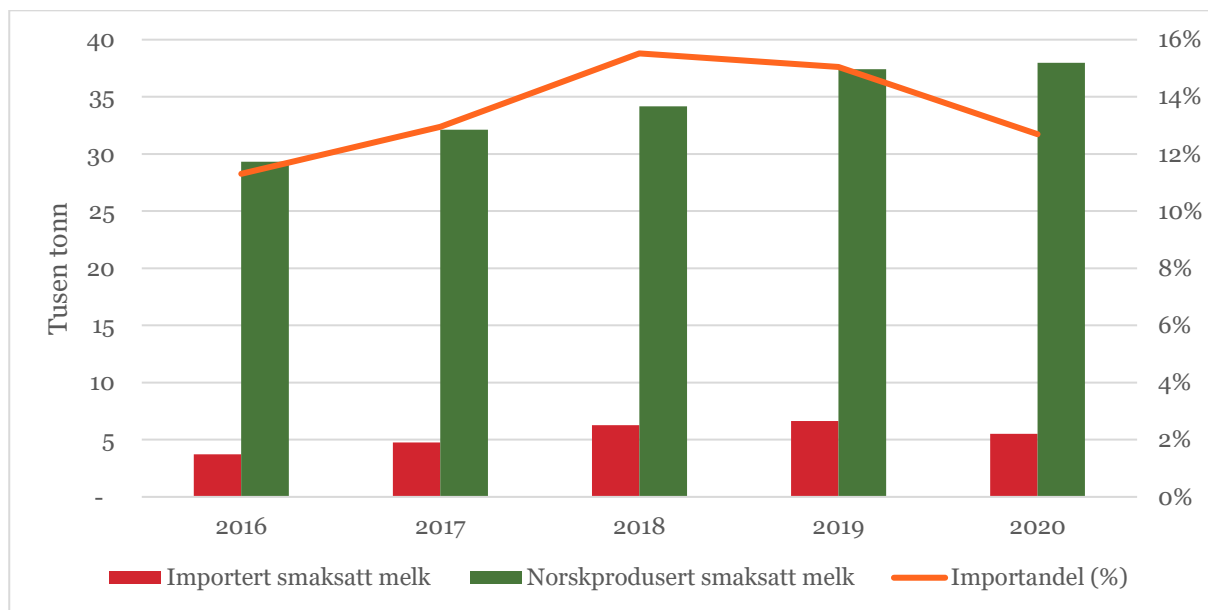


Figur 15: Import av yoghurt. Tusen tonn.

Kilde: (SSB, 2021)

2.2.1.2 Økt omsetning av smaksatt melk

Omsetningen av norsk smaksatt søtmeik har økt med 1,5 prosent i 2020 (Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no, 2021). Totalt ble det omsatt 37,9 mill. liter norsk smaksatt søtmeik i 2020. Importandelen var på 13 prosent i 2020. Inkludert import var omsetningen av smaksatt søtmeik på 43,5 mill. liter i 2020.



Figur 16: Utvikling i importert og norskprodusert smaksatt søt melk solgt i Norge. Tusen tonn og prosent.

Kilde: (SSB, 2021) og (Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no, 2021).

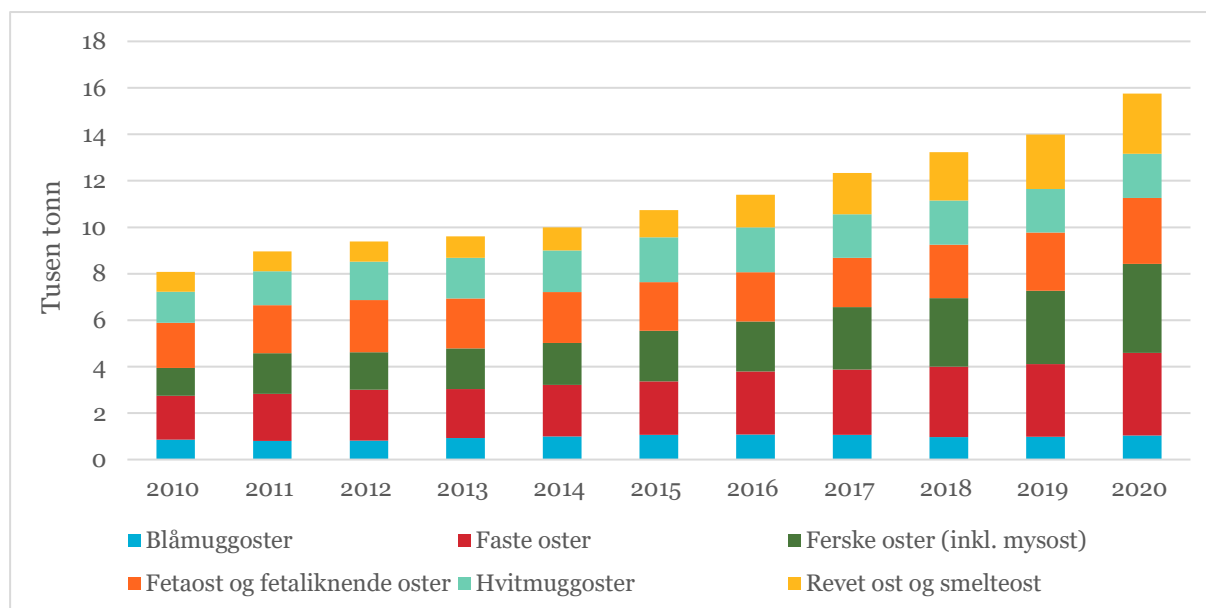
Det har vært en årlig økning i importvolum og -verdi av smaksatt søt melk siden 2016. Importen består blant annet av sjokolademelk, iskaffe, ernærings- og proteindrikker. Norsk produksjon består primært av sjokolademelk, og deretter iskaffe og annen smaksatt melk. Av det totale volumet drikkemelk i 2020 utgjorde søt melk med smak 10 prosent (inkludert import), og er dermed en viktig avtaker av norsk melk (Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no, 2021). I 2020 ble importen av smaksatt søt melk redusert noe, og dette er en endring i trenden siden 2016. I følge Melk.no økte salget av søt smaksatt melk med 1,5 prosent i volum og 0,9 prosent per capita for norskproduserte varianter, men når vi tar med importert søt melk med smak ble det en nedgang på 1,3 prosent i volum og 1,9 prosent per capita. Nedgangen skjedde i 2. kvartal og til dels i 4. kvartal og skyldes blant annet redusert «on-the-go» marked, stans i organisert trening og mye lavere forbruk gjennom kaffebarer o.l. som bruker en del smaksatt melk som ingredienser i sine produkter.

2.2.1.3 Importen av ost økte

Ost er det meieriproduktet som det importeres mest av, både i mengde og verdi. På årene fra 2010 til 2020 har importmengden, jf. figur 17, bortimot doblet seg. I 2020 var importen 15 747 tonn til en verdi av 1141 mill. kroner. Importen økte med rundt 1756 tonn og 183 mill. kroner fra 2019. 52 prosent av osteimporten i 2020 var innenfor tollkvoter. Tollkvoten på import av ost fra EU ble utvidet fra oktober 2018 med 300 tonn i forbindelse med iverksettelsen av den siste artikkel 19-avtalen. Fra 1. januar 2019 ble hele den fremforhandlede kvoteøkningen på 1 200 tonn iverksatt, slik at kvoten nå er 8 400 tonn per år. I tillegg er det kvote på 200 tonn for import av ost fra EFTA.

Det meste av importøkningen fra 2019 til 2020 kom på varenumrene for fersk ost, faste oster samt revet ost og smelteost. Ferske oster var den største ostegruppen med en andel av importmengden på 24 prosent. Faste oster utgjorde den nest største gruppen med en andel på 23 prosent. Fersk ost var den gruppen som økte mest med en økning på 21 prosent, til rundt 3 800 tonn i 2020. Importen av faste oster og fetaost økte også med henholdsvis 14 og 13 prosent. Importen av revet ost og smelteost økte med 10 prosent, importen av blåmuggoster økte med 5,5 prosent, mens importen av hvitmuggoster bare økte med litt over 1 prosent.

Pandemien førte i 2020 til en stor økning i etterspørselen etter meieriprodukter i dagligvarehandelen og med reiserestriksjoner som gav redusert grensehandel bidro dette til den økte osteimporten.



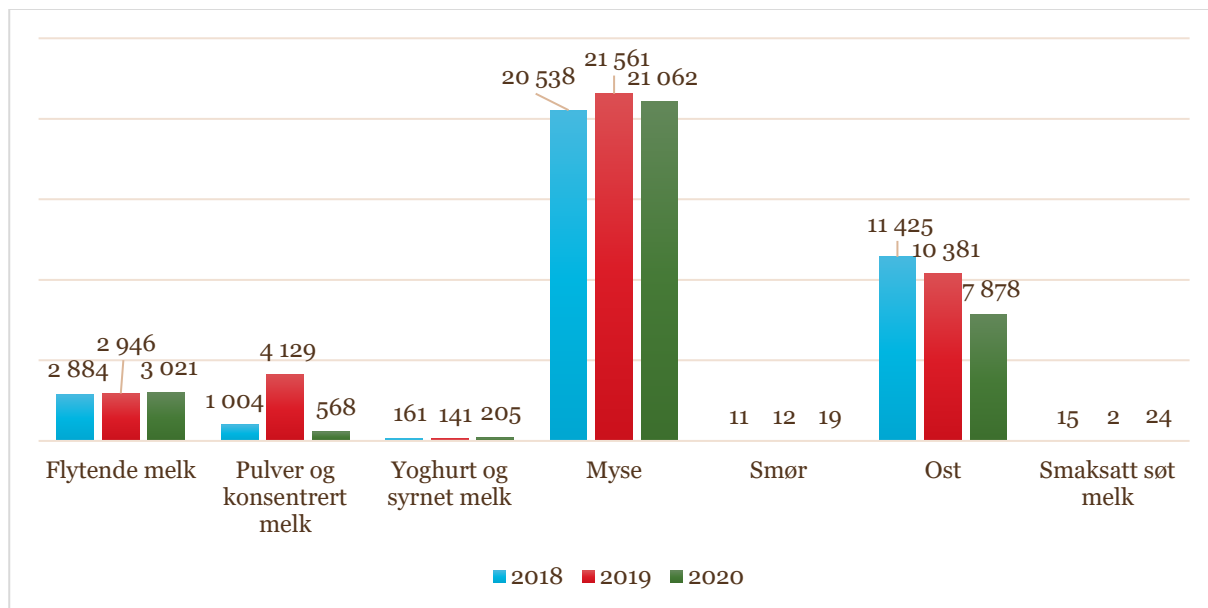
Figur 17: Import av ost. Import av ost under UB er ikke inkludert, dette utgjorde i 2020 ca. 2 180 tonn..

Kilde: (SSB, 2021)

2.2.2 Eksporten av ost og myseproteinkonsentrat betyr mest

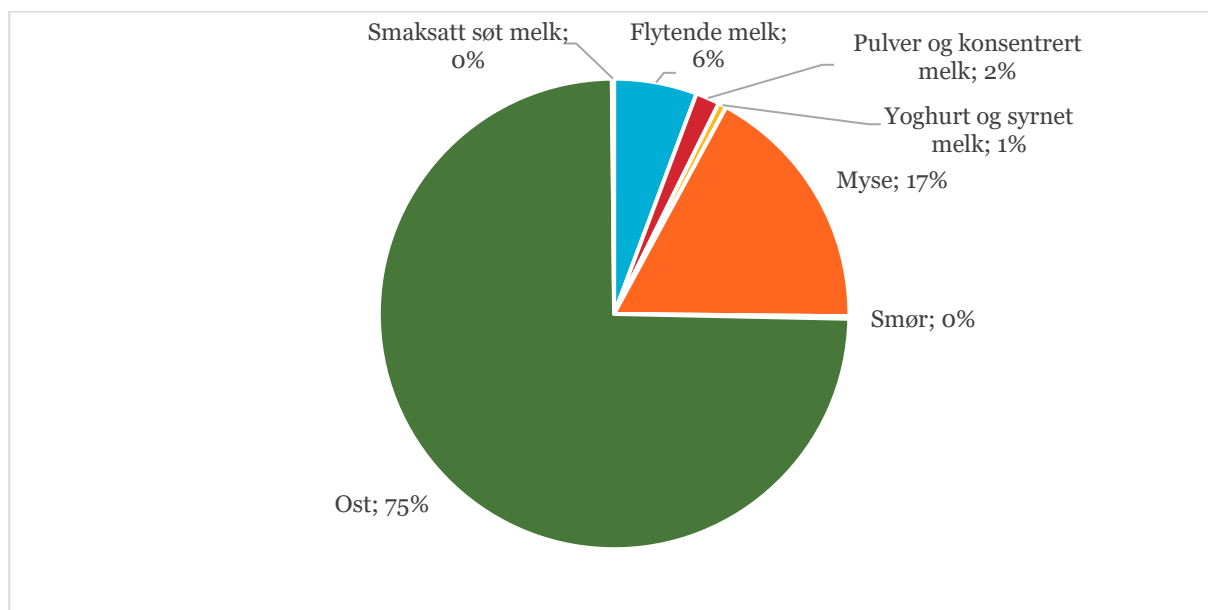
Norsk eksport av meieriprodukter er relativt beskjeden. Ost var det meieriproduktet som utgjorde mest i eksportverdi også i 2020 med hele 74 prosent, mens mysepulver som hadde nest størst eksportverdi utgjorde 17 prosent. Eksporten av myseproteinkonsentrat har siden 2013 utgjort en betydelig andel av mengden eksporterte meieriprodukter fra Norge. Eksporten av mysepulver var i 2020 21 062 tonn mot ost som i 2020 var på et historisk lavt nivå med 7878 tonn. Av en total eksportnedgang på 2500 tonn ost, har eksporten til USA gått ned med 1500 tonn. Fra 1. juli 2020 fikk ikke lenger norsk ost eksportstøtte. Dette kombinert med økt etterspørsel nasjonalt er trolig hovedforklaringen på den lavere eksporten.

En del av eksporten av meieriprodukter går til utlandet under ordningen for UB, og ikke som ordinær eksport, men er ikke trukket ut i figur 18 og figur 19.



Figur 18: Eksportmengde av meieriprodukt i perioden 2018 til 2020 på tolltariffens kapittel 4 og 22.

Kilde: (SSB, 2021)



Figur 19: Andel eksportverdi av meieriprodukt 2020 på tolltariffens kapittel 4 og 22

Kilde: (SSB, 2021)

2.3 Melkeprisen

Melkeprisen til produsent gikk ned med 14 øre per liter til kr 5,59 per liter fra 2018 til 2019.

I jordbruksoppkjøret 2019 ble målprisen for melk avtalt til kr 5,47 per liter melk. Den ble ikke endret i jordbruksoppkjøret 2020, og har dermed vært kr 5,47 per liter hele kalenderåret 2020. Gjennomsnittlig noteringspris for kalenderåret 2020 var lik med målprisen.

I slutten av desember 2018 ble det satt styringspris på melk for avtaleåret 2018–2019 som var 2 øre per liter lavere enn målprisen som var avtalt i jordbruksoppkjøret 2018. Noteringsprisen i første halvår 2019 ble derfor kr 5,39 per liter, som var 5 øre per liter lavere enn noteringsprisen i andre halvår 2018. Gjennomsnittlig noteringspris i kalenderåret 2019 har derfor ikke økt sammenlignet med året før, slik som den har gjort i tidligere år. I 2020 økte denne med 4 øre per liter sammenlignet med 2019. Dersom Tine Råvares kostnader per liter innsamlet melk for 2020 er like som i 2019, antar vi at utbetalt melkepris fra Tine Råvare også vil øke med 4 øre per liter. Tines børsmelding for tredje kvartal 2020 viste et bedret resultat sammenlignet med på samme tid i 2019. Det gjør at vi forventer en høyere utbetaling per liter melk fra Tines industridel enn for 2019. Til sammen gjør dette at vi forventer høyere pris per liter melk utbetalt til bonden i 2020 enn i 2019.

Tabell 3: Oversikt over målpriser/styringspriser, noteringspriser og utbetalt pris til bonde fra Tine, kr per liter

		2005	2010	2017	2018	2019	2020
Målpris/styringspris	1. halvår	3,79/3,77	4,41/ -	5,38/ -	5,41/ -	5,44/5,42	5,47/ -
	2. halvår	3,82/ -	4,54/ -	5,41/ -	5,44/5,42	5,47/ -	5,47/ -
Noteringspris	1. halvår	3,72	4,41	5,38	5,40	5,39	5,47
	2. halvår	3,82	4,56	5,42	5,44	5,47	5,47
Veid gj.sn. noteringspris		3,77	4,49	5,40	5,43	5,43	5,47
Utbetalt fra Tine råvare ¹		3,54	4,20	5,05	5,16	5,16	5,19
Utbetalt fra Tines industridel ²		0,10	0,33	0,57	0,57	0,43	0,76
Totalt utbetalt		3,64	4,53	5,62	5,73	5,59	5,95

¹ Kilde Tine Råvares regnskap og årsrapporter

² Kilde Tines årsrapporter

³ Det er ikke tilgjengelig tall for utbetalt melkepris fra Tine Råvare eller etterbetaling fra Tine ennå.

Nedskaleringen av melkevolumet førte til høy omsetningsavgift i 2019 og 2020. Omsetningsavgiften for 2020 var 13 øre per liter høyere enn den var i gjennomsnitt i 2019. Omsetningsavgiften betales av bonden og økningen fra 2019 til 2020 vil isolert sett føre til en nedgang i inntjeningen som bonden hadde per liter melk. I 2021 er omsetningsavgiften på melk 10 øre per liter, det vil da isolert sett gi 20 øre høyere inntjening per liter melk enn i 2020.

Tabell 4: Oversikt over omsetningsavgiften de siste årene, kr per liter

		2005	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Omsetningsavgift, kr per liter	1. halvår	0,08	0,09	0,06	0,05	0,12	0,30	0,10
	2. halvår	0,07	0,08	0,05	0,06	0,22	0,30	

3 Kjøtt

Utbruddet av covid-19 førte til en betydelig salgsøkning for kjøtt i 2020, spesielt for storfe og svin.

Det ble produsert nesten 85 300 tonn storfekjøtt i 2020, 2 prosent lavere enn året før. Økt behov for melk førte til at færre kyr ble sendt til slakt, noe som trakk ned produksjonen av storfekjøtt.

Produksjonen av svinekjøtt endte på rundt 131 700 tonn i 2020, en nedgang på 0,4 prosent fra året før. En stor økning i salget av svinekjøtt som følge av blant annet mindre grensehandel, førte til et betydelig underskudd i markedet.

Etter en kraftig nedgang i produksjonen av sau- og lammekjøtt året før, økte produksjonen med 1,2 prosent i 2020. Det totale produksjonen av sau- og lammekjøtt i 2020 endte på nesten 24 600 tonn.

Produksjonen av kyllingkjøtt var omtrent uendret fra 2019, og endte på i overkant av 97 100 tonn i 2020. Dette var en liten nedgang fra året før. Kyllingproduksjonen utgjorde omtrent 92 prosent av den samlede produksjonen av fjørfe i 2020.

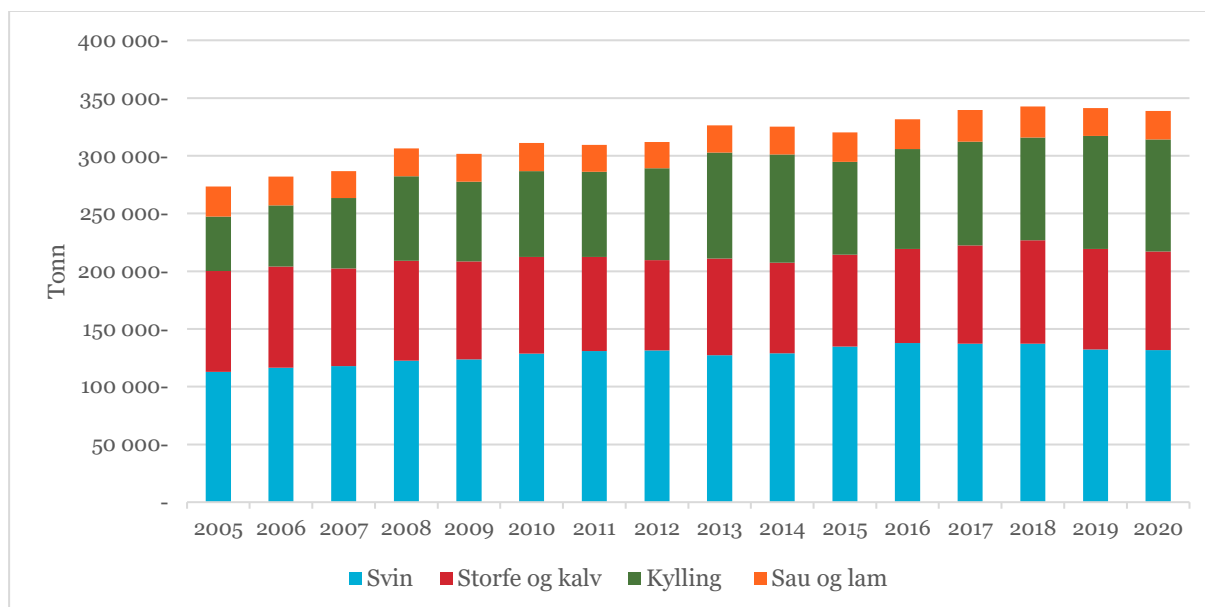
Den samlede produksjonen av reinkjøtt, både privat og på slakteri, endte på rundt 1 240 tonn i kalenderåret 2020. Til sammenligning var tilsvarende i 2019 på 1 900 tonn.

3.1 Total kjøttproduksjon

Den samlede norske produksjonen av kjøtt fra gris, storfe, kylling, sau og lam har økt med 24 prosent de siste femten årene. Produksjonsøkningen har først og fremst skjedd i de kraftfôrbaserte produksjonene svin og fjørfe.

Produksjonsutviklingen for de ulike kjøttslagene er vist i figur 20. En betydelig vekst i etterspørselen etter kyllingkjøtt har drevet produksjonen oppover, og var i 2020 mer enn dobbelt så stor som i 2005. Produksjonen av svinekjøtt flatet noe ut i 2016 som følge av mindre salg, og har gått noe ned de siste årene.

Produksjonen av de grovfôrbaserte kjøttslagene har vært relativt stabile i perioden sett under ett, men med en del variasjoner mellom år. Produksjonen av saue- og lammekjøtt økte i perioden 2012 til 2017, men gikk ned i 2019. Storfekjøttproduksjonen er i dag omtrent på nivå med produksjonen i 2007, men har variert mye. I 2018 førte tørken til en stor mengde slakt, noe som drev produksjonen opp. De siste to årene har produksjonen derimot vært nedadgående.



Figur 20: Norsk produksjon av kjøtt fra svin, storfe, kylling og sau/lam. Tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.2 Storfe: Økt salg og mindre produksjon

Etter tørken i 2018, med påfølgende høy slaktning av storfe, gikk produksjonen ned i 2019, en nedgang som også fortsatte i 2020. Landbruksdirektoratets tall viser en produksjon av storfekjøtt i 2020 på 85 300 tonn. Fratrasket eksport og medregnet import, både under kvoter, administrativ toll og annen import, endte de totale tilførslene i 2020 på 100 900 tonn, opp 4 prosent fra 2019. Økningen kom først og fremst som følge av stor import av storfekjøtt i 2020.

Tabell 5: Produksjon og handel av storfekjøtt 2010 og 2018–2020. Tonn

	2010	2018	2019	2020	Endring siste år
Norsk produksjon*	83 507	89 399	87 003	85 293	-2,0 %
+ Import	5 381	10 638	10 737	16 349	52,3 %
- Eksport	222	497	712	719	1,0 %
=Totalt tilført	88 666	99 540	97 028	100 923	4,0 %
Norskprodusert andel**	94 %	89 %	89 %	84 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021).

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av storfe under tolltariffens kapittel 2 (kjøttvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbeidede kjøttvarer av storfe under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen).

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosledet. **I beregningen av andelen norskprodusert storfekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

Ved inngangen til 2020 lå det 1 751 tonn storfekjøtt på reguleringslager, mot 2 758 tonn på samme tid året før. I løpet av april ble lageret for storfekjøtt tømt, og var fortsatt tomt ved utgangen av året.

De første prognosene til markedsregulator i 2020 viste en forventet nedgang i produksjonen på 1 prosent fra året før (Totalmarked kjøtt og egg, 2020). Større behov for melk enn tidligere antatt, økte behovet for melkekyr, noe som førte til færre slakt fra melkebesetninger. Dette bidro til at prognosene for storfekjøttproduksjonen ble nedjustert flere ganger utover våren og sommeren.

Det var spesielt den betydelige nedgangen i slakt av kyr i 2020 som var årsak til produksjonsnedgangen. Mens kyslaktingen gikk noe opp i 2019, falt den med rundt 9 prosent i 2020. Også slaktingen av kalv gikk ned i 2020, mens det var noe mer slakt av kvige. Slakt av okse gikk kraftig ned i 2019 fra året før, noe som var forventet med tanke på den ekstraordinære slaktingen i 2018. I 2020 ser denne ut til å ha stabilisert seg noe, med kun en liten økning fra 2019 (Totalmarked kjøtt og egg, 2021).

På telledato 1. oktober 2020 var den totale bestanden av storfe rundt 8 000 flere enn på samme tid året før. Etter flere år med nedgang i antall melkekyr, ble det i oktober 2020 registrert en økning på 3 100 melkekyr sammenlignet med antallet på samme tid året før. Oppgangen kom først og fremst som følge av den økte etterspørselen etter melk i Norge i 2020, i stor grad forklart med covid-19-pandemien og utsettelsen av Jarlsbergfabrikken i Irland. Dette har gjort det mer attraktivt å holde melkekyr i året som har vært.

Antallet ammekyr fortsatte den økende trenden, med en økning på 6 450 dyr sammenlignet med oktober 2019. Dette tilsvarte en økning på 6,5 prosent. Markedsregulator melder om at det fortsatt er stor interesse for å utvide eller starte opp med ammeku, også blant melkeprodusentene, og at det er innvilgede prosjekter som ennå ikke er igangsatt. Melkebehovet fremover, sammen med i hvor stor grad melkeprodusenter går over til ammekuproduksjon, vil være avgjørende for produksjonsutviklingen de neste årene.

Tørken i 2018 satte sitt preg på slaktevektene i 2019, som var spesielt lave i starten av året. I starten av 2020 lå derfor slaktevektene i betydelig over året før, da spesielt for okse og kvige. I takt med en mer normalisering av slaktevektene utover i 2019, gikk avviket nedover, og det ble mindre avvik mot slaktevektene utover året 2020. Samlet for året endte gjennomsnittlig slaktevekt for okse omtrent 1 kg over fjoråret, mens tilsvarende for kvige var 2,4 kg. Slaktevektene for ku endte også stort sett over fjorårets slaktevekter, spesielt tidlig på sommeren og tidlig høst. Med økt melkebehov i markedet, økte insentivene for å holde melkekyrne lengre før slakting, og gjennomsnittlig slaktevekt endte 4,9 kg over tilsvarende for 2019 (Totalmarked kjøtt og egg, 2021).

Utbruddet av covid-19 førte til betydelige endringer i forbruksmønsteret. Stengte grenser og mindre reising utenlands, førte til stor etterspørsel etter kjøtt i Norge, spesielt i sommermånedene og på høsten. Mens salget av storfekjøtt i årets første tertial lå 5,7 prosent lavere enn i samme periode året før, økte salget kraftig inn mot sommeren. Samlet gikk salget opp med 4,9 prosent fra 2019 (Totalmarked kjøtt og egg, 2021).

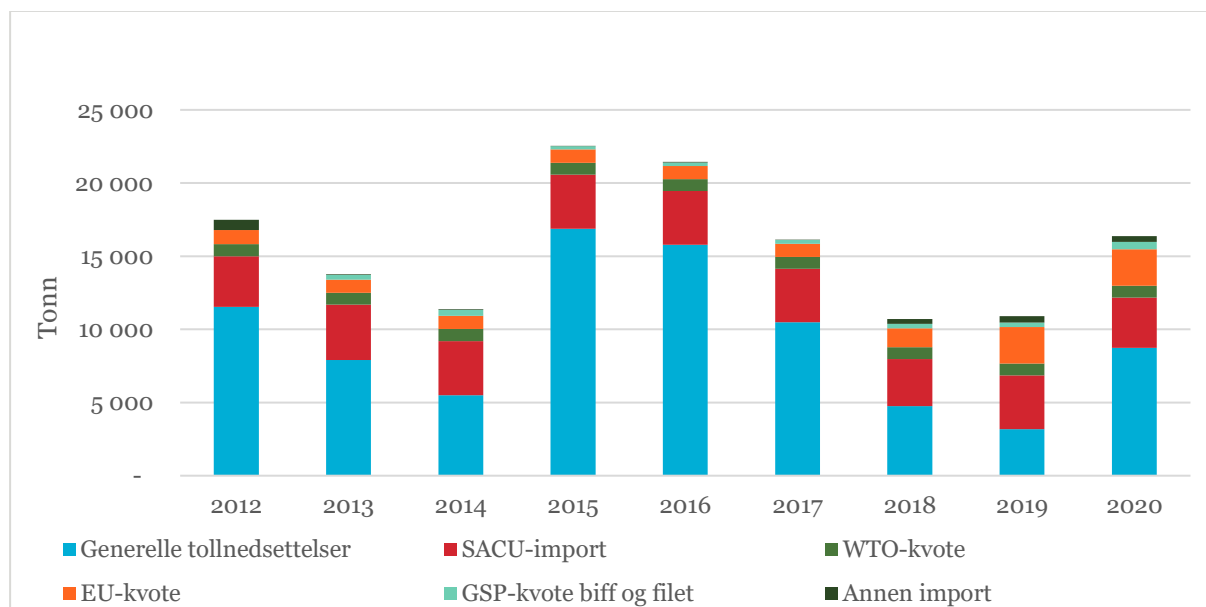
Større salg, mindre tilførsler enn forventet og et reguleringslager som ble tømt i april, førte til et underskudd i markedet. Dette skapte behov for import, og ga behov for tollnedsettelse store deler av året.

Markedsregulator fastsatte planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) til kr 61,20 per kg for første halvår 2020, opp 70 øre per kg fra andre halvår 2019. I andre halvår 2020 ble PGE satt opp med kr 1,60 per kg, til kr 62,80 per kg. Økningen forklares blant annet med høyere førkostnader.

3.2.1 Stor import av storfekjøtt

Som vist i Figur 21 økte importen i 2020 med hele 52 prosent, til nesten 16 350 tonn. Importen av storfekjøtt på kapittel 2 i tolltariffen er i all hovedsak ikke-bearbejdede kjøtttråvarer som kommer inn under tolltariffens posisjon 02.01 og 02.02. Fordelingen av importen innenfor kvoter og tollnedsettelse er vist i figur 15.

EU-kvoten på 2 500 tonn ble omtrent fullt utnyttet, med en import på 2 497 tonn. Import innenfor WTO-kvoten gir adgang til import tilsvarende 1 084 tonn storfekjøtt med bein per år. Kvoten omfatter både kjøtt med bein og utbeinet kjøtt som biff og filet. Importen under WTO-kvoten tilsvarte rundt 815 tonn storfekjøtt i 2020, og oppjustert til kjøtt med bein tilsvarte dette full utnyttelse av kvoten.



Figur 21: Importen av storfekjøtt i årene 2011–2019 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn.

Kilde: (SSB, 2021) og Landbruksdirektoratet

Lavere tilførsler enn forventet førte til lav markedsdekning allerede i mars 2020, og det ble vedtatt generell nedsatt tollsats for hele og halve slakt av storfe. Grunnet store valutakursendringer, ble tollsatsen justert i løpet av perioden. Vedvarende underdekning og mindre vare på reguleringslager bidro til at den generelle nedsatte tollsatsen ble forlenget frem til 20. april. I starten av juni meldte aktørene i markedet om stor etterspørsel, og for lite tilførsler i markedet til å dekke denne, noe som vedvarte mer eller mindre ut året. Med unntak av to uker i september var det derfor generell nedsatt tollsats for storfe hele høsten. Det ble importert til sammen 8 740 tonn storfekjøtt under generelle tollnedsettelsler i 2020.

Fra Botswana, Namibia og Eswatini ble det importert nærmere 3 430 tonn benfritt storfekjøtt tollfritt. Eswatini har et tak på tollfri eksportkvantum av storfekjøtt til Norge på 500 tonn. Botswana og Namibia har et tak på tollfri eksport på 2 700 tonn per år, i tillegg til en tollfri kvote på 500 tonn. Norge importerte også nærmere 500 tonn biff og filet fra Uruguay innenfor GSP-kvoten til en tollsats på kr 107,11 per kg.

3.2.2 Produksjonen fremover avhengig av melkebehovet

Ved inngangen til 2021 er reguleringslageret tomt, og året starter med to uker med generell nedsatt tollsats for storfe. Det er stor usikkerhet knyttet til hvordan covid-19-pandemien vil utvikle seg, og hvor raskt samfunnet vil gå tilbake til normal tilstand.

Med utgangspunkt i lavere etterspørsel, samt redusert produksjon i Norge av ost for eksport på grunn av utfasing av eksportstøtte, ble det i årene frem mot 2020 lagt til rette for en betydelig nedjustering av melkeproduksjonen, først og fremst gjennom utkjøpsordningen for melkekvoter. Oppstart av fabrikk i Irland ble så utsatt, og i tillegg kom pandemien som økte konsum av drikkemelk i Norge. Dette trakk ned produksjonen av storfekjøtt i Norge, gjennom mindre slaktning av melkekyr. Full produksjon på Jarlsberg-fabrikk i Irland vil dempe behovet for melk i Norge, og den samlede innenlandske etterspørselen vil trolig da bli mer tilpasset det tilgjengelige volumet melkekvoter. Samtidig har covid-19-pandemien bidratt til økt konsum av melk, noe som trolig også vil vedvare utover i 2021. Hvor lenge, og hvor mye dette vil utgjøre, vil være avhengig av pandemiutviklingen, eventuell åpning av grenser og grensehandel og antall mennesker som vil oppholde seg i Norge. Tine oppgir nå et forholdstall for melk på 1,07 i 2021, opp fra 1,05 i 2020 (Tine Råvare, 2020).

Markedsregulator forventer foreløpig en økning i storfeproduksjonen i 2021 på 0,5 prosent. Selv om det fortsatt legges til grunn et stort melkebehov, forutsetter markedsregulator at samfunnet normaliseres noe utover sommeren. Markedsregulator påpeker at det er stor usikkerhet knyttet til salget i 2021, spesielt grunnet usikkerheten rundt utviklingen av pandemisituasjonen. Stengte grenser og lite reising bidrar til økt salg, samtidig som stengte serveringsmarkeder trekker konsumet derfra ned. Med en mer normalisert hverdag i løpet av året, og sammenlignet med et større enn forventet salg i 2020, anslår markedsregulator en nedgang i salget i 2021 på 3,9 prosent.

3.3 Svin: Underskudd i markedet

Etter flere år med overskudd i det norske svinemarkedet, ble det underskudd i 2020. Landbruksdirektoratets tall viser en samlet produksjon på rundt nesten 131 700 tonn i 2020, en nedgang på 0,4 prosent fra året før. Dette er det laveste nivået siden 2014. Den samme utviklingen vises i antall slaktede griser, som gikk ned 3,5 prosent i året som var. Samtidig har slaktevektene økt for smågris fra 78,2 kg i 2019 til 81,3 kg i 2020. Vektgrensen for høyeste pris på slaktegris ble av markedsregulator økt fra 85 kg til 90 kg i uke 16 og til 93 kg i uke 27 (Totalmarked kjøtt og egg, 2021).

Tabell 6: Produksjon og handel av svinekjøtt 2010 og 2018–2020. Tonn

	2010	2018	2019	2020	Endring siste år
Norsk produksjon*	128 752	137 329	132 283	131 691	-0,4 %
+ Import	2 148	1 905	2 366	7 730	226,8 %
- Eksport	5 386	6 659	5 867	4 927	-16,0 %
=Totalt tilført	125 515	132 575	128 781	134 494	4,4 %
Norskprodusert andel**	98 %	99 %	98 %	94 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021).

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av svin under tolltariffens kapittel 2 (kjøtttråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av svin under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen). *Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosledet. **I beregningen av andelen norskprodusert storfekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførselene

Fra 1. januar 2021 er det ikke eksportstøtte for svinekjøtt. Med utgangspunkt i dette og i de siste års overskuddssituasjon, ble det iverksatt tiltak for å redusere produksjonen. Omsetningsrådet vedtok at det skulle etableres en utkjøpsordning i form av tilskudd til smågrisprodusenter som sluttet med svinehold. Det ble gitt tilskudd per avlspurke, og produsentene som meldte seg på ordningen forpliktet seg også til å ikke starte opp igjen med svineproduksjon før tidligst 7 år etter avtaleinngåelsen. Avtalene kunne tegnes fra 3. januar 2019 til 1. mai 2019, og gjaldt totalt opptil 4 000 avlspurker. Utkjøpsordningen førte samlet til en reduksjon på omtrent 2 500 avlspurker. I tillegg oppfordret markedsregulator svineprodusentene til å redusere produksjonen for å forbedre markedsbalansen, noe som også trakk ned produksjonen.

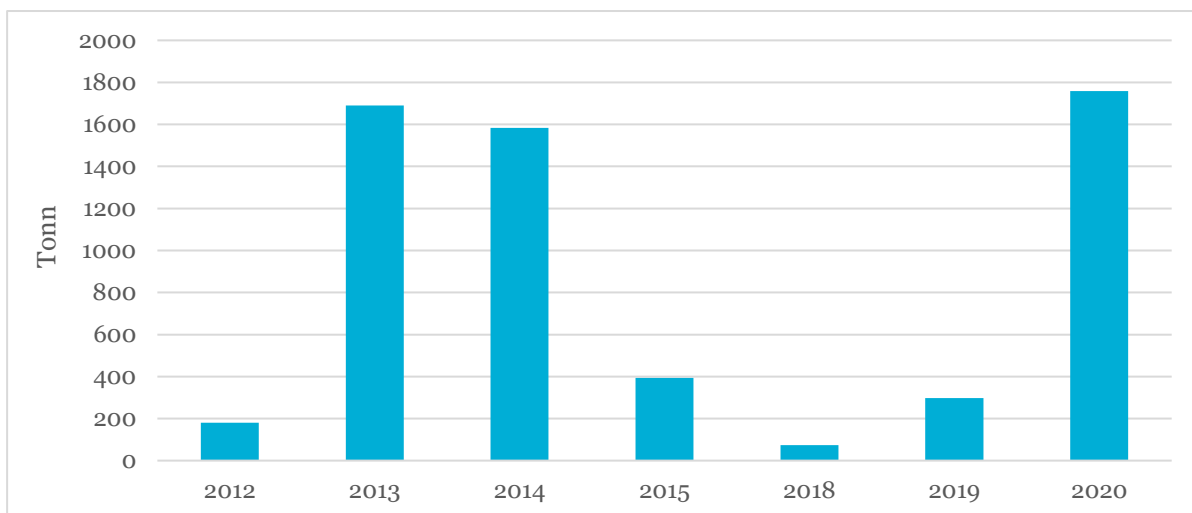
Ved inngangen til 2020 var det ventet et mer balansert svinemarked i Norge. Koronasituasjonen endret imidlertid på dette. Svinekjøtt er et typisk grensehandelsprodukt, spesielt bacon og grillmat. Med stengte grenser økte derfor salget mye og førte til et underskudd i markedet. Ifølge markedsregulator økte salget av svinekjøtt i 2020 med 5,2 prosent. Spesielt var økningen stor i 2. og i 3. tertial, med vekst på henholdsvis 4,4 og 11,4 prosent. Reguleringslageret, som lå på 2 162 tonn i starten av 2020, gikk nedover og var tomt ved utgangen av året.

I avtaleåret 2019–2020 endte den oppnådde prisen 4 øre per kg under målprisen, som da lå på kr 32,43 per kg. I inneværende avtaleår ligger prisen an til å ende på målpris, som i jordbruksavtalen 2020-2021 ble satt opp til kr 33,89.

3.3.1 Stor import av svinekjøtt

I 2020 ble det importert 7 730 tonn svinekjøtt, mer enn tre ganger så mye som året før. Nesten 80 prosent av importen var ubearbeidet svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.03. Av dette kvantumet ble 592 tonn importert innenfor den tollfrie EU-kvoten på 600 tonn hele/halve slakt, og 303 tonn innenfor WTO-kvoten på 1 381 tonn. Spesielt økte importen under WTO-kvoten, hvor det til sammenligning kun ble importert 9,5 tonn året før.

Underskuddssituasjonen i 2020 skapte behov for import, og det ble derfor vedtatt generell nedsatt tollsats for ferske hele og halve slakt av svin fra 20. oktober og ut året. Det ble til sammen importert rundt 3 300 tonn svinekjøtt under nedsatt tollsats i 2020. Tollsatsen ble også satt ned for sideflesk av svin (ribbe) fra midten av oktober og frem til jul, med en import på rundt 1 460 tonn. Importen av sideflesk med bein tilbake til 2012 er vist i Figur 22.



Figur 22: Import av sideflesk med bein 2012–2020

Kilde: SSB Handelsstatistikk

Etter ny avtale med EU om handel med landbruksvarer (Artikkel 19), ble det fra oktober 2018 innført en egen kvote for import av svineribbe. Denne kvoten er på 300 tonn, og i 2020 ble omtrent hele denne kvoten utnyttet. Det er kun mulig å bruke kvoten til import i desember, med en tollsats på kr 15 per kg, mot kr 64,96 per kg i ordinær tollsats.

Saltet og speket svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10 utgjorde 15 prosent av svineimporten i 2020. Av dette ble 589 tonn importert innenfor skinkeknoten fra EU, som totalt er på 600 tonn. Av den totale importen under posisjon 02.10 var 143 tonn saltet/speket svinekjøtt importert til ordinær toll. Landbruksdirektoratet anslår at nærmere 940 tonn av den samlede svinekjøttimporten var gjeninnførsel etter utenlands bearbeiding (UB-ordningen).

Det ble eksportert nesten 4 930 tonn svinekjøtt i 2020, en nedgang på 16 prosent fra 2019. 1 159 tonn var reguleringseksport, hvorav 205 tonn var eksport av hel gris, mens det resterende var stykningsdeler. Mer enn 66 prosent av den totale svinekjøtteksporten var råvarer av svinekjøtt som falt innunder tolltariffens posisjon 02.03, kjøtt av svin, fersk, kjølt eller fryst. 1 545 tonn var spiselig slakteavfall, og det meste av dette ble eksportert til Hong Kong og Kongo. Slik eksport kan blant annet være svinelabber, -ører, -mage, -tunge og nyrer. Rundt 2 262 tonn av den totale svineeksporten var svinekjøtt som ble eksportert for å bearbeides

i utlandet. Dette blir deretter gjeninnført til Norge som bearbejdede produkter, som for eksempel leverpostei, bacon eller pølser.

3.3.2 Grensehandelen avgjørende for salget

Som for storfe vil også markedet for svinekjøtt i 2021 i stor grad påvirkes av covid-19-pandemien, og hvor lenge denne, og tiltakene den medfører, vedvarer. Stengte grenser og mindre grensehandel vil trolig fortsatt opprettholde et høyere forbruk av svinekjøtt utover i 2021. Det er vanskelig å si hvor lenge dette vil vedvare, noe som vil ha stor innvirkning på etterspørselen i markedet.

Markedsregulator anslår en liten nedgang i svineproduksjonen i 2021. Ved inngangen til 2021 er koronarestriksjonene fortsatt gjeldende, noe som trekker opp behovet for gris i markedet. For å imøtekomme etterspørselen har markedsregulator blant annet økt vektgrensene for høyeste pris i Nortura til 95 kg fra 4. januar 2021. Markedsregulator har signalisert at det økte behovet for svinekjøtt på kort sikt grunnet pandemien ikke bør møtes av utvidet produksjonskapasitet, noe som på lengre sikt kan medføre et overskudd i markedet, men heller gjennom andre tiltak som økte vektgrenser for høyeste pris og import.

I markedsregulators prognose fra januar 2021 legges det til grunn at restriksjonene vil vedvare inn i sommeren 2021, og en økende normalisering av samfunnet etter dette vil gi et mer balansert marked. Produksjonen i 2021 er anslått til å gå marginalt ned, mens salget vil gå tilbake etter den store veksten i 2020. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til salget, og dersom restriksjonene fortsetter lenger enn forventet, vil salget kunne øke utover det som nå ligger til grunn.

Signaler fra markedet tyder på at 2021 også vil være et år preget av stor usikkerhet, og at det vil komme anmodninger om generell nedsatt tollsats for svinekjøtt. På lengre sikt ser det ut til at markedet for svinekjøtt trolig vil være mer i balanse enn de foregående år, noe som er ønskelig gitt bortfallet av eksportstøtten.

3.4 Sau og lam: Bedre markedsbalanse og godt lammesalg

Landbruksdirektoratets tall viser en produksjon av sau og lam i 2020 på nesten 24 600 tonn. Dette var en økning på 1,2 prosent fra 2019.

Norge har vært selvforsynt med sau- og lammekjøtt siden 2015. Samtidig som produksjonen steg i årene fram mot 2018, fulgte ikke salget samme utvikling. Dette har gitt et overskudd som har blitt lagt på reguleringslager, selv om produksjonen også er gått ned de siste tre årene. Ved inngangen til 2020 lå det 2 891 tonn lammekjøtt og 26 tonn sauekjøtt på reguleringslager. Reguleringslageret for sau ble raskt tømt, og det ble også tatt ut lam, spesielt i sommermånedene da uttaket fra reguleringslageret ble høyere enn forventet. Ved utgangen av året lå det 1 880 tonn lammekjøtt på reguleringslager.

Tørkesommeren året før, og oppfordring fra markedsregulator om å redusere dyretallet, førte til en nedgang i bestanden av sau og lam i 2019. I 2020 var bestanden omtrent uendret, med kun en liten økning på 0,5 prosent. Det ble slaktet flere sau, med en gjennomsnittlig slaktevekt på 31,4 kg, en nedgang fra 31,8 kg året før. For lam økte slaktevektene, fra 18,8 til 18,9 kg, mens antallet som ble slaktet gikk opp med 0,6 prosent (Totalmarked kjøtt og egg, 2021)

Tabell 7: Produksjon og handel av sau- og lammekjøtt i 2010 og 2018–2020. Tonn

	2010	2018	2019	2020	Endring siste år
Norsk produksjon*	24 438	26 970	24 282	24 561	1,2 %
+ Import	1 265	716	492	289	-41,2 %
- Eksport	17	710	647	275	-57,5 %
=Totalt tilført	25 686	26 977	24 126	24 576	1,9 %
Norskprodusert andel**	95 %	97 %	98 %	99 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021).

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av sau/lam under tolltariffens kapittel 2 (kjøttråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbeidede kjøttvarer av sau/lam under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen).

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosleddet.

** I beregning av andelen norskprodusert lammekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

Ifølge markedsregulator ble det solgt 20 800 tonn lammekjøtt i 2020, en økning på nesten 14 prosent fra 2019 (Totalmarked kjøtt og egg, 2021). Større fokus på salg av lammekjøtt i dagligvare, sammen med en noe lenger sesong i 2020, bidro til økningen. Det ble også tatt ut mye fra reguleringslager sommeren 2020, noe som inngår i salgstallene.

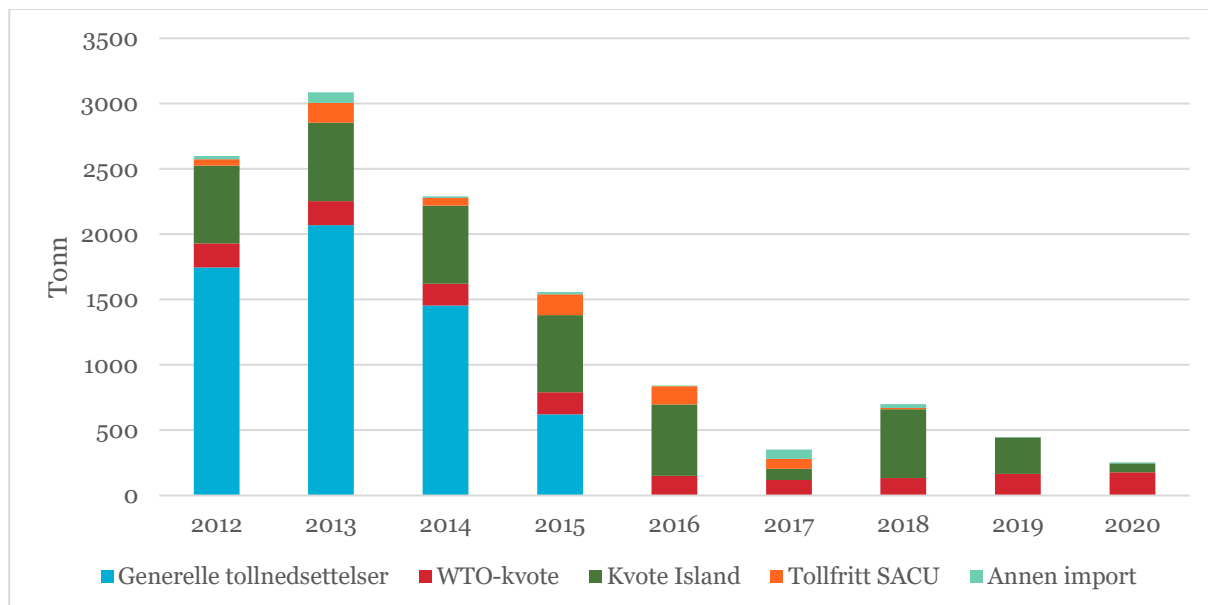
Ifølge Nortura utgjør sauekjøtt om lag 20 prosent av totalproduksjonen av sau- og lammekjøtt. Størstedelen av produksjonen av sauekjøtt går til bearbeidede produkter, som spekemat og til industri (Nortura, 2020).

En svak bedring i markedsbalansen, samt signaler om avtagende etableringsvilje, bidro til at planlagt gjennomsnittlig engrospris ble satt opp i 2019 til kr 66,10 per kg. Den hadde da ikke vært endret siden 2016. I andre halvår 2020 ble den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen for lam økt til 66,40 per kg.

3.4.1 Import og eksport

Som vist i Tabell 7 ble det importert 289 tonn sau- og lammekjøtt i 2020. Det aller meste av dette var fryst kjøtt av sau. Av importen var rundt 1 440 tonn speket/saltet lammekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10.

Som det går frem av Figur 23, har det ikke blitt importert lammekjøtt innenfor generelle tollnedsettelse siden 2015. Importen innenfor den årlige importkvoten på 600 tonn fra Island har gått ned de siste årene. I 2020 ble rundt 12 prosent av kvoten brukt, tilsvarende i 2019 var 47 prosent. Merk at figuren under viser tall for Islandkvoten og WTO-kvoten omregnet til kjøtt med bein.



Figur 23: Importen av sau- og lammekjøtt i årene 2011–2019 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn.

Kilde: (SSB, 2021) og Landbruksdirektoratet

WTO-kvoten, som gir adgang til import tilsvarende 206 tonn kjøtt med bein per år, ble utnyttet 86 prosent. Størstedelen av importen innenfor WTO-kvoten kom fra New Zealand. Det ble i 2020 ikke importert noe småfeskjøtt fra Namibia, Botswana og Eswatini, som innenfor SACU-kvoten kan eksportere opp til 400 tonn lammekjøtt tollfritt til Norge per år.

Det ble eksportert 275 tonn sau- og lammekjøtt fra Norge i 2020. Dette var en nedgang på hele 58 prosent fra året før. Mer enn halvparten av all eksporten ble sendt til Oman. Innenfor EU var Storbritannia og Sverige de største kjøperne av norsk sauekjøtt.

3.4.2 Fortsatt overskudd i 2021

Mindre produksjon de senere årene, sammen med et bra salg og uttak fra reguleringslager i 2021 har gjort at man for lam forventer bedre markedsbalanse. Samtidig ligger det fortsatt en betydelig mengde lammekjøtt på reguleringslageret ved inngang til 2021.

Markedsregulator anslår omtrent uendret vekst i den samlede produksjonen av sau- og lammekjøtt i 2021, mens salget vil gå noe ned sammenlignet med 2020. Dette vil gi et overskudd på rundt 200 tonn lammekjøtt i 2021, noe som fortsatt vil skape utfordringer for næringen fremover.

3.5 Fjørfe kjøtt

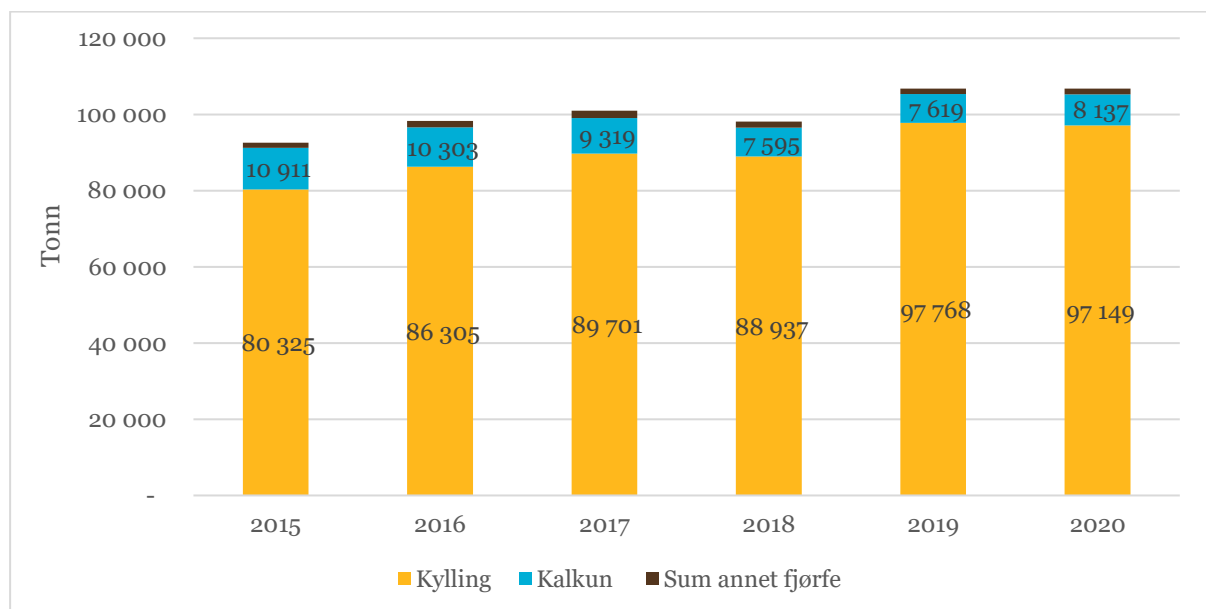
3.5.1 Dempet produksjon i 2020

Det ble produsert (slaktet) totalt 106 769 tonn fjørfe i 2020. Dette er tilnærmet uendret fra 2019. De siste fem årene (2015-2020) har fjørfeproduksjonen økt med 15 prosent.

Kyllingproduksjonen var på 97 149 tonn i 2020, og utgjorde 91 prosent av alt fjørfeslakt. Produksjonen økte sterkt fra 2015-2019, med hele 22 prosent. Denne utviklingen stoppet opp i 2020 og produksjonen gikk litt tilbake, med 0,6 prosent. Signaler fra markedet tyder på at covid-19-pandemien førte til utfordringer

knyttet til produksjonen. Samtidig ble det økt etterspørsel etter kylling, som trolig ble dekket opp ved nedbygging av fryselager samt import.

Kalkun er det nest største fjørfeproduktet i Norge, og utgjorde 7,6 prosent av total fjørfeproduksjon i 2020. Kalkunproduksjonen har hatt en negativ utvikling fra 2015 til 2019, men produksjonen økte med 6,8 prosent i 2020. I tillegg produseres det små mengder av annet fjørfe (høns, and, haner og gås). Dette utgjorde 1 482 tonn i 2020.



Figur 24 Utvikling i produksjon av fjørfe 2015–2020, tonn

Kilde: Leveransestatistikken (innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet).

Det har over mange år vært en sterk etterspørsel etter kylling. Men som vist i figuren og tabellen nedenfor, så gikk produksjonen noe tilbake i 2020. Dette kan nok tilskrives det svært spesielle året vi har vært igjennom grunnet covid-19-pandemien med nedstengte serveringssteder og kantiner. Det er grunn til å tro at det vil være sterk etterspørsel etter kylling også framover, grunnet forbrukernes preferanse til fjørfekjøtt ut fra helse, klima, pris m.m.

3.5.2 God markedsdekning av norsk kyllingkjøtt

Interessen for å importere fjørfekjøtt er generelt lav. Det skyldes både at den norske produksjonen av kyllingkjøtt dekker etterspørselen, og at fjorfesektoren i Norge har god dyrehelse sammenlignet med andre land.

Norge importerer og eksporterer små mengder kylling, og dette slår ut i at andel norskprodusert kylling av totale tilførsler utgjør 99 prosent, som vist i tabell 8. Nesten all importen er av hel, fersk eller fryst kylling. Eksporttallene ser større ut enn de i realiteten er med hensyn til ordinær eksport, da de også inneholder varer som tas ut under ordningen utenlands bearbeiding (UB). Av eksportmengden på 1 778 tonn i 2020 så var ca. 52 prosent UB. Det er stort sett nuggets, burgere og pålegg som blir gjeninnført etter bearbeiding.

Det meste av importen tas inn på tollfri EU-kvotet. Denne kvoten er på 950 tonn og gjelder for fjørfe (både kylling og kalkun), og både hel fersk og fryst variant, men det har kun vært interesse av å ta inn kylling, både fersk og fryst. I 2020 ble det importert ca. 941 tonn på kvoten, som gir en kvoteutnyttelse på 99 prosent. Til sammenligning var utnyttelsen på 57 prosent i 2019.

Det er i tillegg mulig å importere inntil 221 tonn kyllingkjøtt til redusert tollsats innenfor en WTO-kvotest. Dette gjelder kun ikke oppdelt, fryst kylling. Bare 34 tonn ble tatt inn på denne kvoten i 2020, dvs. en kvoteutnyttelse på 15 prosent. Til sammenlignet var utnyttelsen av denne kvoten på kun 5 prosent i 2019.

Tabell 8 : Produksjon og handel av kyllingkjøtt i 2000 og 2018–2020. Tonn

	2010	2018	2019	2020	Endring siste år
Produksjon	74 397	88 937	97 768	97 149	-1 %
Import	50	571	779	990	27 %
Eksport	1 615	878	1 157	1 778	54 %
Totalt tilført	72 832	88 630	97 390	96 362	-1 %
Norskprodusert andel	100 %	99 %	99 %	99 %	

Kilde: (SSB, 2021), leveransestatistikken (innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet).

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av kylling under tolltariffens kapittel 2 (kjøttråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt). I beregning av andelen norskprodusert kyllingkjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførselsene.

3.5.3 Økt referansepris på kylling fra nytt avtaleår

Referanseprisen på kyllingkjøtt for avtaleåret 2020-2021 er på kr 27,70 per kg. Det er en økning på 79 øre, eller 3 prosent, fra forrige avtaleår.

Den ukentlige noteringsprisen har ligget over referansepris siden starten av avtaleåret. Ved utgangen av 2020 var den akkumulerte noteringsprisen på kr 28,66 per kg, det vil si 96 øre over referanseprisen, jf. tabell 24 bakerst i rapporten.

3.6 Reinkjøtt – en liten, men likevel betydningsfull produksjon

Målt i produksjonskvantum, er reindriften en beskjeden produksjon, både i nasjonal og regional forstand. Reinkjøttproduksjonen i vekt tilsvarer for eksempel om lag 1,5 prosent av produksjonen av storfekjøttproduksjonen på nasjonalt nivå. Reindriften har imidlertid en vesentlig kulturell betydning, særlig i samiske områder, men også i andre tamreinområder. I forkant av Reindriftnforhandlingene, utarbeides Totalregnskapet. Sist Totalregnskap ble publisert 15. desember 2020. Det henvises til denne publikasjonen for mer inngående informasjon om eksempelvis produksjonsøkonomi for reinkjøtt.

3.6.1 Lav tilførsel av reinkjøtt til markedet i 2020

Reinsdyrhold er en arealkrevende produksjon. Ca. 40 prosent av det norske landarealet benyttes i en eller annen form til reindriften. Reindriften baserer seg på utmarksbeiter og værforhold er derfor bestemmende for den totale produksjonen. Tidlig vår, høyt antall simler i vårflokk og god planteproduksjon gir grunnlag for høy slaktemengde (mange kalvinger og høye slaktevekter), mens forhold som mye snø og sen vår kan virke i motsatt retning.

Våren 2020 var det vanskelige beiteforhold for reinen grunnet mye og kompakt og hard snø i store deler av reindriften-Norge. Det ligger derfor an til en betydelig reduksjon i antall slakt og i slaktevekt.

I den siste femårsperioden er det årlig slaktet mellom 1 300 og 1 900 tonn norsk rein ved registrerte slakterier. For kalenderåret 2020, estimerer Økonomisk utvalg for reindrift (Økonomisk utvalg for reindrift, 2020) at det vil slaktes 1050 tonn ved slakteriene. Det var i 2020 16 norske slakterier. Muligheten

for å slakte i Finland har ikke vært benyttet siden 2015. Tabellen nedenfor viser utviklingen i produksjon og priser siste fem årene og estimerer for 2020.

Tabell 9 : Produksjon og priser for rein de siste fem årene og prognose for 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Slakt på slakteri – antall dyr	76 349	82 894	59 033	63 250	77 749	48 258
Privat slakt – antall dyr	7 846	6 919	5 864	5 845	6 761	6 112
Produksjon i tonn	1 917	2 085	1 511	1 571	1 909	1 241
Nettopris til produsent ved salg til slakteri	59,08	70,20	75,46	78,13	76,94	81,91

Kilde: Økonomisk utvalg for reindrift, 2020, Totalregnskapet for reindriften, tabell 4.1.7 og 4.1.10.

Som det framgår av tabellen, har prisutviklingen over noen år vært positiv, sett fra reineiers ståsted. Prisene i 2020 er rekordhøye.

Omsetningen av reinkjøtt har vært sterkt påvirket av covid-19-pandemien. Restaurant- og hotellmarkedet har falt betraktelig, men bedriftene sier samtidig at etterspørselen i dagligvarehandelen har økt.

3.6.2 Norsk reinkjøtt omsettes i det norske markedet

Reinkjøttet omsettes i all hovedsak nasjonalt. Det som eksporteres av stykningsdeler eller hele skrotter er små kvanta og bærer preg av å være mer sporadisk enn etablerte varestrømmer. Det er åpnet for slakting utenlands, ved at levende dyr kan tas ut for slakting og føres tilbake i form av skrott. Dette krever en egen tillatelse, men er ikke blitt benyttet på flere år. Det eksporteres noe pluss-produkter, som skinn og gevir. Tabellene nedenfor viser henholdsvis import og eksport av reinkjøtt i perioden 2015 til 2020.

Tabell 10: Import av reinkjøtt. Tonn

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Hele og halve skrotter			0,02			
Kjøttstykker med bein	1,23	1,10	0,70	0,55	0,50	
Utbeinet kjøtt	0,88	2,08	3,28	2,08	2,90	

Kilde: (SSB, 2021)

Tabell 11: Eksport av reinkjøtt. Tonn

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Hele og halve skrotter	1,76	12,31	13,42	9,81	5,08	
Kjøttstykker med bein	0,01	0,11			0,04	
Utbeinet kjøtt	0,26	0,61	0,26	0,69	1,08	

Kilde: (SSB, 2021)

Som det framgår er det minimale mengder som handles. Tallene inkluderer handel med spesialmarkeder, som for eksempel eksport fra Sverige til Svalbard, og noe bruk av innenlands- og utenlands bearbeiding. I realiteten er dermed den reelle handelen mindre enn det som framgår her.

Markedssituasjonen i Norge ved årsskiftet 2020/2021 i år tilsier at det kan bli for liten tilførsel av reinkjøtt til å dekke industriens behov og dagligvarehandelens etterspørsel våren 2021.

3.6.3 Markedssituasjonen i Sverige og Finland påvirker indirekte det norske markedet

Informasjonen i dette avsnittet er i stor grad basert på Totalregnskapet. Det vises til kapittel 6.7 for nærmere beskrivelse og analyse av tallene for Finland og Sverige (Økonomisk utvalg for reindrift, 2020). Produksjonspotensialet, målt som «dyr i vårflokk» er ikke så ulikt i henholdsvis Norge, Sverige og Finland, fra 190 000 dyr i Finland, til i størrelsesorden 240 000 dyr i Sverige siste registrerte år. Slakteristrukturen og driftsformen er til dels forskjellig mellom landene, noe som gjør at antallet slakt solgt fra slakteri er lavere i Sverige enn i Finland og Norge. Sverige og Finland har sesongen 2020/2021, som Norge, hatt beitekriser på våren, noe som har medført redusert tilførsel til slakteri.

Selv om norsk reinkjøtt i all hovedsak omsettes innenlands, så påvirkes også etterspørselen av situasjonen i Sverige og Finland. Reinkjøtt er typiske grensehandelsprodukter, med Finland i nord og mot Sverige lengre sør. Covid-19-pandemien har stengt muligheten for norske forbrukere å kjøpe reinkjøtt på grensen og dette har trolig påvirket etterspørselen i hjemmemarkedet.

Pris til reineier i Sverige var i 2019/2020 kr 67,56 per kg (Sametinget, 2021) i svenske kroner, omregnet til norske kroner blir det noe høyere. Norsk reinkjøtt har en pris til reineier betydelig høyere, se tabell 9. Det gir i en normalsituasjon betydelig handelslekkasje til Sverige. Offisielle finske priser til reineier har ligget noe over norske priser de siste årene. Pris i butikk til forbruker i Nord-Finland har likevel vært noe lavere enn norske priser, men det oppleves at prisforskjellen har blitt mindre de siste årene.

Ifølge bedrifter i reinkjøttbransjen, så har prisen i Sverige blitt påvirket av redusert grensehandel. Det er ikke tallfestet, men prisen til reineier har sunket sammenlignet 2019/2020-nivået. Med prisetallet kan reinkjøttet bli konkurransedyktig på industri-leddet selv med full toll.

4 Egg

Det har i flere år vært overkapasitet og behov for regulering av eggproduksjonen. Overskuddet har vært håndtert med førtidsslakting. Nedstenging av serveringssektoren i 2020 har lagt en demper på salget og ytterligere forsterket behovet for markedsregulering.

4.1 Noe oppbremsing i engrossalget av egg

Eggsektoren har i hovedsak hatt god vekst i produksjon og salg over mange år. Men 2020 har vært et spesielt år grunnet covid-19-pandemien. Nedstengingen har rammet forbruket av egg i serveringssektoren betydelig, samtidig som begrenset bevegelse over landegrensen bidro til økt dagligvarehandel i Norge. Økt salg av egg i dagligvarebutikker har derimot ikke oppveid for nedgangen i andre salgskanaler fullstendig.

I 2020 endte tilførslene til eggpakkeriene på 65 364 tonn. Dette er en liten nedgang fra 2019 på 0,5 prosent. Importen av skallegg varierer noe ut fra markedssituasjonen. Denne utgjorde 459 tonn i 2020. Engrossalget har økt i mange år, men gikk svakt ned i 2020. Salget var på 65 645 tonn, som er en nedgang på 0,9 prosent fra året før.

Ser vi på tilførslene av norske egg pluss importen og trekker fra engrossalget får vi i 2020 en markedsbalanse med et overskudd på 178 tonn.

Tabell 12: Tilførsler og engrossalg av egg 2015–2020. Tonn

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tilførsler til eggpakkerier	60 682	61 242	62 734	63 328	65 721	65 364
Beregnet reduserte mengder egg ved førtidsslakting	2 233	737	582	775	737	779
Engrossalg	60 439	62 304	63 572	63 994	66 215	65 645
Import skallegg	203	697	482	400	677	459
Markedsbalanse	445	- 365	- 356	- 266	183	178

Kilde: Tilførslene er leverte mengder egg til eggpakkerier, leveransedata Landbruksdirektoratet. Engrossalg og beregnet redusert mengde egg som følge av førtidsslakting er fra Totalmarked kjøtt og egg, Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2021. Import skallegg fra SSB, handelsstatistikk.

Markedsbalansen vist i tabellen er en beregnet størrelse. Dette er leverte mengder til norske eggpakkerier pluss import av skallegg minus engrossalg.

Norske egg produseres i hovedsak til innenlandsk konsum. Med holdbarheten skallegg har, innebærer dette at produksjonen gjerne ligger noe over markedsbalansen for å dekke etterspørselstopper. Selv om engrossalget av egg er økende, har økningen i tilførslene over flere år bidratt til ytterligere overproduksjon i eggsektoren.

I 2020 ble det gjennomført reguleringstiltak gjennom førtidsslakting. Dette reduserte mengden egg med 779 tonn, en økning fra 737 tonn egg i 2019.

Periodevis har det også vært mye egg på reguleringslager som følge av overproduksjon. Dette var spesielt tilfellet ved begynnelsen av året og sent på sommeren 2020, hvor det på det meste var 1086 tonn egg på lager i uke 30.

Videre ble det i 2020 gitt priskompensasjon for om lag 1 714 tonn eggehvite, en nedgang fra rundt 1 823 tonn i 2019. Det store reguleringslageret av egg ved inngangen til året og utfordringene med å prognosere

markedsbalansen i 2020, grunnet den svært spesielle situasjonen med nedstenging m.m. som påvirker forbrukssiden, førte til at et sjeldent brukt tiltak, miljøfôr, ble tatt i bruk. Etter forhåndsgodkjenning av Omsetningsrådet i to omganger leverte Nortura 670 tonn egg til miljøfôr, med pristap kompensert over omsetningsavgiften. I tillegg ble 10 tonn overskuddsegg i form av omelettmiks gitt bort til veldedige formål, også dette finansiert over omsetningsavgiften.

Produksjonstallene omtalt over er innveide egg til eggpakkeri. Det er i dag fem eggpakkerier i Norge, Norturas SA, Jonas H Meling AS, Den Stolte Hane AS, Rias-Pakkeri AS og Toten Eggpakkeri AS. Nortura og Den Stolte Hane har størst markedsandel av disse.

I tillegg til salg gjennom eggpakkeriene, selges det også betydelige mengder egg gjennom direktesalg fra gården, eksempelvis Bondens marked eller andre kanaler for direktesalg. Direktesalget har i hovedsak økt årlig i mange år, med litt varierende tempo fra år til år. I 2013 var salget på 5 945 tonn. Det var en økning i salget på 11 prosent i 2018 til 7 710 tonn, og minimal økning i 2019 da salget var på 7 716 tonn. Tall for 2020 er klare høsten 2021.

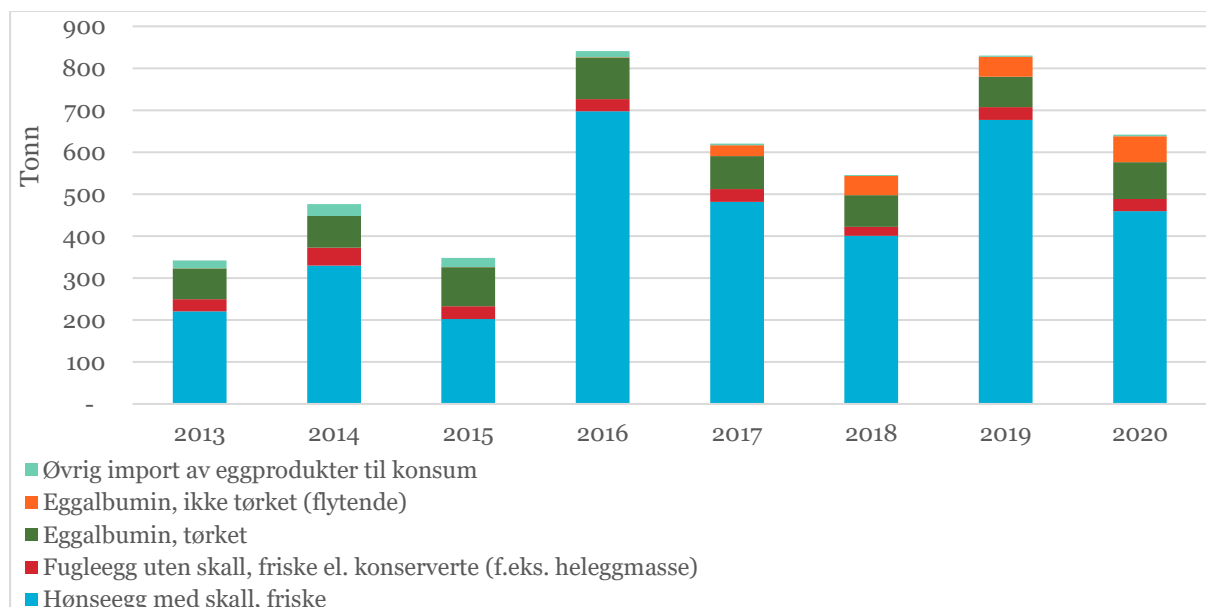
Det har vært en omfattende omlegging av driftssystemer fra høner i miljøinnredning til frittgående høner grunnet krav fra handelen, og etter hvert industrien. Storhusholdningssektoren har hittil foretrukket egg fra miljøinnredning, grunnet lavere pris. Den sterke etterspørselen etter egg fra frittgående høner har ført til at denne driftsformen er i ferd med å ta over helt, og miljøbur fases ut. Akkumulert for andre halvår 2020 utgjorde andelen egg fra høner i miljøinnredning kun 5,25 prosent hos Nortura. Til sammenligning var den akkumulerte andelen egg fra høner i miljøinnredning på 16,47 prosent i andre halvår 2019, altså en betydelig nedgang siste året.

4.1.1 Nedgang i importen av skallegg

Norge produserer salmonellafrie skallegg som i hovedsak er tilstrekkelig til å dekke eget forbruk. Det er derfor relativt lite handel med egg og eggprodukter. Det er likevel behov for å supplere norsk produksjon med import i perioder av året.

Omfanget av importen av ferske skallegg (tollvarenummer 04.07.2100) varierer en god del fra år til år, avhengig av behovet. I 2019 ble det importert 677 tonn skallegg, en økning på 69 prosent fra året før. Importbehovet var lavere i 2020, og importen utgjorde 459 tonn, en nedgang på 32 prosent fra året før. Danmark har lenge vært det landet vi importerer mest ferske skallegg fra. Sverige har også historisk vært viktig, men mengdene har lenge vært små i forhold til kvantaene som kommer fra Danmark. Det tas også inn noen kvanta fra blant annet Nederland (hvert år) og fra Polen (litt sporadisk, ikke importert de siste tre årene).

Mesteparten av importen av ferske skallegg til konsum tas inn innenfor EU- og WTO-kvotene. EU-kvoten er tollfri og på 290 tonn, og gjelder både befruktete egg for klekking, ferske skallegg og konserverte egg med skall (tollvarenummer 04.07.1100/.2100/ex. 9000). WTO-kvoten er til redusert tollsats og er på 1 295 tonn, og gjelder kun ferske skallegg. Begge kvotene har hatt varierende utnyttelsesgrad. EU-kvotens utnyttelsesgrad var på 46 prosent i 2019 og 41 prosent i 2020. WTO-kvoten hadde en utnyttelsesgrad 44 prosent i 2019 og 28 prosent i 2020.



Figur 25: Import av skallegg og eggprodukter til menneskelig konsum i 2012–2020. Tonn

Kilde: (SSB, 2021)

I tillegg til ordinær handel med egg foregår også noe utenlands bearbeiding (UB) av eggprodukter. Gjennom UB sendes norske varer, i hovedsak skallegg, ut som råvare og tas inn igjen som bearbeidete/konserverte eggprodukter. I likhet med tidligere år ble alt på ordningen tatt inn i 2020 som flytende helegg og flytende eggalbumin etter å ha blitt bearbeidet i Danmark. Ca. 92 prosent av importen av heleggmasse (tollvarenummer 04.08.9900) var i 2020 fra UB. Videre var ca. 61 prosent av importen av flytende eggalbumin (tollvarenummer 35.02.1909) fra UB. Dette inngår i tallene vist i figuren over.

I tillegg sendes det relativt små mengder eggprodukter til den norske delen av kontinentalsokkelen, norskeide fartøy, fly, Svalbard og Jan Mayen.

Det er minimale mengder ordinær eksport av skallegg og eggprodukter, hvorav noe eksport av flytende eggalbuminer til Sverige. Ellers tas det ut på UB en del ferske skallegg til Danmark og flytende eggalbuminer til Danmark og Sverige.

4.1.2 Akkumulert noteringspris for egg marginalt lavere enn planlagt gjennomsnittlig engrospris

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) blir satt av markedsregulator for et halvt år av gangen. PGE var kr 19,50 per kg egg første halvår 2020 og økte med kroner 0,80 til kr 20,30 per kg andre halvår 2020. I tillegg til generell prisøkning er det beregnet en teknisk prisøkning på 10 øre på grunn av økt andel egg fra frittgående høner til en høyere pris enn egg fra høner i miljøinnredning. Den akkumulerte noteringsprisen på egg var henholdsvis 9 og 10 øre under PGE for de to halvårene i 2020. PGE for første halvår 2021 er lik som forrige halvår, jf. tabell 23.

Prisgrunnlaget for egg knyttet til PGE inndeles i to hovedvarianter av driftsformer for produksjon av egg, henholdsvis høner i miljøinnredning (bur) og frittgående høner. Som omtalt tidligere øker stadig andelen egg fra frittgående høner, og andelen fra miljøinnredning er nå liten.

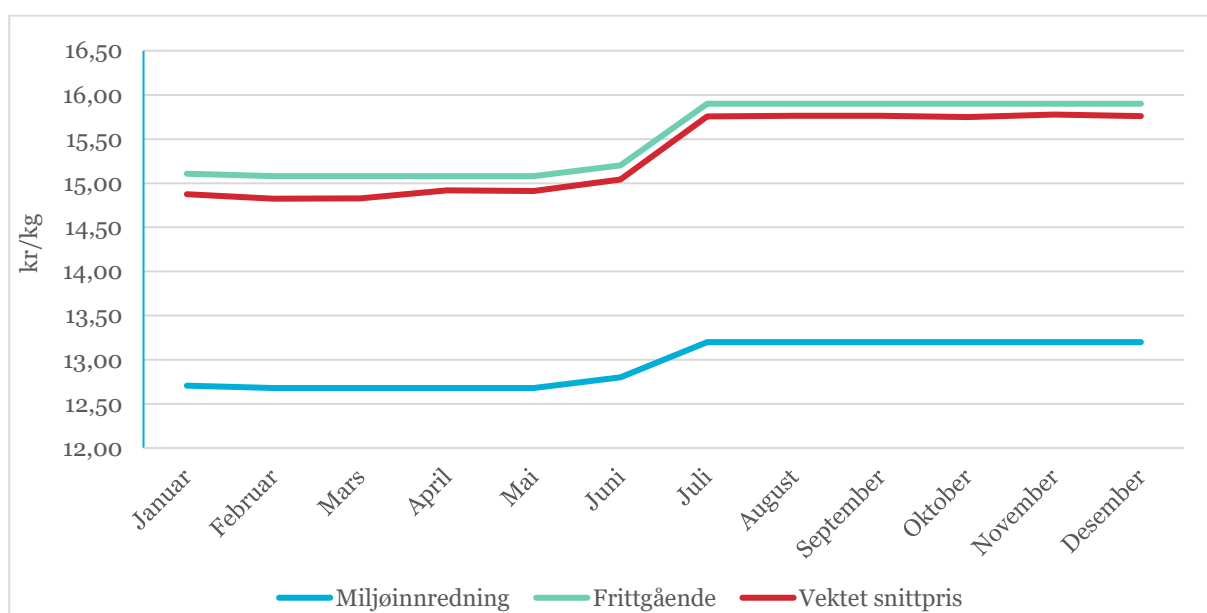
Produsentprisen varierer ut fra ulike driftsformer og kostnader, men også ut fra markedsbehov og for å stimulere til ønskede kvaliteter. Prisene endres oftest fra januar og juli hvert år, og noen ganger oftere.

På grunn av overproduksjon ble Norturas eggpriser redusert i løpet av 2019, både for egg fra miljøinnredning og frittgående høner. I andre halvår 2020 økte prisene igjen. Kostnadsveksten som landbruket opplevde i 2020, særlig knyttet til kraftfôr, ble vektlagt ved prissettingen for andre halvår 2020 (Nortura, 2020).

Produsentprisene har generelt en prisstruktur som varierer ut fra størrelser på leverte egg, hvilken driftsform eggene produseres i m.m. I hovedtrekk betaler Nortura mer for størrelse L egg (63-73 gram) enn for størrelse M egg (53-63 gram). Det leveres mest egg i størrelse L, men også betydelige mengder av størrelse M.

Videre er det høyere betaling for egg fra frittgående høner enn fra høner i miljøbur, noe som reflekterer både en høyere driftskostnad og etterspørselen. Prisen på egg fra høner i miljøbur har i hovedtrekk gått ned siden rundt 2017. I andre halvår 2020 var prisdifferansen 2,70 kr høyere for egg fra frittgående produksjonssystemer enn egg fra miljøinnredning. Dette er den største prisdifferansen som har vært noensinne.

Ser vi på produsentprisen for størrelse L egg fra høner i miljøinnredning så har denne økt i 2020, fra kr 12,71 per kg i januar og til kr 13,17 per kg i desember. Tilsvarende var prisen på størrelse L egg fra frittgående høner på kr 15,11 per kg i januar og kr 15,87 per kg i desember 2020. For begge variantene var den største prisendringen gjennom året fra juni til juli. En vektet produsentpris for alle størrelse L egg, som tar hensyn til utviklingen i andeler egg fra de to driftsformene fra måned til måned, var i januar på kr 14,88 per kg og i desember på kr 15,76 per kg. Prisutviklingen vises i figur 26.



Figur 26: Produsentpris på egg av størrelse L fra ulike driftsformer i 2020. Kroner per kg

Kilde: Nortura, Avregningspriser egg

4.1.3 Lite rom for økt produksjon

Ifølge Nortura viser langtidsutsiktene fram til 2025 at det ikke vil være rom for økning i produksjonen av egg de nærmeste årene.

Eggsektoren har i mange år nå vært preget av svært tydelige markedskrav fra handelen og etter hvert også industrien om at de ønsker egg fra frittgående høner. Det er nå lite egg som produseres fra miljøbur, men

utviklingen med utfasing må fortsette da det vil være minimal etterspørselen etter slike egg i 2021. Nortura understreker at det er viktig å unngå en ukontrollert oppbygging av produksjonskapasiteten, og derfor må prisøkninger skje varsomt. Samtidig må det gis signaler om at produsenter med miljøinnredning må omstille produksjonen til frittgående løsninger i takt med endrede markedskrav.

For første halvår 2021 ser det ikke ut til at det vil være noen ekstraordinær kostnadsvekst slik vi opplevde i 2020, og prisene videreføres. Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg holdes uendret fra andre halvår 2020 på kr 20,30 for første halvår 2021 (Nortura, 2020).

Norturas prognose for tilførslene har blitt noe nedjustert, og per januar 2021 forventer de at tilførslene vil øke med 0,7 prosent i 2021. Dette er før eventuell førtidsslakting. Samlet salg av egg til dagligvare og industri forventes å øke sterkt i første del av 2021, men videre gå ned og samlet for året øke med 0,4 prosent sammenlignet med året før. Dette gir et overskudd i 2021 på 940 tonn før markedsregulerende tiltak. Nortura understreker at dette overskuddet kan håndteres med førtidsslakting, men at det ikke er rom for økt produksjon i eggsektoren (Nortura, 2021).

5 Poteter, grønnsaker, frukt, bær, blomster og planter

Sesongene 2019 og 2020 hadde flere fellestrekk. Kulde og regn i 2019 påvirket avling og kvalitet inn mot lagrings sesongen 2019–2020. Mengden grønnsaker på lager var mindre enn normalt av noen grønnsaker, men rikelig av andre. Frost og fuktige forhold i vekstsesongen 2020 påvirket kvalitet og avlinger av både poteter, grønnsaker, frukt og bær. Som året før, skapte regn vansker i innhøstingen, og resulterte i reduserte avlinger og usikker lagringskvalitet.

Begrensede avlinger, økte produksjonskostnader, samt en usikker matvaresituasjon i Norge og Europa, førte til høyere priser i 2020. Ved utbruddet av covid-19-pandemien hamstret nordmenn lagringsdyktige poteter og grønnsaker. Poteter hadde i 2020 pris- og omsetningsvekst i konsummarkedet, men avlingen var mindre. En rekke av grønnsakene på friland fikk en omsetningsvekst og en prisoppgang, men enkelte hadde en nedgang i samlet salg fordi serveringsmarkedet stengte ned. En mindre avling førte til en reduksjon i omsetningen av blomkål, knollselleri og kålrot, mens vårløk tapte første del av sesongen på grunn av mangel på arbeidskraft. Tomater og agurker hadde en omsetningsøkning. Mens prisen på agurk økte, gikk prisen for tomat ned.

Fruktavlingen i 2020 var den nest minste på ti år. Den største svikten var for plommer, men også epler og moreller hadde en langt mindre avling enn normalt. Pæreavlingen var stor for andre år på rad. Frost i blomstringen og mangel på plukkere bidro til små bæravlinger og høyere priser på bær.

Ved årsskiftet hadde ni av ti grønnsaker med målpris oppnådd en pris i markedet over målpris. For poteter ble verdiuttaket i markedet 14,5 mill. kroner høyere enn hva nivået på målprisen tilsier, mens det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt var 51,7 mill. kroner høyere enn målprisen legger opp til.

Produksjon av grønnsaker på kontrakt til industrien har hatt et godt år sammenlignet med 2019.

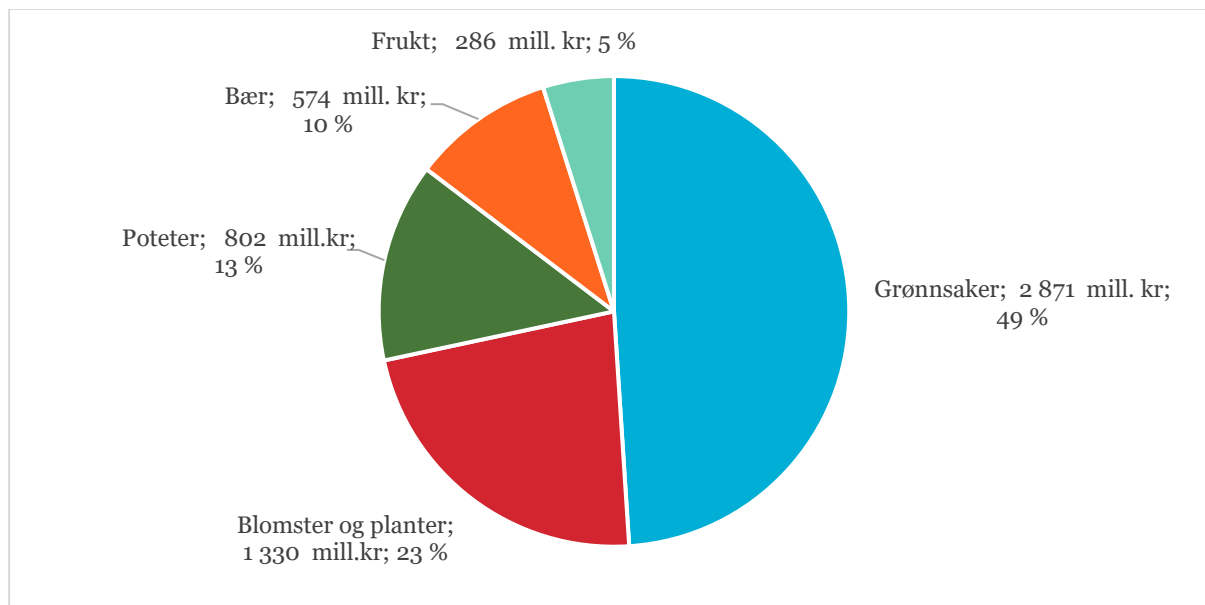
Produksjonen av blomster foregår stort sett i veksthus. Det er en variert produksjon i Norge, og vi produserer både grønne og blomstrende potteplanter, samt snittblomster. Målt i verdi, har denne produksjonen hatt en reduksjon fra år 2000 og frem til i dag, der andelen norsk av total omsetning var 38 prosent i 2020, mens den var 63 prosent i år 2000.

Kategorien frukt og grønnsaker innbefatter produksjon både i veksthus og på friland. Produksjonen av frukt og grønnsaker på friland er særlig væravhengig. Flere kulturer er avhengige av gode værforhold både ved såing/planting/blomstring, gjennom vekstsesongen, og ved høsting for at kvaliteten skal bli god.

Markedet for frukt og grønnsaker er preget av sterk konkurranse fra import, og det er ingen markedsregulator med mottakplikt, tilsvarende det som finnes for kjøtt, melk og korn. De fleste frukt- og grønnsaksprodusenter er tilknyttet en produsentforening, som leverer til én eller flere dagligvarekjeder. Spesielt for varer til konsum samarbeider produsentene, gjennom Grøntprodusentenes samarbeidsråd, om pris på sine produkter. For at produksjonen skal møte etterspørselen lages det produksjonsplaner. På tross av produksjonsplanlegging kan værforhold bidra til at tilførslene med få dagers mellomrom veksler mellom mangel på produkter og deretter overskudd. Les mer om markedet for grøntsektoren i Markedsrapport 2017 (Landbruksdirektoratet, 2018). Varer til industri produseres i stor grad på kontrakt.

Blomsternæringen i Norge er en næring med mye risiko og høy omstillingstakt. Markedet er preget av blant annet teknologisk endring og sterk konkurranse fra import. Antall blomsterprodusenter er redusert over tid. Mangel på skriftlige leveringsavtaler og uklar fordeling av risiko er en utfordring for blomsterprodusentene.

Verdien av produksjonene i grøntsektoren er presentert i figuren nedenfor.



Figur 27: Produksjonsverdi i grøntsektoren og produktgruppenes andel av den totale grøntsektoren. 2019. Mill. kroner og prosent

Kilde: (NIBIO, 2020)

Sesongen 2019 førte til at det var varierende mengder med grønnsaker på lager og et mindre kvantum poteter. Hamstring av matvarer i inngangen til pandemien, førte til leveringspress og en stor omsetningsøkning for poteter og grønnsaker. Pakkeriene jobbet for fullt med å levere varer i takt med veksten i salget. Det økte forbruket av norske grøntprodukter bidro til at sesongslutt for norske lagringsgrønnsaker kom noe tidligere enn normalt og fortere enn først antatt, og det økte behovet for import.

Kjølig vær og mangel på arbeidskraft medførte forsinket sesongstart på Østlandet. I Trøndelag var våronna sen på grunn av mye regn og lave temperaturer. I flomutsatte områder var det også risiko knyttet til å gjennomføre våronnen før det meste av snøsmeltingen var over. Grunnet det dårlige været på våren ble det en lengre periode hvor norsk produksjon ikke dekket etterspørselen i markedet. For frukttrær og bær bidro vinterkulde og vårfrost til skader på trærne og mindre avlinger.

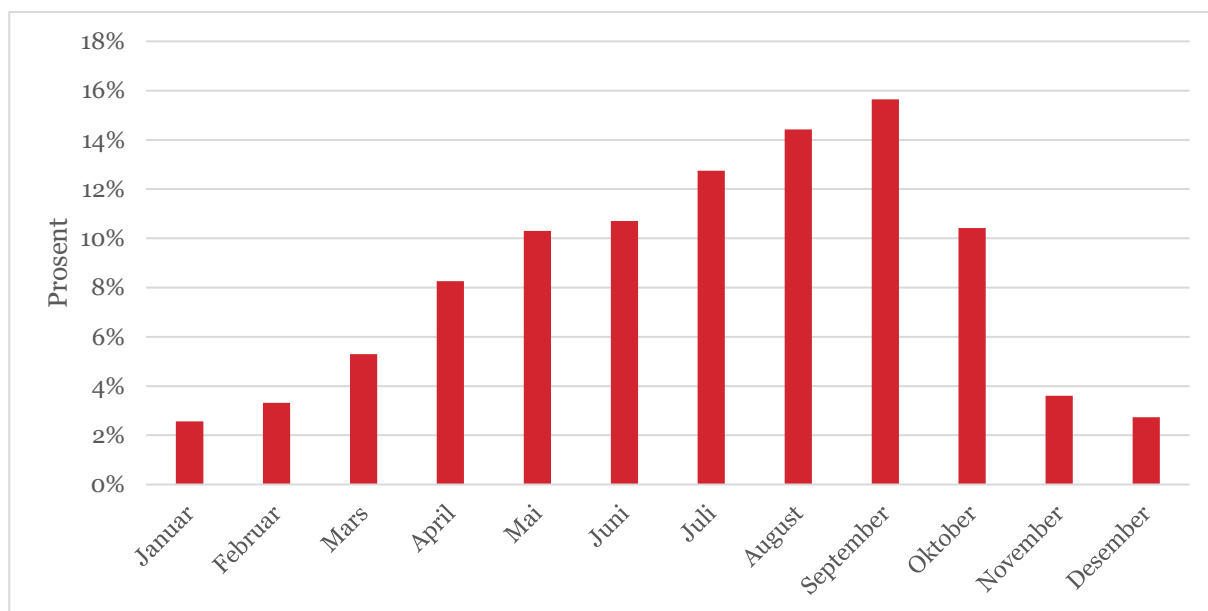
Høsten sto i kontrast til den kalde våren. En periode med unormalt høye dag- og nattetemperaturer i deler av landet førte til ny tilvekst for flere grønnsaker, og dermed en lengre sesong frem mot vinteren. Det kom også store nedbørmengder i flere dyrkingsområder, noe som utfordret innhøsting av lagringsgrønnsaker og poteter, og kvaliteten på disse. Situasjonen liknet litt på den vi hadde i 2019.

Utviklingen i forbrukermarkedene, for henholdsvis poteter, veksthusgrønnsaker, frilandsgrønnsaker og frukt og bær er omtalt i kapittel 5.2–5.6. Omtalen av forbrukermarkedet dekker omsetning gjennom store norske grossister. Omsetning fra industribedrifter, samt deler av serveringsmarkedet er ikke med. I omtalen har vi vektlagt sesongen 2020–2021. Les om prisutviklingen for målprisvarene i avtaleåret 2019–2020 i Målprisrapport 2019–2020 (Landbruksdirektoratet, 2020). I kapittel 5.8. omtaler vi utviklingen i produksjonen av frukt og grønt til norsk bearbeidingsindustri. Utviklingen i produksjonen av blomster og planter omtaler vi i kapittel 5.9.

5.1 Behov for sesongarbeidskraft i grøntsektoren

Norge er avhengig av sesongarbeidere fra andre land, særlig innenfor grøntsektoren. I en tidlig fase av covid-19-pandemien kartla produsentorganisasjonene behovet for sesongarbeidskraft, basert på regioner, produksjoner og perioder av sesongen, jf. figur 28. I sum er det årlig behov for rundt 18 000

sesongarbeidere til grøntsektoren. De fleste av disse kommer fra EU/EØS-land, men ca. 3 000 kommer fra land utenfor.



Figur 28: Måneder med behov for sesongarbeidere i grøntsektoren. Prosent av totalbehov per år.

Kilde: Gartnerhallen

Mange produsenter hadde ikke nok arbeidskraft for planting, stell og innhøsting av de tidligste produksjonene, som tomater, agurker og blomster i veksthus. Det samme gjaldt for de spesielt arbeidsintensive produksjonene på friland, som jordbær, vårløk, salater med flere. Det gjaldt særlig de som har basert seg på en stor andel arbeidere fra land utenfor EØS-området, slik som eksempelvis Vietnam, Ukraina og Hviterussland. Produsentene forsøkte å finne alternativer til bruk av utenlandsk arbeidskraft, men lyktes i for liten grad med dette. Bruk av norsk arbeidskraft viste seg å være utfordrende, fordi det kreves fagkompetanse for å løse oppgavene, og fordi mange permitterte og arbeidsledige nordmenn foretrakk å gå tilbake til sine gamle jobber, dersom anledningen bød seg. Norske produsenter klarte heller ikke å oppdrive nok folk i EØS-området, i konkurranse med resten av Europa. I mange tilfeller var også den norske eller utenlandske arbeidskraften utrent, noe som førte til en lavere effektivitet.

5.2 Ny økning i omsetning og pris for poteter

Vesentlig mer poteter lå på lager ved årsskiftet 2019–2020 enn året før. Det ble utsortert en del poteter gjennom vinteren, fordi de ikke svarte til kvalitetskravene, men fin vare ble presentert i butikken. Avlingen besto av en større andel små poteter enn normalt, som i noen grad ble solgt til industriformål. Gode kjølelagre bevarte kvaliteten bedre enn de gamle. Allerede i mars konkurrerte salget av norske poteter med import av nypoteter.

Hamstring av lagringsdyktige poteter og grønnsaker i mars 2020 førte til en stor omsetningsøkning, men dette stabiliserte seg etter noen uker. Pakkeriene jobbet effektivt for å forsyne norske forbrukere i denne perioden. Lagrene minket raskt utover i april, og innen slutten av mai var det utsolgt, som var tidligere enn vanlig, og tidligere enn først antatt. Det ble derfor lagt til rette for suppleringsimport ved at tollsatsen ble satt ned. Små mengder lagringspoteter var igjen til ny sesong startet.

Den samme kulden som rammet frukt- og bærdrinking i mai, gjorde sitt til at det ble noe ujevn kvalitet på nypotetene. Da varmen kom i midten av juni, spiste ikke den norske forbrukeren så store mengder poteter

som normalt for årstiden. Det gjorde de derimot med den kjøligere værtypen som fulgte, og etterspørselen etter nypoteter ble større enn ventet i flere uker. Omsetningen viste også regionale endringer fra tidligere, siden folks ferievener endret seg. På Østlandet gikk omsetningen ned, mens den steg i Troms.

I begynnelsen av august startet innhøsting av skallfaste lagringspoteter. På denne tiden burde nypoteter uten lang holdbarhet ha blitt sluttet. Et overskudd fra serveringsmarkedet økte imidlertid tilførslene til konsummarkedet, der det oppsto et visst leveringspress fra nypoteter som fortsatt ikke var omsatt. I lange perioder av høsten var omsetningen av poteter i dagligvarehandelen større enn de siste årene, fra 1 100 tonn per uke til 1 400 tonn under butikkampanjer. Den delen av grønt-markedet som betjener serveringsmarkedet opplevde imidlertid salgssvikt fra virksomheter som stengte ned på grunn av covid-19-tiltak.

Mens Østlandet hadde fine opptakingsforhold om høsten, var været til hinder nordover i landet. Mer av avlingen enn ventet hadde store knoller og sprekker eller skurv. Disse ble sortert bort på pakkeri og reduserte den salgbare avlingen, men i butikken fant forbrukeren poteter med veldig god kvalitet. Generelt for poteter var det mer stengelrâte, tørrrâte og grønne knoller dette året. Dette var første år med bortfall av kjente plantevernmidler, og dermed ble det endret dyrkingspraksis. På vei ut av 2020 var det betydelig mindre av alle typer poteter på lager enn på samme tid året før, men den største reduksjonen var for vanlige poteter til konsummarkedet. I sum for 2020 hadde poteter en økning i omsetningen på ti prosent fra året før, og etterfulgte en oppgang på åtte prosent i 2019.

Prisen på poteter økte med fem prosent i 2020 sammenliknet med året før, og det var spesielt produsentprisene i andre halvår som bidro til dette. Prisene lå ukentlig over målpris, som i gjennomsnitt bidro til at målpris ble oppnådd for andre halvår, jf. tabell 13. Første halvår lå produsentprisen jevnt i underkant av målpris.

Mandelpoteter fikk en tidligere sesongslutt enn poteter, som følge av en mindre lagerbeholdning på begynnelsen av 2020 enn ett år tidligere. Nye mandelpoteter var høstklare i slutten av juli, to og en halv måned etter at mandelpotetene fra året før var sluttet. Ny avling varierte mellom distrikter, produsenter og felt, men det var markedsbalanse resten av året. Kvaliteten var meget bra i varehandelen, men noen partier ble avvist på grunn av tørrrâte og misfarging. På tross av at noen leverandører opplevde en større omsetning enn ventet, ble det en liten omsetningsnedgang for 2020, som trolig kan forklares blant annet med den kortere vårsesongen.

Småpotet hadde en omsetningsvekst på i underkant av 50 prosent i 2020, etter en økning på 20 prosent året før. Ved utgangen av 2020 var det imidlertid et mindre kvantum småpotet på lager for salg i 2021, enn ett år tidligere.

5.3 Ulike markedsforhold for veksthusgrønnsaker

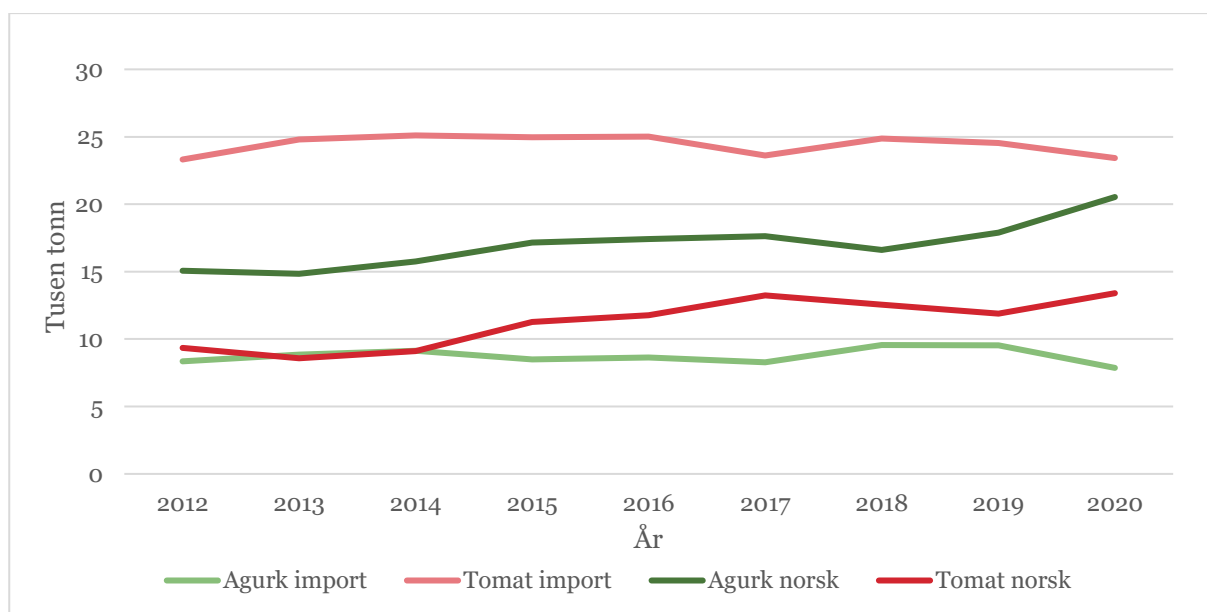
5.3.1 Økt omsetning og norskandel for agurker

Vinterproduksjonen av agurk var større enn prognosert, men avsetningen gikk raskt, grunnet stor etterspørsel og et marked som etterspurte mer norske agurker enn det man produserte. Kvaliteten på de norske agurkene var som vanlig god, og var foretrukket foran importerte agurker, som hadde ujevn kvalitet. Frem mot ny norsk hovedsesong i mars ble likevel prisen presset av billig import. Det ble tatt inn importagurker rett før tollperioden startet, på tross av at det snart etter oppstart av hovedsesongen om våren ble markedsdekning av norske agurker. Omsetningen av norsk agurk fikk dermed en knekk. Det ble behov for å rydde ut gamle agurker i veksthus og butikkhyller.

Med utviklingen av pandemien utover våren hamstret folk lagringsgrønnsaker og spiste mindre agurk. Tilførslene av norske agurker var derfor rikelige. Markedet var uforutsigbart, på bakgrunn av norske helseiltak og bortfall av serveringsmarkedet. På forsommeren førte spesielt stor etterspørsel i dagligvaremarkedet til bedre markedsbalanse, og senere til et lite underskudd og suppleringsimport. Norsk

produksjon dekket ikke helt den økte etterspørselen under varmen før ferien. Senere var det nesten konstant mangel på norske agurker frem til sesongen var over i slutten av oktober, selv med større produksjon enn planlagt. Importert agurk var billigere, men vanskelig å selge. Etter hvert ble det i tillegg høyere priser på importerte agurker. Kvaliteten på norske agurker var jevnt over veldig god hele sesongen. Omsetningen på årsbasis økte med 14 prosent i 2020, sammenliknet med året før. Det utgjør flere millioner agurker. Med unntak av noen uker om våren, var det en ukentlig omsetningsøkning gjennom året, også utenom tollperioden. Norskandelen for agurk økte i 2020, jf. figur 29.

Selv om produsentprisen ble presset av billig import om våren, lå den over målpris fra midten av mai til hovedsesongen var slutt i oktober. Dette er svært uvanlig for agurk, og norske agurkprodusenter oppnådde en pris som var høyere enn målpris i andre halvår av 2020, jf. tabell 13. I gjennomsnitt for året gikk prisen opp med over ti prosent.



Figur 29: Total omsetning av norske agurker og alle registrerte typer tomater (økologisk og konvensjonell), og import av agurker og alle registrerte typer tomater, 2012–2020. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

5.3.2 Større omsetning av store tomater, men lave priser

Omsetningen av norske tomater startet i begynnelsen av april, litt senere enn i 2019. Etterspørselen etter norsk vare ga avsetning i markedet, og omsetningen av spesielt de små variantene var større enn normalt for årstiden. Deler av markedet opplevde etter hvert en stagnasjon og et overskudd, spesielt for runde tomater og klasetomater. Situasjonen var knyttet til at serveringsmarkedet tok unna mindre mengder enn ordinært, men trolig også at norsk sesong var konsentrert og dessuten hadde konkurranse fra import. Hos flere produsenter ble en del tomater liggende på lager og kom ikke ut i markedet før de ble for modne og ble kastet. Kampanjer i markedet medvirket til å øke salget. Samtidig som det var mer enn nok norske tomater i hovedsesongen, ble det importert tomater. Mens noen produsenter opplevde salgsrekord om høsten, hadde andre utfordringer med å få avsetning for sin produksjon. Det oppsto dermed en slags todeling av markedet dette året, som var betinget av hvem man hadde leveringsavtaler med.

Mot slutten av sesongen oppsto en ny ubalanse i markedet. Norsk produksjon avtok som vanlig, og den dekket langt fra ukebehovet for tomater på denne tiden. Samtidig ble det importert tomater i et omfang som fortrengete de norske, som dermed ikke fant avsetning i markedet. Tomater ble igjen kastet hos noen produsenter. Andre produsenter opplevde økt omsetning av norske tomater. Norsk pris var på nivå med

importpris på denne tiden. På årsbasis økte omsetningen runde tomater og klasetomater, mens cherrytomater og andre tomater hadde en nedgang, jf. figur 29.

I gjennomsnitt for 2020 gikk produsentprisen for runde tomater og klasetomater ned med én prosent. Sterk konkurranse fra import påvirket hvilken pris det var mulig å oppnå i det norske markedet på våren. Produsentprisen falt under målpris, og fortsatte å ligge under mesteparten av sesongen, på tross av at markedet stort sett var i balanse, jf. tabell 13. Norsk produksjon fortsatte utover norsk målprisperiode og tollperiode. Da gikk prisen mye ned slik den pleier, selv om importerte tomater var kostbare, og sesongstart i Spania var sen.

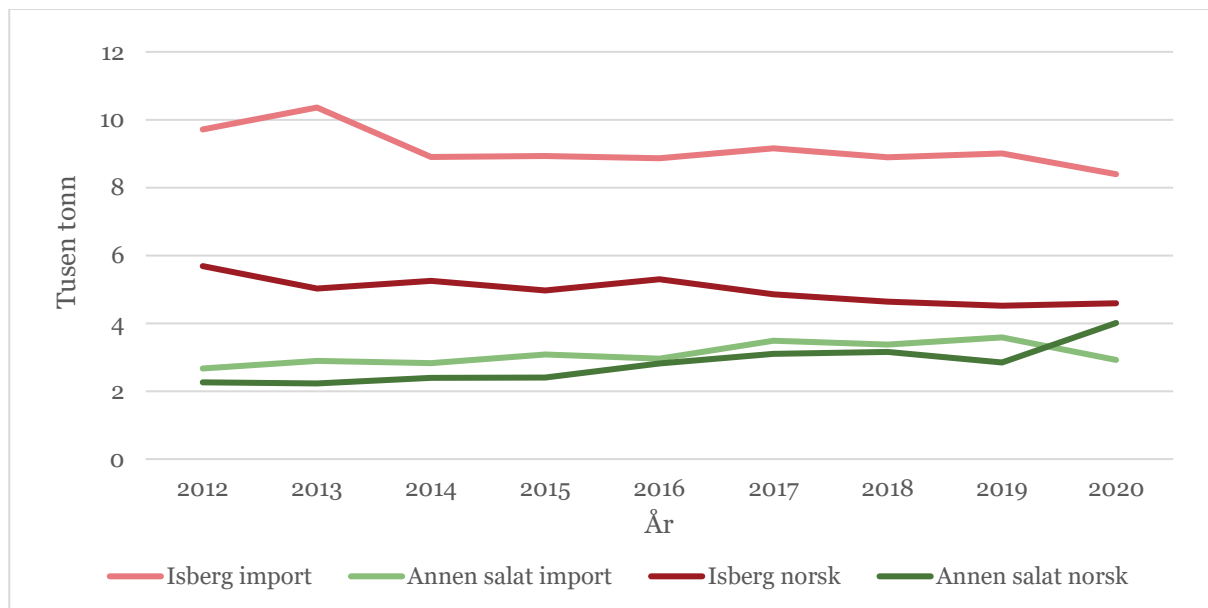
5.4 Været påvirket produksjon og forbruk av grønnsaker

5.4.1 Kraftanstrengelser reddet sesongen for salat

Produksjonen av frilandssalat starter normalt med lollosalat og hjertesalat, og et par uker senere blir **isbergsalat** høstet. Forløpet var det samme i 2020, men alt var forsinket sammenlignet med normalen. Til gjengjeld ble kvaliteten veldig fin med kjølig vær. Etterspørselen var stor, og salat tok markedsandeler fra andre grønnsaker i finværet i juni. Det var til enhver tid usikkert om tilgangen på arbeidskraft til skjæring ville dekke behovet. Salatproduksjonen var blant de arbeidsintensive tidligproduksjonene som hadde utfordringer med at utenlandsk arbeidskraft ankom Norge etter sesongstart. Produsentene måtte tilpasse leveransene i starten, men klarte etter hvert å opprettholde produksjonen, delvis med andre løsninger enn normalt. Noe av avlingen tapte etter hvert kvalitet, så det ble litt knapt med norsk isbergsalat. Tilførselssituasjonen ble stort sett løst ved at salat ble flyttet mellom regioner.

Etter sommerferien og utover høsten ble etterspørsel påvirket på ulike vis. Serveringsmarkedet våknet litt til liv igjen etter at etterspørselen derfra hadde vært fraværende i en lengre periode. I den forbindelse ble det behov for mer isbergsalat. Samtidig måtte en salatfabrikk stenge midlertidig på grunn av et sykdomsutbrudd. Dette medførte en reduksjon i salget til industri. Det ble en oppgang i konsummarkedet i mangel av ferdigkuttete salatblandinger, og økt leveringspress i spotmarkedet fra de som mistet leveranser.

På tilførselssiden var det perioder med varierende tilgang og kvalitet, mye grunnet store nedbørmengder. Det var imidlertid også perioder med spesielt god kvalitet. Høye høsttemperaturer i dyrkingsområdene førte til ny og god vekst og mye høstklar avling samtidig. Flere steder ble det dermed en raskere sesongslutt enn normalt, men på Vestlandet høstet man salater til langt ut i november. I stort klarte produsentene å opprettholde tilførselene, og markedet var mer eller mindre i balanse. Sett under ett var det en liten omsetningsøkning i 2020 sammenliknet med 2019, jf. figur 30, men den generelle nedgangen i forbruket av isbergsalat ser ut til å fortsette. Våre tall omfatter imidlertid ikke norsk isbergsalat til industri.



Figur 30: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert salat, 2012–2020. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

Isbergssalat: Importert isbergssalat omfatter salat til industri

Annen salat: Hodesalat unntatt isbergssalat, samt bladsalater (friland og veksthus)

På årsbasis gikk produsentprisen på isbergssalat opp med ni prosent i 2020, men det var etter en nedgang året før. Prisen lå stabilt over målpris mye av sommeren, men lavere tidlig og sent i sesong. Årsaken var primært at etterspørselen var mindre enn forventet i disse periodene. I sum var prisen på isbergssalat på nivå med målpris i andre halvår av 2020, jf. tabell 13.

5.4.2 Stabilt løkmarked, men mindre på lager

Pandemiutbruddet våren 2020 førte til to til tre uker med hamstring hos forbrukere og et betydelig leveringspress for **løk**, før etterspørselen igjen stabiliserte seg. Sesongavslutningen for lagret løk kom noe raskere enn antatt, og forsyningene varte ikke frem til ny sesong. Rødløk tok først slutt, på grunn av ekstra stor etterspørsel. Kvaliteten holdt seg god.

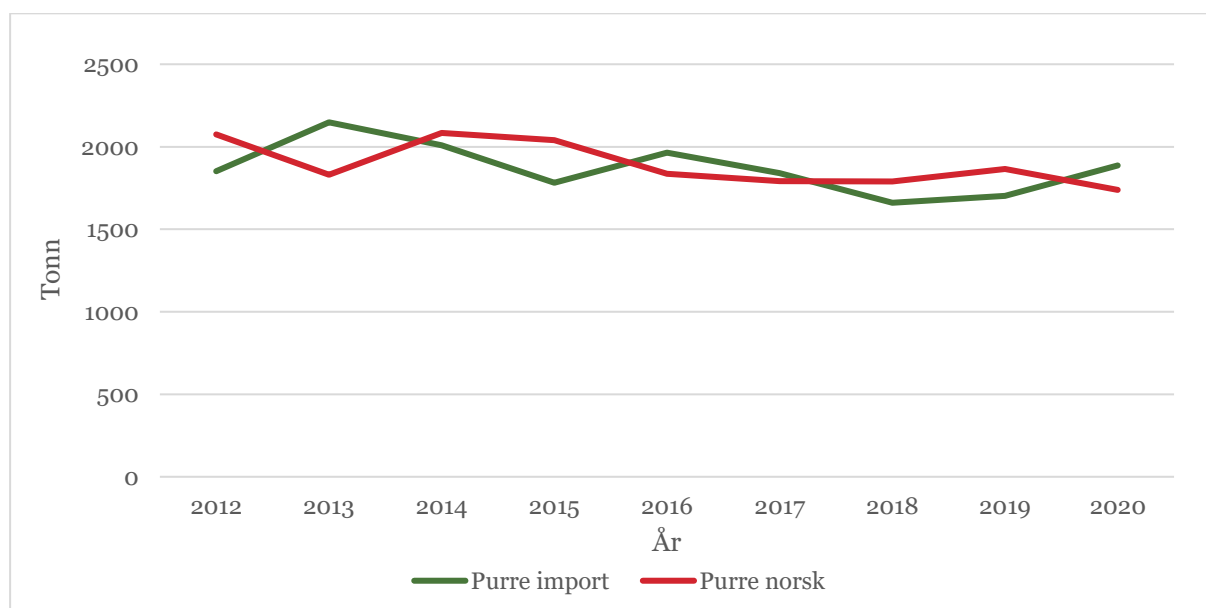
Etter noen uker med import av tørket løk, kom ny rød og gul buntløk til markedet midt i juli. Tørket løk kom én måned senere. Forsyningene var begrenset i starten, fordi bakterieråte forårsaket svinn. Årsaken var at vått vær hindret god nok tørk på bakken. Det ble igjen behov for å importere løk. Senere ble kvaliteten god og omsetningen periodevis større enn forventet for årstiden. Uker med regn utover høsten påvirket både innhøsting og tørking av løk negativt, slik at enkelte partier ikke ble høstet. Trøndelag var spesielt utsatt. Disse forholdene påvirket i liten grad forbrukere, fordi pakkeriene hadde god kontroll på kvaliteten ut til butikk. Omsetningen var lenge stabil, men økte mer enn planlagt frem mot jul. Spesielt gjaldt dette rød løk. Enkelte produsenter ble utsolgt til nyttår, og dette var tidligere enn forventet.

Lagerbeholdningene av rød løk var rundt 45 prosent mindre ved slutten av 2020 enn på samme tidspunkt i 2019, mens lagerbeholdningen av gul løk hadde en nedgang på 25 prosent, jf. figur 33. Omsetningen på årsbasis gikk opp med 60 prosent for gul og rød løk sammenliknet med 2019, men da var det lite norsk løk etter tørken i 2018. Omsetningen i 2020 var mer normal enn i 2019, men likevel høy i et lengre perspektiv. Omsetningen av rødløk økte med over 25 prosent sammenliknet med omsetningen i 2017 og 2018.

Produsentprisen på løk var i gjennomsnitt kun én prosent høyere i 2020 enn året før. Årsaken var lave priser i første halvår, som følge av prispress fra import. I andre halvår endret det seg. Da lå produsentprisen over målpris i alle uker, og endte over målpris i gjennomsnitt for siste halvår av 2020 jf. tabell 13.

Vårløk ble høstet fra tidlig i juni, og mengdene økte i ukene som fulgte. Det samme gjorde omsetningen, som gikk opp mer enn planlagt utover sommeren. Det knyttet seg bekymring til om det ville være tilstrekkelig med arbeidskraft til å ta seg av produksjon og innhøsting, som begge er arbeidsintensive. Vårløk var en av grønnsakene som ble hardest utfordret av restriksjonene på innførsel av arbeidskraft til Norge, fordi arbeidere ikke rakk frem før sesongen hadde startet. Det krevde stor grad av kreativitet og ekstra hardt arbeid for å sikre leveransene. Norsk vårløk er et produkt med god kvalitet og som har preferanse sammenlignet med import. På årsbasis var omsetningen noe mindre enn året før, og prisen økte med 27 prosent i gjennomsnitt.

Norsk **purre** kom på markedet noe etter bunteløk i siste halvdel av juli. Jevnt over var kvaliteten på purre veldig bra gjennom hele sesongen, og omsetningen lå på et normalt nivå i lengre perioder. Perioder med redusert omsetning skyldes trolig økt omsetning av vårløk, som er et substitutt for purre. Kampanjesalg av purre i bunt økte omsetningen utpå høsten, og omsetningen holdt seg stabil etter kampanjene var over. Et høyt prisnivå på purre i EU bidro til å stabilisere det norske markedet på senhøsten. Norske avlinger ble berget på tross av regnet i Sør-Norge. Det lå mer purre på lager rundt årsskiftet enn ett år tidligere, men lagrene fra 2019-sesongen var lave, så ved årsskiftet 2020-2021 var mengdene mer normale, jf. figur 33. Norsk purre som var ment for serveringsbransjen, fant til dels veien inn i andre salgskanaler, som i industrien. Omsetningen i 2020 viste en nedgang på seks prosent fra året før, jf. figur 31. Årsaken var delvis at overgangslageret fra 2019 var lite, og behovet for import økte, men trolig også fordi avling som blir solgt til industriformål ikke kommer med i vår statistikk. På årsbasis gikk produsentprisen på purre opp med åtte prosent, og lå over målpris i hele andre halvår, jf. tabell 13.



Figur 31: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert purre, 2012–2020. Tonn

5.4.3 Omsetningsøkning for de fleste kålvekstene

Produsentene fikk en sen sesongstart for høsting av de tidligste kålvekstene, og en lengre periode var det ikke markedsdekning av norsk vare. Til gjengjeld trakk høsten ut med en lang vekstperiode frem mot vinteren.

Ny sesong for **hodekål** startet forsinket, men overlappet likevel lagrings sesongen i siste halvdel av mai. Et par uker senere kom rødkål. Etterspørselen etter sommerkål var stabil og god, også gjennom varmen i juni. Dette var i motsetning til en del andre grønnsaker. Kålen hadde god kvalitet i butikk hele sommeren, men noen partier var utsatt for møll, som gjorde det krevende å prognosere mengder frem i tid. Det gjaldt også for høstkål, som ble skåret til fårikålsesongen. Kålen som ble tilbudt forbrukeren i butikk var imidlertid av god kvalitet. I tilknytning til fårikålsesongen fryktet produsentene en kort stund en nedgang i omsetningen av kål, fordi det ble varslet om et stort underskudd av lam. Tvert imot opplevde noen aktører en salgsoppgang i disse ukene, sammenliknet med samme tid året før. Senere normaliserte omsetningen seg, inntil den økte igjen før jul. Vinterkål som ble lagt på lager hadde spesielt bra kvalitet, og ved årsskiftet var kvantumet på lager på nivå med året før, jf. figur 33. Det lover godt for forsyninger langt ut over våren. Kål som skulle ha blitt solgt i serveringsmarkedet ble trolig i noen grad kanalisert til industrien, som hadde behov for mer grønnsaker enn normalt. I sum for året var det en omsetningsvekst på 17 prosent for hvitkål og nær 10 prosent for rødkål, sammenliknet med 2019. Denne statistikken inkluderer ikke kål til industriformål.

De første fire månedene av 2020 lå produsentprisen for kål lavt og godt under målpris, mens den resten av målprisperioden oversteg målprisen ukentlig. En del uker ble også øvre prisgrense passert. Dermed oppnådde produsentene målpris i siste halvår av 2020, jf. tabell 13. Totalt ble det en økning på én prosent i produsentprisen i gjennomsnitt for året, sammenliknet med året før.

En utfordring for norsk kål har vært at enkelte butikker har solgt importert tidligkål merket som norsk. Norske produsenter begynte etter hvert å merke kål med Nyt Norge, for å promotere norsk kål gjennom enkelte kjeder. I fårikålsesongen ble dette gjennomført for flertallet av produsentene. Det vil trolig bli praksis fremover.

Blomkål kom i markedet i begynnelsen av juni, men kun i små mengder etter en kjølig vår. En del hoder var dessuten små den første tiden, noe som trolig skyldtes uerfaren høstehjelp. Sommervarmen utover i juni økte produksjonen, men ikke etterspørselen. Først da været ble kjøligere, gikk omsetningen opp. I perioder var det litt lite norsk blomkål, i andre perioder tilstrekkelig til å gjennomføre salgskampanjer i enkelte butikkjeder. Noe import var nødvendig for å møte etterspørselen når det var norsk underskudd, slik som da veksten stoppet opp med kalde netter i august-september. En lengre periode med betydelig mildere vær, også om natten, satte igjen fart på produksjonen i flere dyrkingsområder i september. Nok en gang økte produksjonen, og det var fin blomkål tilgjengelig til slutten av oktober. Sesongen 2020 var kvaliteten gjennomgående god, men i perioder med lavere omsetning kunne det bli liggende igjen slappe hoder i butikkene. Totalt var det en salgsnedgang for blomkål i 2020 sammenliknet med året før.

Produsentprisen for blomkål lå over målpris hver uke, med unntak av et par uker med laber etterspørsel i juni. Dermed ble målprisen i gjennomsnitt nådd for andre halvdel av 2020, jf. tabell 13. En lang periode med underskudd av blomkål i det norske og europeiske markedet førte til så høye norske priser at tollene ble satt ned. Det var behov for import, men også europeisk blomkål hadde en høy pris.

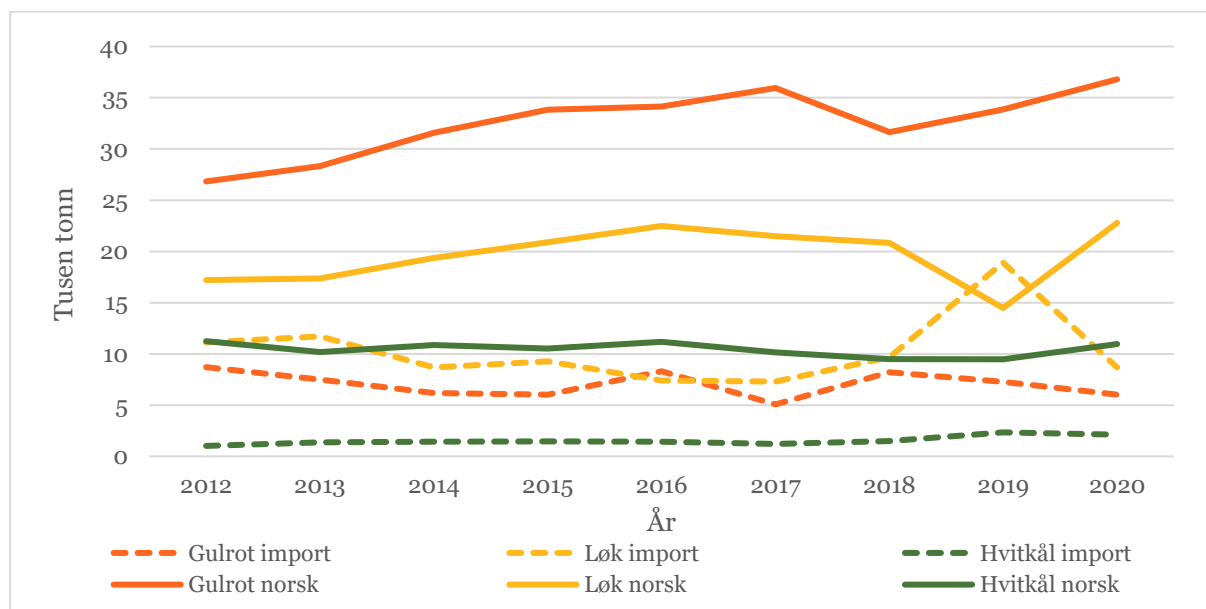
Sesongen for **brokkoli** lignet på flere måter den for blomkål, men innhøstingen startet noe senere, rundt midten av juni. Produksjonen endret seg med været, slik også etterspørselen gjorde. Haglbyger om sommeren skadet en del planter. I flere uker gjennom sommeren var det altfor små tilførsler av norsk brokkoli, og dermed behov for suppleringsimport. Kvaliteten var fin mye av sesongen, men hodene ble litt små i overgangen oktober-november. På årsbasis gikk omsetningen av brokkoli opp med åtte prosent i 2020 sammenliknet med 2019. Gjennom sesongen var det en del import av brokkoli, som kunne vært dekt med norsk produksjon, om den hadde vært større.

I gjennomsnitt for 2020 gikk prisen på brokkoli opp med 23 prosent mot 2019, men i 2019 skapte rimelige europeiske priser konkurranse for norsk brokkoli. Det skjedde også i perioder av 2020, men god kvalitet bidro til preferanse for norsk brokkoli, slik at produsentprisen ble opprettholdt på tross av billig import.

Norsk **rosenkål** kjennetegnes generelt av god kvalitet. Omsetningen er moderat og jevn gjennom mesteparten av sesongen. Men om høsten går omsetningen normalt sett opp, og når en betydelig større årvisst omsetningstopp rundt jul og nyttår. Slik forløp også 2020, men omsetningen var større enn normalt om høsten. Norsk rosenkål ble høstet fra slutten av august, og denne hadde bedre kvalitet enn utenlandsk

rosenkål. Kvaliteten holdt seg godt. Det var fortsatt norsk rosenkål igjen på lager ved årsskiftet, til tross for stor omsetning i forbindelse med jul og nyttår. På årsbasis gikk salget av norsk rosenkål opp med 26 prosent sammenliknet med 2019, men avlingene det året var små på grunn av produksjonsutfordringer. Likevel var omsetningen i 2020 stor, sett opp mot de de siste årenes.

I gjennomsnitt for 2020 økte produsentprisen på rosenkål med 8 prosent fra 2019. Prisen var høyere enn målpris hele høsten, og dermed i gjennomsnitt for siste halvår 2020, jf. tabell 13.



Figur 32: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert gulrot, løk og hvitkål, 2012–2020. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

Løk: Løktyper med unntak av vårløk og purre

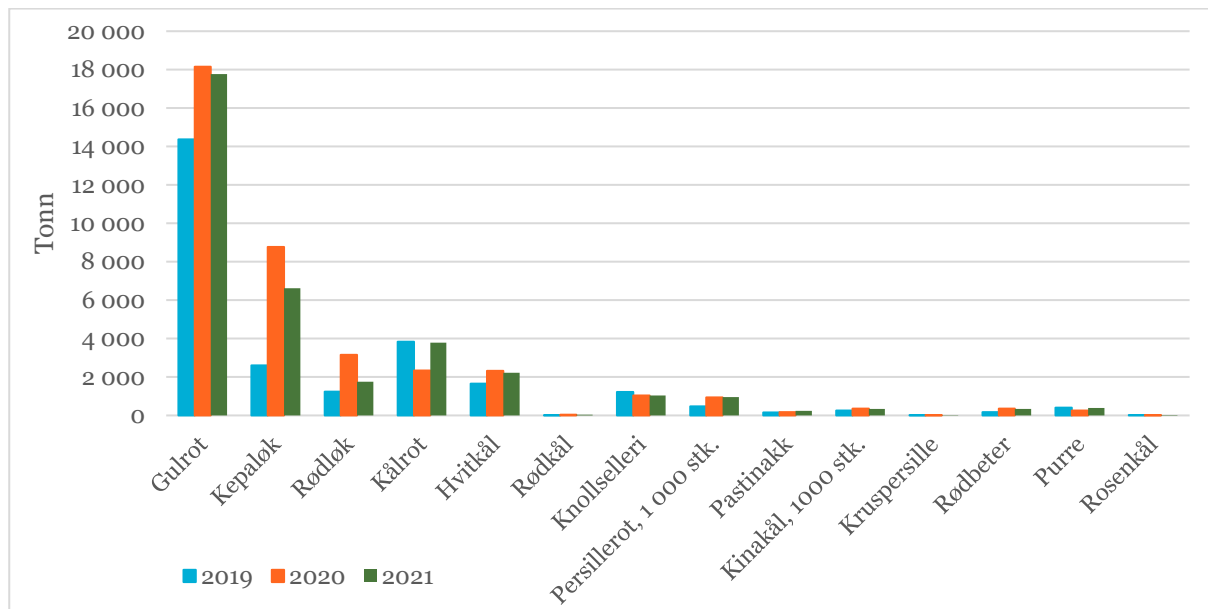
5.4.4 Prisøkning for rotvekstene, men mindre knollselleri og kålrot

I den store avlingen av **gulrot** som ble overlagret fra 2019 til 2020 fantes en del partier som fikk forringet kvalitet utover vinteren. Dette fordi innhøstingsforholdene hadde vært krevende. Sorteringen var tidkrevende og pakkeriene måtte til dels pakke gulrot i god tid før salg, for å avsløre råte og svarte flekker. Utsorteringen var stor. Dette skapte ekstra utfordringer i inngangen til pandemien, med spesielt stor omsetning knyttet til hamstring. Det var behov for mange ansatte for å kontrollere kvalitet. Spesielt på Østlandet minket beholdningen raskere enn antatt. I Rogaland og Trøndelag var det imidlertid store lagre med gulrot av god kvalitet, som ble fordelt utover landet. Allerede i april startet suppleringsimport av gulrøtter, parallelt med at pakkeriene pakket maksimalt av det de kunne klare til lagringssesongen tok slutt i begynnelsen av juni.

Snart etter begynte ny norsk sesong med buntgulrot, som var i markedet helt frem til frosten meldte seg. Buntgulrot ble supplert av pakket gulrot gjennom hele sesongen. Kvaliteten på gulrøttene som ble høstet i 2020 var jevnt over så bra at det ble vanskelig å finne nok utsorterte røtter til å fylle de rimelige pakningsvariantene. Disse variantene omsettes til en betydelig lavere pris. Utover høsten var det god markedsbalanse, med en rekordstor omsetning på rundt 750 tonn per uke, det meste i dagligvaremarkedet. Frafallet av serveringsmarkedet var merkbart, men økt etterspørsel fra dagligvarehandelen kompenserte i betydelig grad for dette. Nok en regnfull høst skapte utfordringer med innhøsting av lagringssgulrot, men det var rikelig med fin gulrot på lager ved årsskiftet, jf. figur 33. Avlingene ble stor, omtrent som i 2019, og det var mindre utsortering. Omsetningsveksten for 2020 var på 10 prosent sammenliknet med året før, og

samlet omsetning ble på godt over 30 000 tonn. I tillegg kommer et stabilt salg på rundt 2 000 tonn av spesialgulrøtter og økologiske gulrøtter, jf. figur 32.

I 2020 gikk produsentprisen for gulrot i gjennomsnitt opp med fire prosent for pakket vare og noe mer for bunter, sammenliknet med året før. Med unntak av de tre første månedene av året var prisen høyere enn målpris. Målprisen for gulrot ble dermed oppnådd for andre halvår av 2020, jf. tabell 13. Dette er en trend som har vart over mange år.



Figur 33: Lagerbeholdning av grønnsaker per 1. januar 2021. Tonn hvis ikke annet er nevnt

Kilde: Landbruksdirektoratet

Samlet tilgang på **knollselleri** var mindre enn normalt i 2020, fordi lagerbeholdningen fra 2019 var mindre enn året før. I tillegg var tilførslene ujevnt fordelt mellom landsdeler og aktører i markedet utover våren 2020. Helt tomt for norsk selleri var det likevel ikke før i siste halvdel av mai. Deretter fulgte en lengre periode enn normalt med import, inntil ny norsk knollselleri av god kvalitet kom på markedet i begynnelsen av august. Omsetningen økte som vanlig med buntsalg og kampanjer på rotblandinger, men senere var omsetningen mer moderat. Omsetningen av norsk knollselleri gikk ned med nær 20 prosent, som følge av både redusert produksjon og redusert etterspørsel, jf. figur 34. Reduksjonen i etterspørselen var primært i serveringsmarkedet. Omsetningen av knollselleri i konsummarkedet økte i 2020, men dette kompenserte ikke for nedgangen i serveringsmarkedet, som er en storforbruker av knollselleri. Ved årsskiftet var lagerbeholdningen omtrent som ett år tidligere, noe som trolig ikke er tilstrekkelig frem til ny sesong, jf. figur 33. Den norske produksjonen hadde god kvalitet.

Produsentprisen for knollselleri gikk opp nesten tre prosent i gjennomsnitt for 2020, mot samme periode året før. Rimelig utenlandsk knollselleri bidro til prisnedgang første del av høsten, men ikke mer enn at prisen holdt seg over målpris. I siste halvår av 2020 ble dermed målpris oppnådd, jf. tabell 13.

Lagerbeholdningen av **kålrot** fra 2019 sesongen var for liten til å dekke markedet gjennom vintermånedene. Størrelsen på røttene i dagligvarehandelen ble redusert for å utnytte avlingen bedre, og små knoller ble brukt i matkasser og i serveringsmarkedet. Likevel ble det en tidligere sesongslutt for norsk kålrot enn normalt. I løpet av mars og april ble det behov for å importere kålrot, som på det tidspunktet hadde en høy pris i forbindelse med usikkerhet i Europa, som følge av covid-19-pandemien.

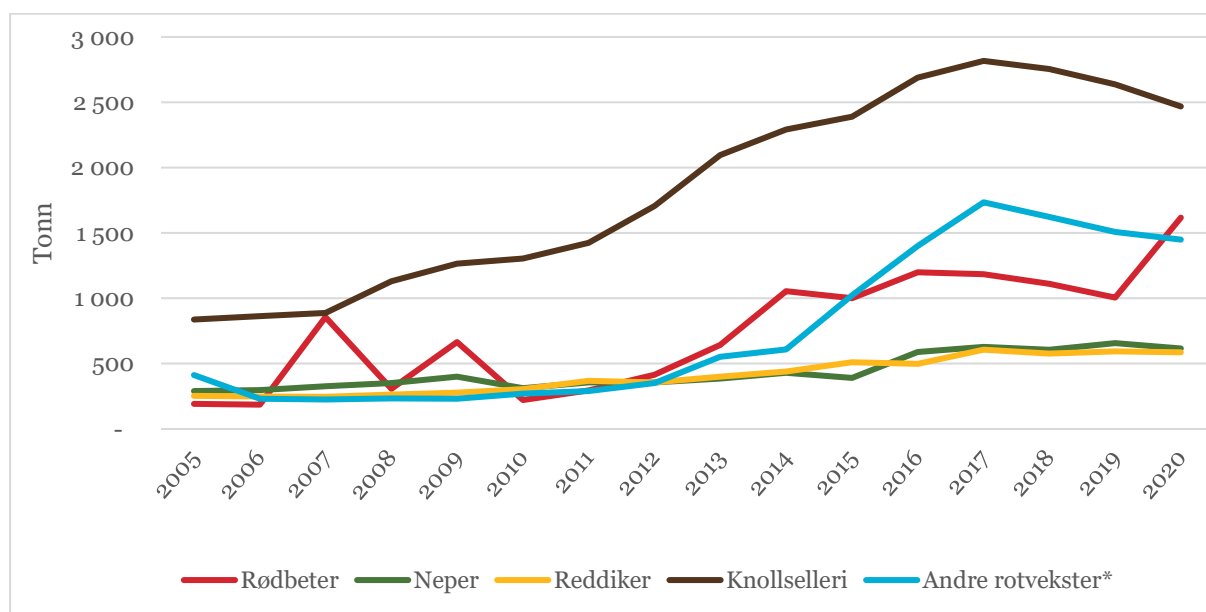
Ny norsk kålrot ble høstet tidlig i juni, men vekstforholdene førte til at det tok uker før norsk kålrot dekket etterspørselen i markedet. Deretter kom en varmebølge og store tilførsler med fin kvalitet, men kålrot var

ikke forbrukernes førstevalg i slikt vær. Interessen svingte med været gjennom sommeren, men utover høsten stabiliserte omsetningen seg. Kvalitetsutfordringer som vekstsprekker, og for store eller treene røtter, førte til stor utsortering før salg. Noen produsenter gikk tom for kålrot parallelt med en kraftig omsetningsøkning før jul. Graden av utsortering vil avgjøre hvor langt lagerbeholdningene rekker, men frem til ny sesong er tvilsomt. For kålrot var det en omsetningsnedgang på 12 prosent i 2020, primært som følge av redusert produksjon.

Gjennomsnittsprisen til produsent for året gikk opp med 21 prosent, sammenliknet med 2019. Årsaken er at det var for lite norsk kålrot til å dekke etterspørselen, og at kålrot var kostbart i Europa.

Etterspørselen etter **rotvekster** er ventet å øke i Norge, blant annet med bakgrunn i at flere legger om kostholdet sitt i retning av mer grønnsaker. Vi har derfor sett på omsetningen av norske og importerte produkter i et lengre tidsperspektiv. Fra 2005 er det rødbeter og knollselleri som har økt omsetningen mest av rotvekstene, men også gruppen andre rotvekster, som omfatter pastinakk, rotpersille og andre betes, har gått mye opp, jf. figur 34. I 2020 var over 85 prosent av det totale forbruket av gulrot og kålrot norskprodusert, mens for neper, rødbeter og andre rotvekster var norskandelen henholdsvis 74, 54 og 63 prosent. For flere av disse grønnsakene kunne Norge ha vært selvforsynt, og potensialet for økt produksjon er klart til stede, jf. Grøntutvalgets målsetning (Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren, 2020). I 2020 ble norskandelen påvirket av at det var avlingssvikt i produksjonen av enkelte grønnsaker til industrien i 2019, noe som i sin tur økte behovet for import i 2020, slik som for rødbeter.

Norske rødbeter, persillerot og pastinakk hadde en omsetningsvekst i både 2019 og 2020. I sum for 2020 var det en omsetningsvekst for norske konvensjonelt og økologisk produserte rødbeter på seks prosent, for persillerot på ti prosent, og for pastinakk var omsetningen stabil. I overgangen til 2021 var det godt med disse grønnsakene på lager sammenliknet med tidligere år. Som nevnt over, viste knollselleri og kålrot en omsetningsnedgang i samme periode, som følge av begrensede tilførsler, mens gulrøtter økte.



Figur 34: Omsetning av utvalgte rotvekster (norsk og import) 2005-2020. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

*Andre rotvekster: andre betes, pepperrot, pastinakk, persillerot m.fl.

5.5 Nedgangen i fruktavlinger utfordrende for verdikjeden

Avlingene vi referer til under er i henhold til Fruktlagerinspektøren. I tillegg ble det i henhold til søknadstall for produksjonstilskudd fra Landbruksdirektoratet, omsatt over 1 200 tonn frukt utenom pakkeriene i Norge i 2020. I likhet med omtalen av øvrige produkter er statistikken i det videre basert på produksjon og omsetning av konvensjonelt produsert frukt.

I 2020 gikk den norske fruktavlingen (konvensjonell klasse 1) ned med 37 prosent sammenliknet med 2019, som riktignok var et svært godt år. I løpet av de ti siste årene er det kun i 2015 at avlingen var mindre avling. Vestlandet hadde den største avlingssvikten, dvs. bare 50 prosent av gjennomsnittet for de tre siste årene. Spesielt Hardanger ble rammet. På Østlandet var produksjonen derimot over snittet for de tre siste årene, noe som blant annet skyldes at epleproduksjonen klarte seg bedre her. Plommer hadde en stor avlingsreduksjon på Øst- og Vestlandet. Årsaken til nedgangen var lang blomstringstid, snø og kulde i enkelte områder i blomstringen, og noe vekselbæring. Vekselbæring kom som en følge av at 2019 var en god sesong, noe som ofte medfører en redusert produksjon i påfølgende år. Produksjonen var ikke i nærheten av å dekke etterspørselen. Den dramatiske nedgangen i pakkevirksomhet ved pakkeriene fikk store økonomiske følger.

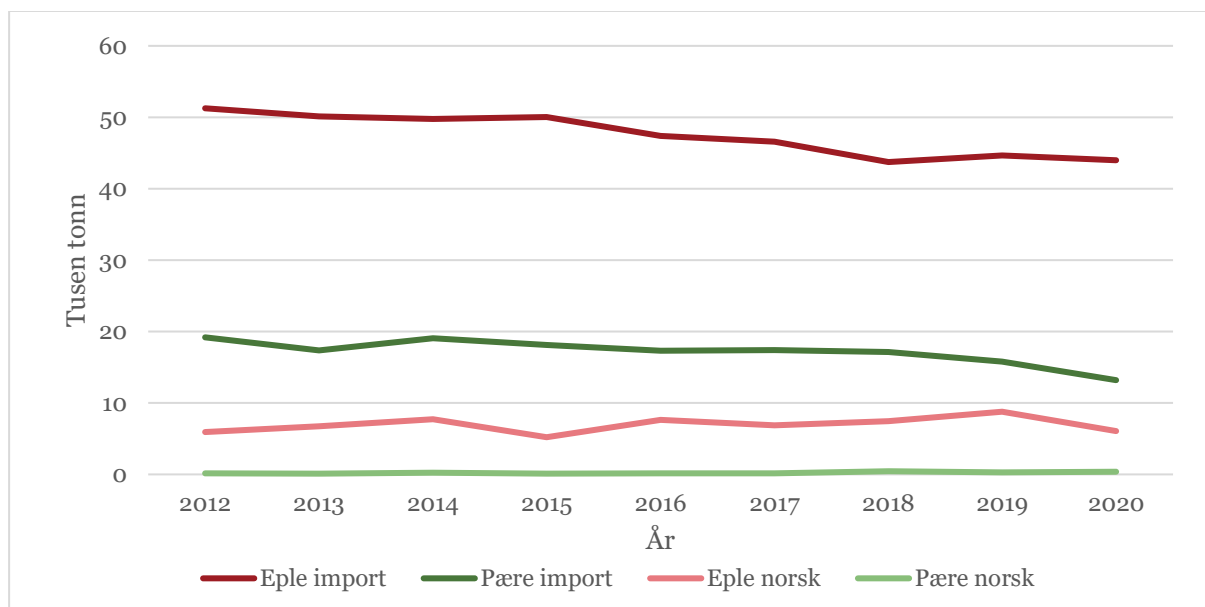
5.5.1 Lite epler etter frost, larver og støtskader

2020 ble et krevende år for norske epleprodusenter, med en nedgang på 31 prosent i produksjonen, eller over 2 700 tonn konsumepler, sammenliknet med 2019, jf. figur 35. Dette omfatter leveranse av klasse 1 epler til butikk og fabrikk. I tillegg ble det levert nærmere 5 700 tonn epler og pærer til press, i henhold til Landbruksdirektoratets søknader om produksjonstilskudd. Nedgangen bidro til at grossister og varehandel manglet konsumepler, og jus- og siderprodusenter manglet råvare til produksjonen, spesielt i Hardanger. Nedgangen i tilgangen på norsk pressfrukt kom parallelt med at behovet for slik frukt øker. Spesielt sviktet sortene discovery og gravenstein.

Sesongen varte fra midten av august til midten av november, men det var markedsdekning av norske epler kun i et par uker i september. På tross av en redusert avling satte man av epler for salg til jul. Dette har vist seg å være en suksess, og vil trolig øke i omfang framover. Å lagre epler fra sesong til jul lar seg gjøre med moderne lagringsteknologi. I tillegg til kvantumet omtalt over som selges gjennom grossister, blir det omsatt epler direkte fra gården. I 2020 var dette kvantumet på over 700 tonn, i henhold til søknader om produksjonstilskudd hos Landbruksdirektoratet.

Vestlandet var betydelig hardere rammet av produksjonsnedgang enn Østlandet. Selv om avlingen ble noe større enn først antatt, bidro angrep av rognebærmøll og støtskader til å redusere den salgbare avlingen. På slutten av sesongen førte disse faktorene til at kun litt over halvparten av 4-500 tonn med epler på Vestlandet var egnet for omsetning i butikk. Trolig var de mørke flekkene fra støtskader forårsaket av dårlig skallkvalitet etter frost om våren. Sortene rød- og vanlig aroma var spesielt utsatt. Mengden og kvaliteten på disse sortene var betydelig bedre på Østlandet. På et tidspunkt var lagrene på Østlandet fulle av aroma-epler.

Produsentprisene for epler økte med åtte prosent i gjennomsnitt for 2020, sammenliknet med samme periode året før. Med unntak av én uke på høsten holdt prisen seg over målpris gjennom hele sesongen. Målprisen ble derfor oppnådd for avtaleåret 2020–2021, jf. tabell 13. Det var ikke tilfellet året før.



Figur 35: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert eple og pære, 2012–2020. Tonn

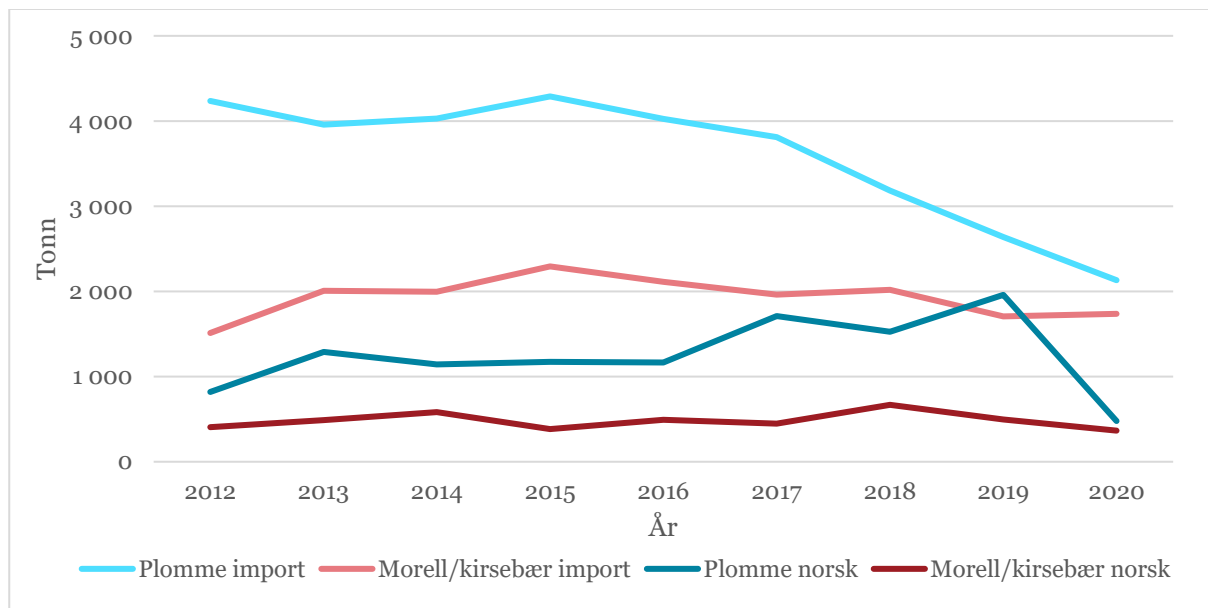
Kilde: Fruktlagerinspektøren og (SSB, 2021)

5.5.2 Mye pærer, færre moreller, og plommer som forsvant

Produksjonen av pærer hadde en betydelig økning i 2020, 28 prosent økning sammenlignet 2019, men samlet avling var allikevel mindre enn i toppåret 2018, jf. figur 35. Avlingen var den nest største siden 2010, men for liten til å dekke etterspørselen. I et historisk perspektiv har likevel avlingen de tre siste årene vært relativt stor, som følge av en lengre tids satsing. Fra litt ut i september ble norske pærer solgt ut i løpet av en kort og konsentrert periode på rundt seks uker. Den norske sorten celina hadde veldig fin kvalitet. Pris til produsent hadde en gjennomsnittlig økning på 13 prosent i 2020, sammenliknet med året før.

Blant fruktslagene var avlingssvikten størst for **plommer**. Avlingen i 2020 var svært liten, dvs. totalt 478 tonn. Til sammenlikning var avlingen på totalt 1 959 tonn i 2019. Innhøsting begynte så smått midt i august, og i midten av september var sesongen allerede nærmest slutt. Prognosene for plommeavlingen ble stadig nedjustert ettersom sesongen skred frem. For å spare kostnader på pakkeriene ble det besluttet å omsette plommer kun i løsvekt uten emballasje. Det var langt mellom utbudene av norske plommer i butikkene. Søknadstall for produksjonstilskudd fra Landbruksdirektoratet viser at over 25 prosent av avlingen ble omsatt direkte via andre salgskanaler enn gjennom butikk. Produsentprisen for plommer hadde en økning på fem prosent fra 2019, men dette var trolig langt fra nok til å dekke produsentenes økte kostnader og inntektstap forbundet med avlingssvikten.

Produksjon og omsetning av norske **moreller** gikk ned i 2020, og endte på 365 tonn. Det er langt lavere enn for de siste årene. Til sammenlikning var omsetningen i toppåret 2018 668 tonn. De største mengdene ble omsatt i en treukersperiode frem til midten av august. De tidligste sortene ble imidlertid høstet i et par uker før dette, og sene sorter ble solgt i mindre mengder i to til tre uker etterpå. Det var til tider vanskelig å få solgt morellene gjennom varehandelen, fordi de blir for kostbare. Mye tyder på at mer av avlingen ble solgt rett fra gården og fra boder langs veien, i tilknytning til at en stor andel av befolkningen var på Norgesferie. Det dreier seg om over 30 prosent av den totale avlingen i 2020, i henhold til Landbruksdirektoratets søknader om produksjonstilskudd. Produsentprisen for moreller solgt gjennom grossister gikk opp med i underkant av tre prosent i 2020.



Figur 36: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert plommer og moreller, 2012–2020. Tonn

Kilde: Fruktlagerinspektøren og (SSB, 2021)

5.6 For lite bær til høyere priser

Vårfrost i jordbær og vinterskader på bringebærplanter førte til lite bær. Store deler av årets bærsesong var i tillegg preget av covid-19-pandemien med mangel på arbeidskraft, bruk av utrent arbeidskraft, smittevern og smitterestriksjoner. Økte kostnader til arbeidskraft kombinert med en mindre avling enn normalt, førte til høyere priser på bær i 2020. Det er uvisst hvordan sesongen 2020 har påvirket produsentenes vilje til å mobilisere for en ny sesong.

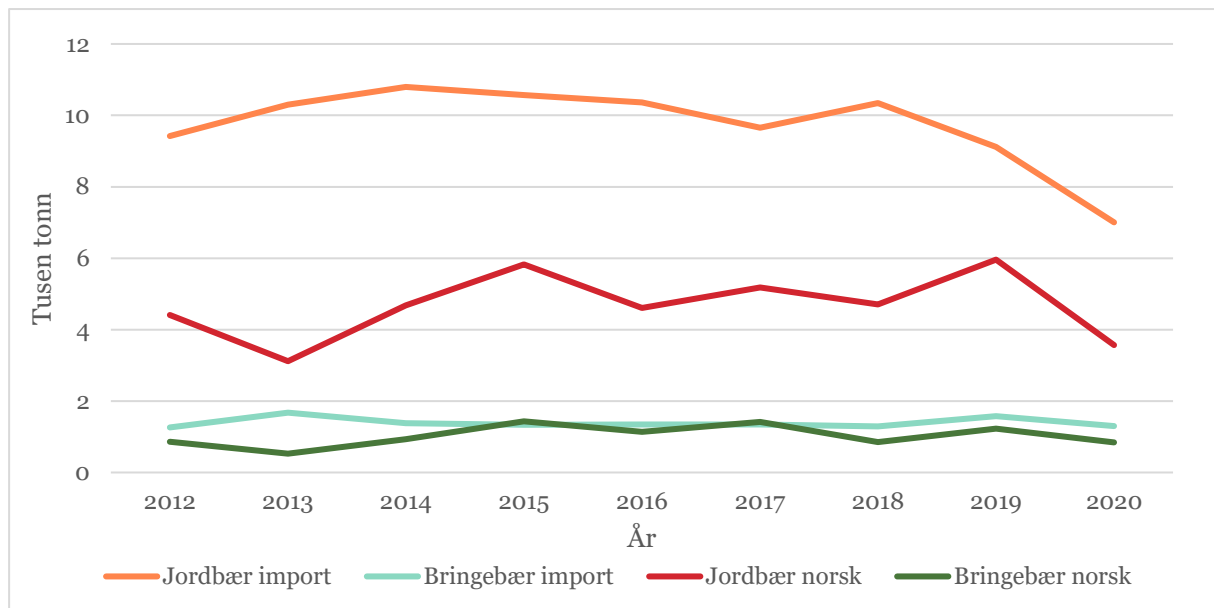
5.6.1 Lite jordbær grunnet frost og mangel på arbeidskraft

For jordbær var det en reduksjon i leveransene til grossister på over 40 prosent i 2020 sammenlignet med 2019, jf. figur 37. En av årsakene til avlingssvikten var frost under blomstringen i første halvdel av mai. Områder som ble spesielt rammet av frostskafer var Sarpsborg/Oslo/Viken og Sørlandet. Jordbærprodusentene var blant de i grøntsektoren som ble hardest rammet av redusert høstkapasitet i begynnelsen av vekstsesongen, og dermed måtte se avling gå tapt. Sist, men ikke minst, ble det trolig omsatt større mengder jordbær enn tidligere gjennom andre salgskanaler enn grossister, tilsvarende over halvparten av det totale kvantumet.

Juni ble svært varm i Sør-Norge, og førte til tidlig sesongstart for plukking, og rask modning mange steder. Parallelt satt høstehjelp i karantene. Dermed ble noen av de tidligste feltene ikke plukket. I tillegg ble utrent arbeidskraft benyttet, og produktiviteten sank betydelig. Bær ble overmodne, og norske jordbær dekket ikke etterspørselen i markedet. Flere produsenter så seg nødt til å tilby selvplukk for å redde avlingen, og responsen fra forbrukere var god. Det reduserte omsetningen gjennom grossistene. De sene sortene og produksjonsstrøkene fikk en mer normal høstesesong, med jevnere produksjon i det kaldere og gråere juliværet. Begrensede mengder med jordbær fra friland ble solgt til slutten av august, mens bær fra tunnelproduksjon var tilgjengelig til godt ut i oktober.

For 2020 var det en gjennomsnittlig prisvekst for jordbær på 30 prosent sammenliknet med 2019. Det var mangel på bær både i Norge og i Europa. I likhet med Norge, manglet også Europa arbeidskraft. Det største

dyrkingsområdet i Sverige, som eksporterer bær til Norge, fikk betydelig redusert produksjon og avlingssvikt som følge av store frostskafer.



Figur 37: Total omsetning (økologisk og konvensjonell) av norsk og importert jordbær og bringebær, 2012–2020. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

5.6.2 Vinterskader reduserte avlinger av bringebær

Tilførsler av bringebær til engrosmarkedet ble redusert med over 30 prosent fra 2019, og sesongen for bær på friland ble relativt kort, jf. figur 37. Årsaken var vinterskader på plantene etter store temperatursvingninger vinteren 2019–2020. Knoppene på bringebærbusker våknet til liv i januar, og senere tørket knopper og skudd inn utover våren og forsommeren. Skadeomfanget varierte fra 10 prosent til 70 prosent mellom felt og gårder (Haslestad, 2020). Lokalklimatiske forhold hadde stor innvirkning på skadeomfanget, kombinert med andre typer skader på plantene. I tillegg til klimaskader var nok nedgangen i omsetning gjennom grossister også forårsaket av at mer bær ble solgt gjennom andre salgskanaler, slik som for jordbær. For bringebær dreier det seg trolig om nær 60 prosent av den totale avlingen. Mangel på arbeidskraft var et mindre problem i bringebærproduksjonen enn for jordbær. Bringebær modnes noe senere, og en del utenlandsk arbeidskraft var på plass tidsnok, kanskje med unntak av de aller tidligste distriktene.

Sesongstart var først rundt midten av juli. På det tidspunktet var været kjølig og modningen gikk tregt. Senere fulgte regn, som forringet kvaliteten på en del bær. Bringebær var tilgjengelig i begrensede mengder fra friland gjennom hele august, og fra tunellproduksjon til nær midten av oktober. Produsentprisen for bringebær gikk i gjennomsnitt opp med over 20 prosent i 2020, på grunn av liten tilgang.

5.7 Målprisuttak i grøntsektoren – høyere prisnivå enn normalt

I første halvdel av avtaleåret 2020–2021 ble målpris oppnådd for elleve av tolv produkter, jf. tabell 13. Unntaket var tomater. Landbruksdirektoratet har beregnet hvor mye av jordbruksavtalens midler som er tatt ut i markedet ved årsskiftet i avtaleåret 2020–2021. For poteter var verdien av produksjonen (verdiuttaket) 14,5 mill. kroner høyere enn hva nivået på målprisen tilsier. Samlet for grønnsaker og frukt var verdien av produksjonen 51,7 mill. kroner mer enn hva målprisene legger opp til, og for grønnsakene alene 50,8 mill. kroner høyere. Dette er et betydelig høyere verdiuttak enn i samme periode i 2019.

Tabell 13: Oppnådde priser for potet, grønnsaker og epler avtaleåret 2020–2021, per 31. desember 2020. Øre per kg eller per angitt enhet

Prisuttak og verdiuttak

Faktisk prisuttak i markedet er noteringspris, men blir også omtalt som oppnådd pris. Noteringspris og målpris blir sammenlignet på ukebasis. Når de sammenlignes for avtaleår, er det som vektete og akkumulerte priser. Verdiuttaket er et produkt av omsatt mengde og pris. Et verdiuttak basert på akkumulert målpris blir kalt verdiuttak målpris. Et verdiuttak basert på akkumulert noteringspris blir omtalt som verdiuttak i markedet. Differansen mellom disse viser avstand mellom verdien som målprisen legger til rette for og oppnådd verdi i markedet.

Vareslag	Målpris	Noteringspris	Avvik	Verdiuttak markedet minus verdiuttak målpris, 1 000 kr
Potet	510	558	48	14 498,4
Kepaløk	765	817	52	3 095,0
Purre	1 872	2 021	149	1 804,4
Hvitkål	691	775	84	2 514,1
Rosenkål	1 645	1 692	47	499,6
Blomkål, 1 000 stk.	922	1 107	185	8 709,8
Gulrot	993	1 076	83	13 603,7
Knollselleri	1 885	2 075	190	1 523,8
Isbergsalat, 1 000 stk.	974	997	23	1 297,2
Agurk	833	923	90	18 157,5
Tomat	1 942	1 929	-13	-447,5
Epler	1 776	1 792	16	905,3

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.8 Konserver

5.8.1 Produksjon av frukt og grønt til bearbeidingsindustrien

Bearbeidingsindustrien i Norge har kontrakter med produsenter av grønnsaker, bær og poteter. Grønnsaker blir brukt i frosne grønnsaksblandinger, ferdigretter og eddikkonservering, bær blir brukt til syltetøy, frosne bærblandinger og saft, mens poteter på kontrakt blant annet brukes i pommes frites og potetchips. Råvarene som produseres på kontrakt er i stor grad spesialisert til industriformål, og med særlige krav til kvalitet og egenskaper. Råvarene kan derfor i liten grad bli erstattet eller erstatte tilsvarende råvarer til konsum. Epler av samme sorter som til konsum kan bli levert til pressing av saft, men det er også en egen industriproduksjon for epler. Epler blir også bruk i produksjon av konsentrat etter at de er presset. Omfanget av konsentratproduksjon er vesentlig redusert siden årtusenskiftet.

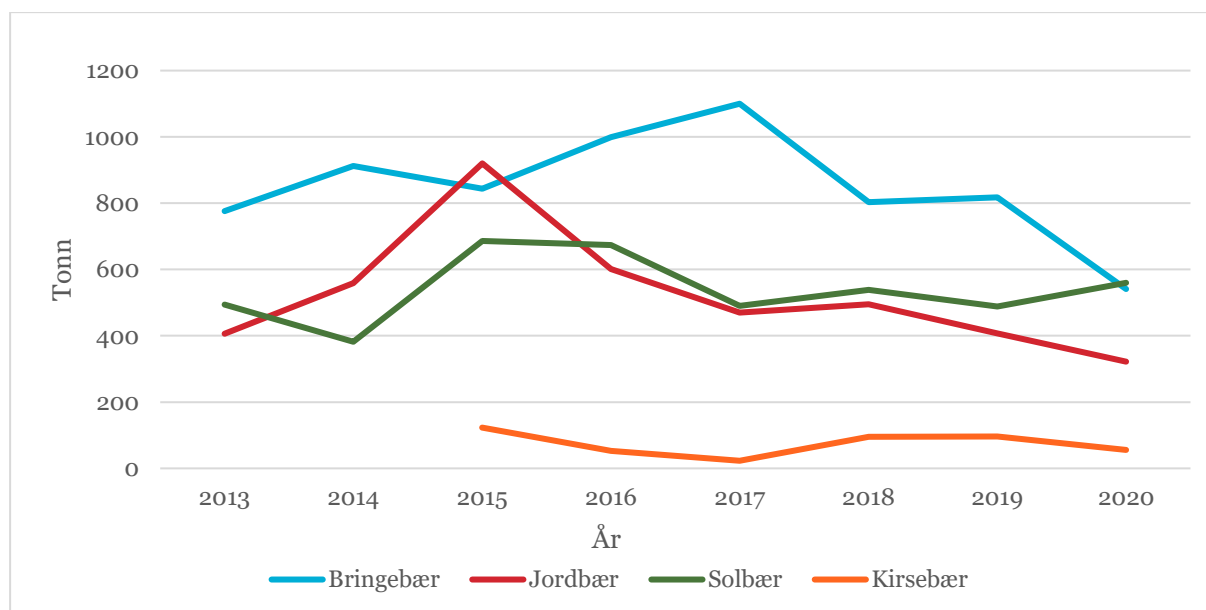
5.8.2 Reduksjon i bringebærproduksjonen og fortsatt nedgang for jordbær

I 2020 ble det levert 322 tonn jordbær til industri. Dette var det minste kvantumet siden 2013, og 68 tonn lavere enn prognosen, jf. figur 38. En kald vår og usikker tilgang på arbeidskraft fra utlandet grunnet covid-19 var to av årsakene til det lave kvantumet. Mangel på arbeidskraft førte til at noe bær ble stående uhøstet. Samtidig er det en generell nedadgående trend for leveranse av norske jordbær til industri, og levert mengde var ikke mye mindre enn prognosen, sammenlignet med bringebær. Norskandelen for jordbær til industri i 2020 var på 6 prosent mot 9 prosent i 2019.

For norske produsenter av bringebær til industri ble 2020 et krevende år, av samme årsaker som for jordbær. Bringebær er spesielt følsomme for frost og det var nok hovedgrunnen til at produsentene leverte 461 tonn mindre enn avtalt. Det ble totalt levert 541 tonn til industri mot en prognose på 975 tonn. Dette var en drastisk reduksjon fra 2019 og skilte seg klart fra den ellers positive trenden norsk produksjon av bringebær har vært inne i. Norskandelen i 2020 var 21 prosent, dette var en reduksjon på 13 prosentpoeng sammenlignet med 2019.

2020 ble et ganske normalt år for solbærproduksjon med et levert kvantum på 560 tonn. Norskandelen for 2020 ble 61 prosent for solbær.

Det ble levert 56 tonn kirsebær i 2020, 46 tonn mindre enn prognosen. For kirsebær var det problemer med bitteråte, i tillegg til frost, og det er mulig at man var vel optimistiske da man hadde forhåpninger om at nyetablerte områder skulle gi avlinger. Norskandelen for kirsebær til industri ble 19 prosent i 2020.

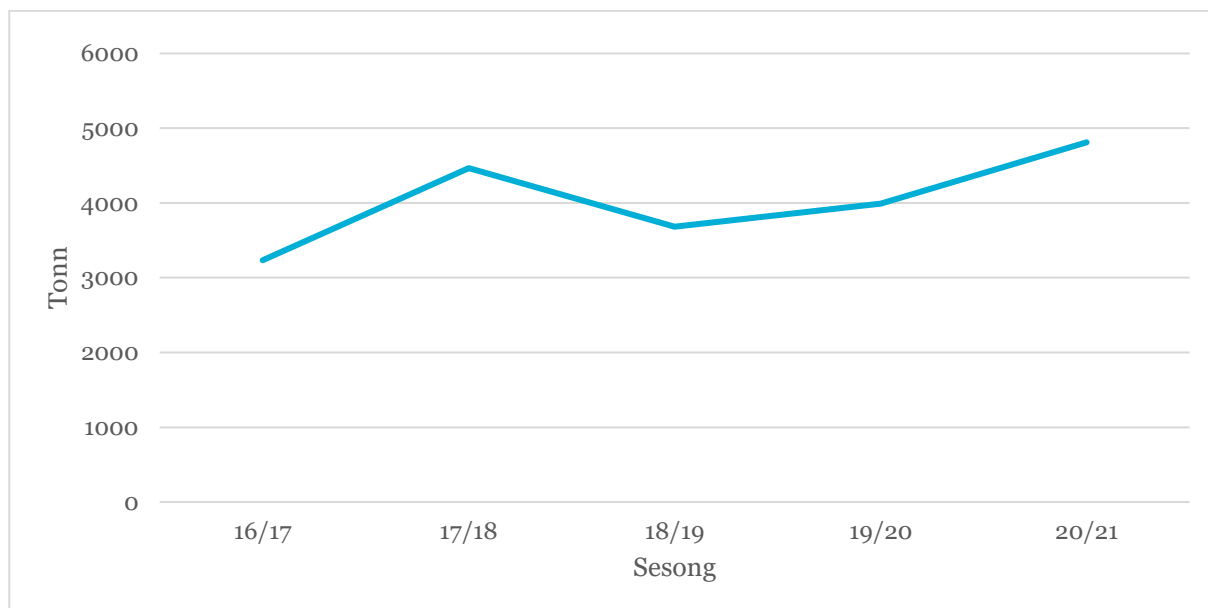


Figur 38: Leverte mengder bær til industri

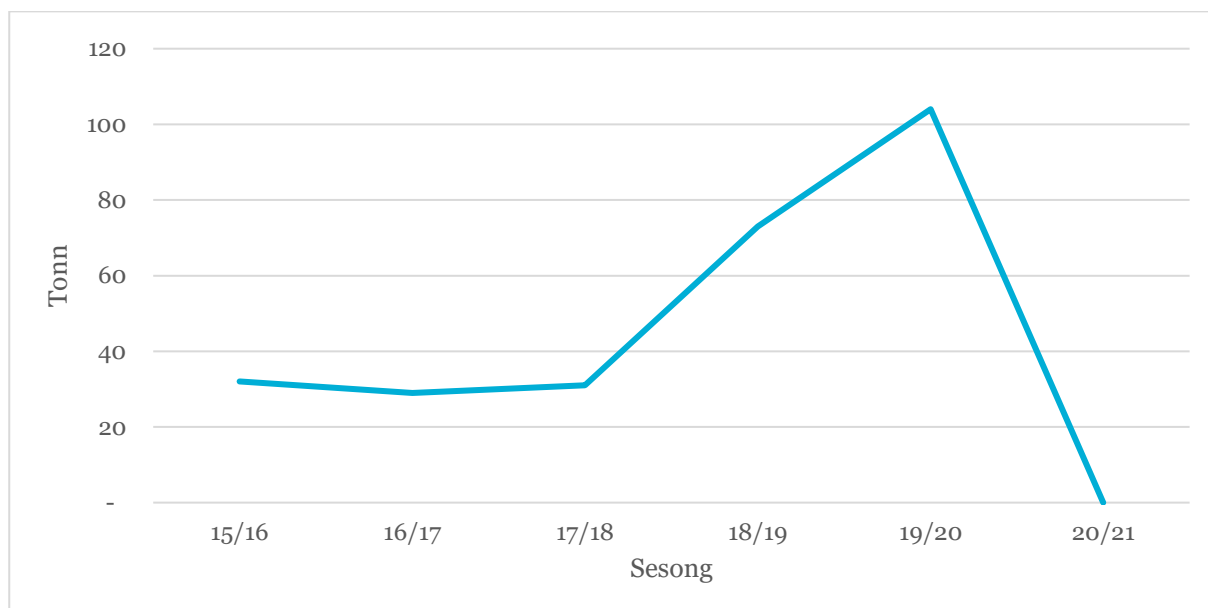
5.8.3 Ingen produksjon av eplekonsentrat for videresalg i 2020

Det blir årlig produsert omkring 11 000 tonn epler i Norge og omtrent 4 000 tonn blir benyttet til press. I 2020 ble det ikke konsentrert epler til videresalg. To aktører konsentrerte i underkant av 10 tonn, men ikke for videresalg. Grunnen til den manglende konsentratproduksjonen var et utfordrende epleår med frost i blomstringen. Dette førte til en mindre avling og dertil at epler til konsum, sider og jusproduksjon ble prioritert fremfor å sende eplene til konsentrering. Dette fordi det er bedre betalt å levere epler til disse formålene. Norsk eplekonsentrat utgjør vanligvis kun en minimal andel av industriens totale forbruk, men det er flere aktører som kun benytter norske epler i sine produkter. Som vi kan se av figur 39 ble den totale mengden med epler til press i 2020 å regne som normal, og den manglende eplekonsentratproduksjon vil ikke komme til syne før tallene for 2021 er klare, dette fordi

rapporteringsperioden går fra oktober-september og at det rapporteres på innkjøp i perioden. Den svake økningen fra 2019–2020-sesongen skyldes en ny aktør som rapporterte forbruk samt et relativt høyt volum eplekonsentrat i 2019 som blir oppkjøpt i løpet av rapporteringsperioden for 2020–2021-sesongen.



Figur 39: Innkjøp av epler til press



Figur 40: Produsert mengde eplekonsentrat for videresalg

5.8.4 Et godt år for grønnsaker til industri

I 2020 ble det rapportert inn i overkant av 33 100 tonn leverte grønnsaker til konservering. All kålrot og skivede gulrøtter fra 2020 er ikke levert ennå, og tallene for disse kulturene er derfor foreløpige. Det var en reduksjon i kontraktstørrelsene på 6 prosent sammenlignet med 2019, og det var særlig for pastinakk og rosenkål at kontraktene ble redusert. Grunnen til dette var overlagering fra 2019. I tillegg er kontraktene for

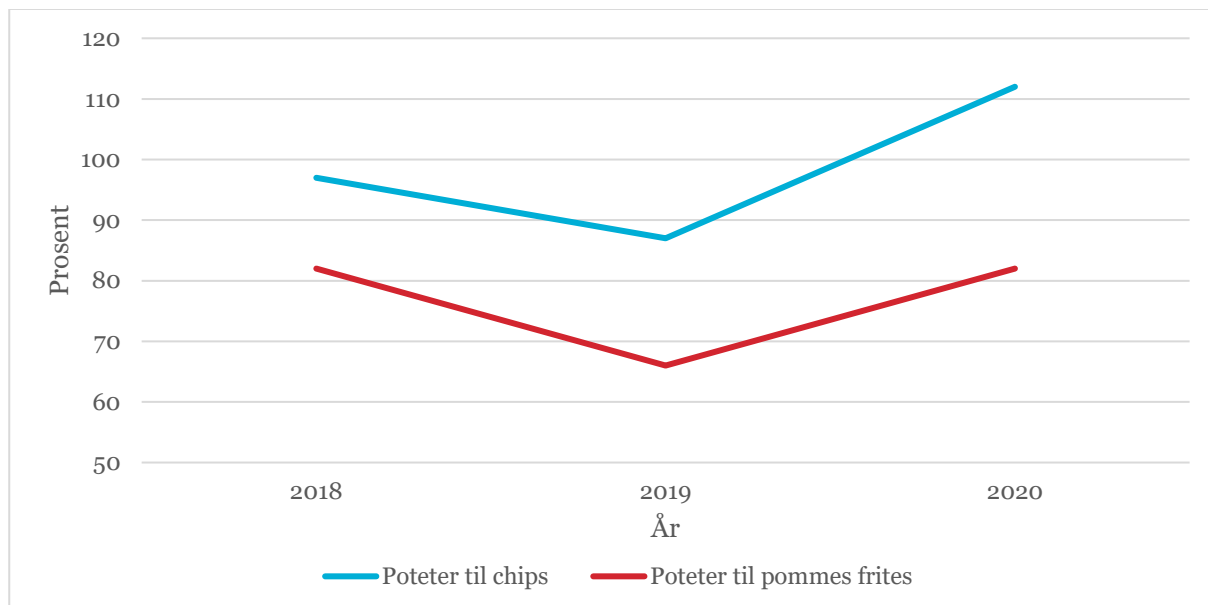
kålrot og rødløk redusert med henholdsvis 27 og 70 prosent. Reduksjonen skyldes manglende innrapportering fra to aktører. Til tross for at samlet kvantum i kontraktene var lavere i 2020 enn i 2019 ble det levert rundt 3 000 tonn mer. Årsaken var at det ikke var noen store kulturer som fikk avlingssvikt i 2020. I 2020 er det kun rødløk som ser ut til å ha en betydelig avlingssvikt, og ettersom kålrot ikke er ferdig levert blir det trolig ikke svikt på denne kulturen. Til sammenligning var det i 2019 flere store kulturer som hadde en oppfylingsgrad under 90 prosent.

Tabell 14: Endring i kontraktstørrelser samt oppfylingsgrad for grønnsaker til industri. Tonn

Kultur	2019		2020		Endring avtalt kvantum
	Avtalt kvantum	Oppfylingsgrad	Avtalt Kvantum	Oppfylingsgrad	
Agurker	1 920	104 %	1 743	99 %	-9 %
Aspargesbønner	1 200	109 %	1 300	92 %	8 %
Blomkål	2 790	95 %	2 560	103 %	-8 %
Erter	3 982	104 %	3 600	123 %	-10 %
Gulrot gul skive	640	74 %	636	96 %	-1 %
Gulrot oransje skive	3 950	85 %	3 800	90 %	-4 %
Gulrot oransje stor	5 840	90 %	5 200	120 %	-11 %
Hodekål	3 214	67 %	3 358	92 %	4 %
Kålrot	1 967	85 %	1 430	107 %	-27 %
Pastinakk	272	124 %	90	127 %	-67 %
Purre	590	100 %	580	101 %	-2 %
Rosenkål	1 060	92 %	640	95 %	-40 %
Rødbeter	2 288	73 %	2 322	110 %	1 %
Rødkål	1 036	72 %	1 093	114 %	6 %
Sellerirot	989	100 %	850	104 %	-14 %
Kepaløk	1 260	111 %	1 960	115 %	56 %
Rødløk	300	155 %	90	56 %	-70 %
Totalt	33 298	96 %	31 252	103 %	-6 %

5.8.4.1 Poteter til industri

Produksjonen av poteter til chips, pommes frites og potetstivelse har basert på lagertellingen 1. november 2020 hatt et varierende år. Produksjonen av poteter til chips har hatt et godt år og har en differanse på levert mengde sammenlignet med kontraktene på 112 prosent, jf. figur 41. Oppfylingsgraden for poteter til pommes frites var 82 prosent, og produsentene har de siste tre årene hatt større problemer med leveringen sammenlignet med poteter til chips. Det har vært en del grønnfarge, stengelrøte og tørrrøte som gjør at det er noe usikkerhet vedrørende reell lagerbeholdning. Det pekes på endring i tillatte plantevernmidler som årsak for økt røte. For poteter til stivelse ser det ut til at det vil være en mangel på rundt 2 500 tonn poteter sammenlignet med kontraktene til eksterne leverandører av avrenspoteter. Covid-19-pandemien førte til økt etterspørsel etter chips, pommes frites og stivelsesprodukter. Produksjonen kunne derfor ikke dekkes av norske poteter frem til ny sesong. Det ble importert poteter til både stivelse- og chipsproduksjon for å dekke den økte etterspørselen. Det ble utstedt tollnedsettelse som følge av avlingssvikt for første gang, da det var over 10 prosent svikt i avlingen i 2019–2020-sesongen.



Figur 41: Oppfylingsgrad leverte poteter til industri

5.9 Blomster og planter

Produksjonen av blomster og planter i Norge foregår for det aller meste i veksthus. Kun en liten andel av blomsterproduksjonen foregår på friland. Det kan være sesongvariasjoner som følge av variasjoner i vekstsesongen på tross av veksthus teknologien. Varme og sollys ute kan gi forskjeller i produksjonen.

Det spesielle året vi har bak oss med covid-19-pandemien førte til en stor økning i salg av potteplanter og planteskolevarer på hagesentrene. «Alle» ville i større grad enn tidligere år stille egne hager og gjerne også dyrke egne grønnsaker. Også omsetningen av snittblomster økte. Importen av snittblomster stoppet til en viss grad opp da flyene sluttet å gå, og det lille som ble importert hadde høyere priser enn normalt. Ingen tall for 2020 er klare ennå, men signalene er tydelige.

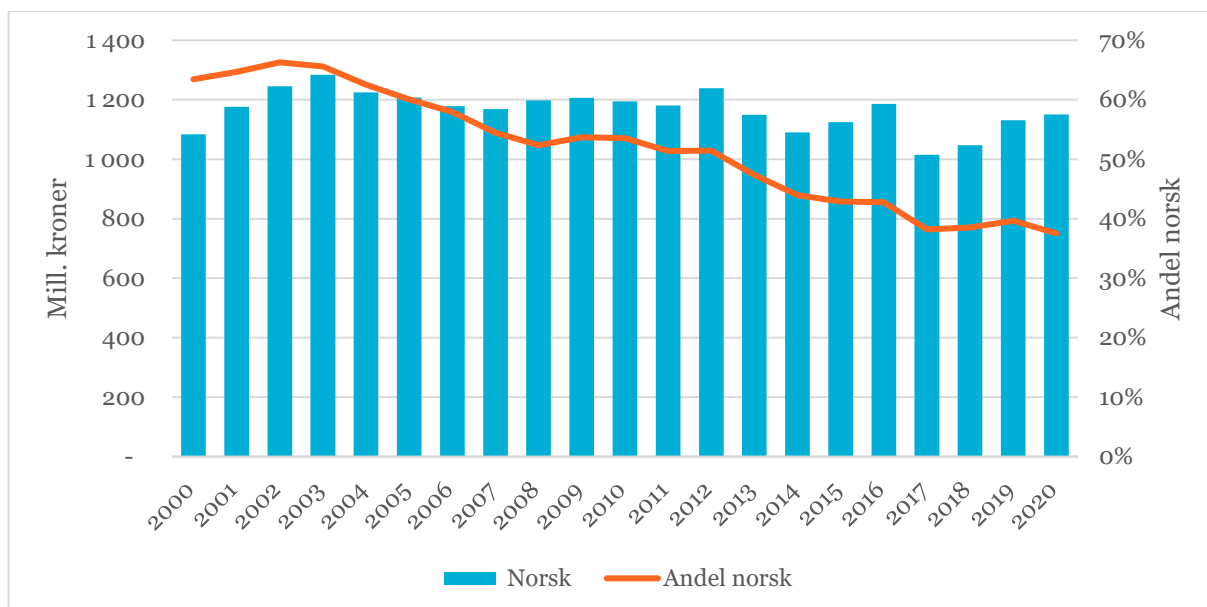
5.9.1 Produksjonen av planter tilpasses til etterspørselen gjennom året

På grunn av varierende etterspørsel i markedet er det viktig med god produksjonsplanlegging. I forskjellige perioder i året blir det produsert ulike blomster som det er viktig å få avsetning for innenfor perioden. For eksempel er det avsetning av julestjerner kun i perioden frem mot jul, og når julehøytiden er i gang er det ikke lenger avsetning for det som måtte være igjen. Det samme gjelder blant annet i påsken og til 17. mai.

Det er en variert produksjon i Norge, og eføy og vindublad er to av de grønne potteplantene det ble produsert mest av i 2019. Eføy alene utgjør nesten 50 prosent av produksjonen av grønne potteplanter. Av blomstrende potteplanter er påskelilje, julestjerne og ildtopp blant de største produksjonene. Når sommersesongen nærmer seg og hageblomstene skal ut på markedet, produserer norske gartnere blant annet stemorsblomster, margeritter, petunia og lobelia med mer.

Produksjonen av blomster i gartnerier i Norge, målt i verdi, har hatt en reduksjon fra år 2000 og frem til i dag som vist i figur 42. Andelen norsk av total omsetning er på 38 prosent i 2020, mens den var på 63 prosent i år 2000.

Foreløpige tall for 2019 og anslaget for 2020 viser en oppadgående trend med en økende norsk produksjon, målt i verdi, men foreløpig gjør ikke dette utslag på andel av totalomsetning.



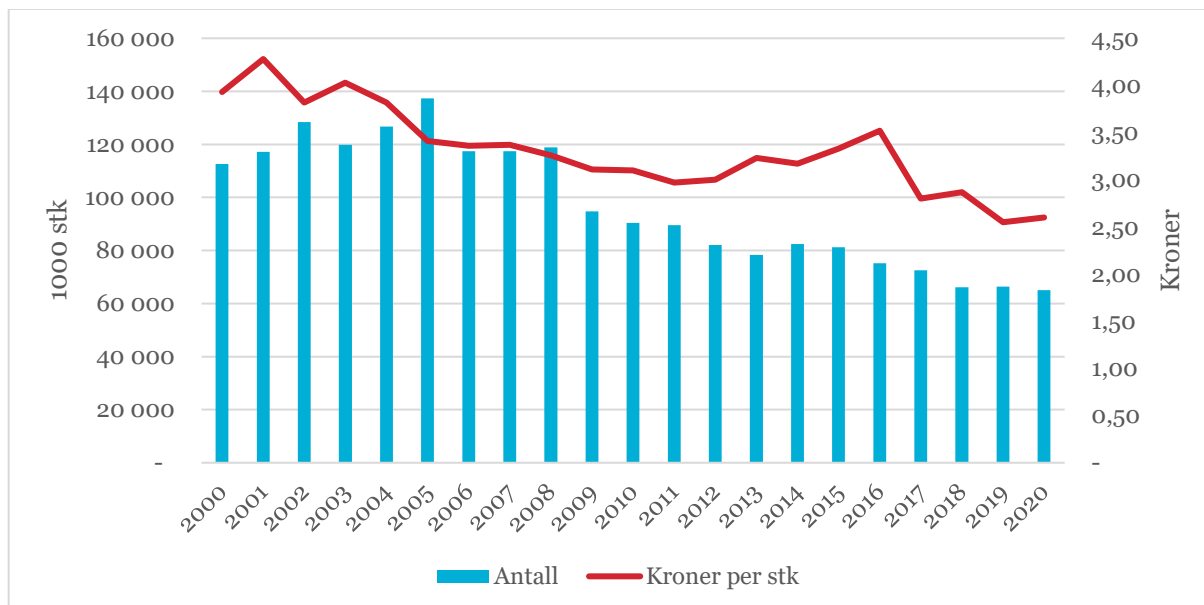
Figur 42: Norsk produksjon (blomster i gartnerier) målt i verdi og andel norsk av total omsetning.

Kilde: (NIBIO, 2020), foreløpig regnskap for 2019 og anslag for 2020 samt SSB.

5.9.2 Lavere produksjon og reduserte priser på snittblomster

Produksjonen av snittblomster har gått jevnt nedover fra 2005 og frem til i dag. Prisene per stykk er også på vei nedover som vist i figur 43. I perioden 2000–2020 var det 2001 som hadde den høyeste prisen per stykk, da var den oppe i kr 4,28. I 2018 var prisen per stykk på kr 2,87. For 2019 og 2020 er prisen per stykk på henholdsvis kr 2,55 og kr 2,60, men tallene er ikke endelige ennå.

Tulipaner utgjorde 95 prosent av den totale norske produksjonen av snittblomster i 2019, målt i antall blomster.



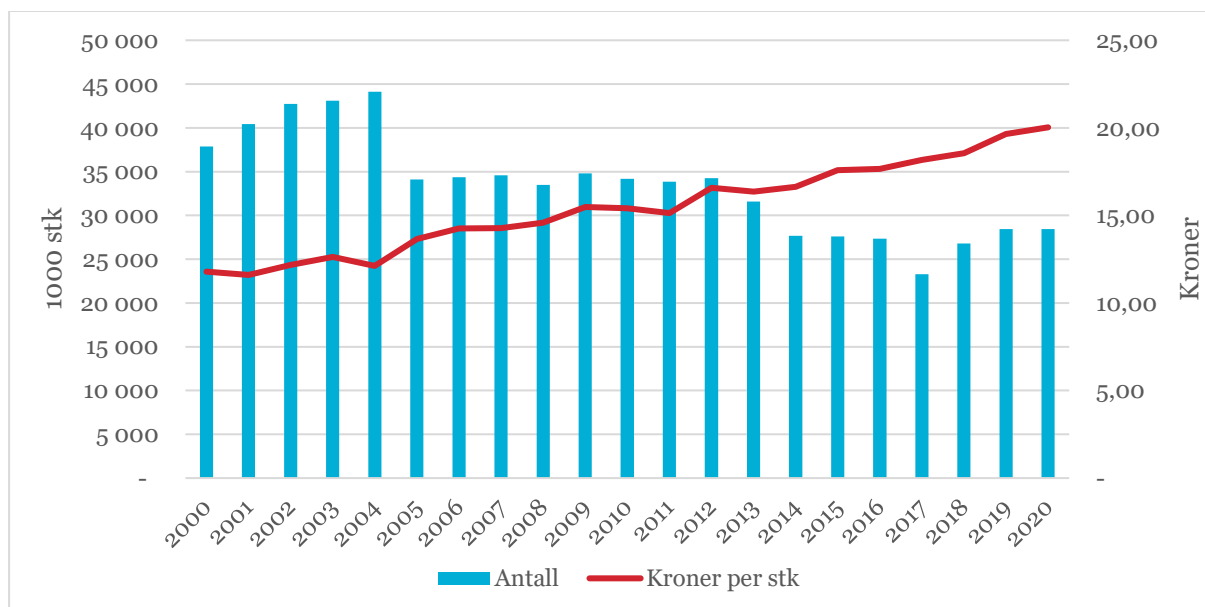
Figur 43 Norsk produksjon og pris på snittblomster.

Kilde: (NIBIO, 2020), foreløpig regnskap for 2019 og anslag for 2020

5.9.3 Stabil produksjon og høyere verdi på blomstrende potteplanter

Fra år 2000 og frem til 2017 er produksjonen av blomstrende potteplanter nærmest halvert. I 2004 ble det produsert i overkant av 43 mill. blomstrende potteplanter her i landet, mens det i 2017 ble produsert om lag 23 mill. planter. Trenden peker svakt oppover igjen etter at endelige tall for 2018 viser en økning i produksjonen fra 2017. Foreløpige tall for 2019 og anslag for 2020 viser en ytterligere økning i produksjonen. Stykkprisen på plantene økte fra i underkant av kr 12 per stykk i 2000 til omtrent kr 19 per stykk i 2018, og for 2019 og 2020 er det antatt en pris på kr 20 per stykk.

Påskeliljer og andre planter av slekten *Narcissus* utgjorde 12 prosent av den totale norske produksjonen i 2019, målt i antall planter.



Figur 44 Norsk produksjon og pris på blomstrende potteplanter.

Kilde: (NIBIO, 2020), foreløpig regnskap for 2019 og anslag for 2020

5.9.4 Blomster og planter kan merkes med Nyt Norge

Fra 1. januar 2020 ble det satt i gang et pilotprosjekt for merking av blomster og planter i Norge. Matmerk sin merkeordning Nyt Norge ble gjort tilgjengelig for blomsterproduksjonen. Prosjektet skal vare i to år, og vil bli evaluert mot slutten av perioden. Med i pilotprosjektet er 20 produsenter av blomster og planter, men ved en eventuell godkjenningsordning etter at prosjektet er over er det sannsynlig at flere produsenter vil delta.

Målet er å øke salget av norske blomster og pryddplanter gjennom å gjøre det enklere for forbrukerne å finne norske produkter i butikken.

5.9.5 Verdikvoter for import av blomster og planter fra EU

Norge har gitt kvoter i verdi for import av en rekke planter og blomster. Kvotene betegnes som førstemann-til-mølla kvoter og administreres av tolletaten. Kvotene fordeles fortløpende til importører som fyller retningslinjene på importtidspunktet.

Tabell 15 Oversikt over kvoter, kvotestørrelser og varenummer i tolltariffen

Kvote	Kvotestørrelse	Varenummer	Kommentarer
Blomstrende potteplanter	20 mill. kroner	06.02.9043 06.02.9044	En del planter er unntatt
Grønne potteplanter	7 mill. kroner	06.02.9031	
Gress på rull	4 mill. kroner	06.02.9091	

Tildeling av kvotene skjer hos tollvesenet og automatisk ved fortolling i tollvesenets systemer. Når kvotene er oppbrukt, må det igjen betales ordinær toll ved innførsel.

5.9.6 Covid-19 påvirket blomsterhandelen på en overraskende måte

Nedstenging av samfunnet i Europa førte til stengte butikker og lavere omsetning av blomster og planter i perioder. Blomsterbutikkene i Norge var ikke pålagt å stenge, men noen gjorde det likevel. De siste ukene i mars og i starten av april var det ingen eller lite omsetning. Etter påsken 2020 kom det en merkbar økning i salget i hagesentrene. Vi antar at dette var delvis på grunn av at folk ikke kunne reise og var hjemme mesteparten av tiden og hadde mer tid til overs, men også på grunn av at hagesentre er store og det er lettere å holde avstand fra andre kunder. Etterspørselen etter potteplanter, både til inne og ute, samt hagevekster økte betydelig i 2020. Ifølge norske grossister økte salget av norske potteplanter og hageprodukter i 2020 på bekostning av importerte varer, som var blitt dyrere og delvis mindre tilgjengelige i perioder. Norske produsenter opplevde også en kostnadsøkning på grunn av dyrere innsatsfaktorer i Europa, som disse importeres fra. Videre har faghandelen opplevd at pandemien har gitt tap av deler av markedet – bryllup, konfirmasjoner, begravelser o.l.

6 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtaker av norskproduserte jordbruksråvarer. Samlet ble det utbetalt 200 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) for bruk av 22 250 tonn jordbruksråvarer i produksjon av RÅK-varer i 2020.

En stadig økning i import av RÅK-varer medfører økt konkurranse for RÅK-industrien i Norge. I 2020 ble det importert 635 421 tonn RÅK-varer til en verdi av 16,4 mrd. kroner. Importmengden økte med 13 prosent og verdien med 18 prosent, sammenlignet med 2019. Importøkningen skyldes blant annet økt import av sukkervarer og sjokolade, pasta, bakverk og sauser. En av få varegrupper hvor importen falt var smaksatt søt melk.

Eksporten falt samtidig for de fleste RÅK-varer. Ser man bort fra mineralvann og øl, falt eksportmengden med 8 prosent, mens eksportverdien økte med 12 prosent fra 2019 til 2020. Fallet skyldes blant annet redusert eksport av sjokolade og sukkervarer. Eksporten av pizza økte.

6.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris

Ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK-ordningen) er forankret i EØS-avtalens protokoll 3. Formålet med RÅK-ordningen er å kompensere for prisforskjeller på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet, slik at næringsmiddelindustrien i Norge kan produsere og omsette industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer. For ferdigvarer omfattet av vedlegg 2 til RÅK-tilskuddsforskriften blir forskjellen mellom norske og internasjonale råvarepriser kompensert med tilskudd, når tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Tilskuddet gis til norske produsenter som bruker norske jordbruksråvarer i produksjon av RÅK-varer. Dette kalles prisnedskrivning (PNS). 2020 var det siste året hvor det ble gitt eksportrestitusjon (XR), som var et tilskudd som kun ble gitt ved eksport.

I dette kapitlet beskriver vi markedssituasjonen for utvalgte RÅK-varer. Dette gjør vi ved å sammenstille informasjon om norsk produksjon, import og eksport av disse varene. Kapittel 6.2 presenterer tilskuddsutbetaling til norsk produksjon av RÅK-varer i perioden 2018–2020. Kapittel 6.3 og 6.4 beskriver utvikling i import og eksport for et utvalg RÅK-varer i samme periode. Utvalget består av de mest sentrale RÅK-varene for RÅK-industrien i Norge. Dette betyr at RÅK-varenumre for «non-food artikler», som for eksempel skinn, hår, dyrefôr og tobakk, er ekskludert fra utvalget. I tillegg ser vi bort fra de varenumrene i tolltariffen hvor det utelukkende klassifiseres RÅK-varer vi ikke produserer i Norge, som for eksempel kaffe, te og soyasaus. Varenumrene som er inkludert i utvalget fremkommer i tabell 25. Videre i kapitlet er «utvalget av RÅK-varer» betegnet som RÅK-varer.

6.2 Tilskudd til norsk produksjon av RÅK-varer

På bakgrunn av søknader om tilskudd har Landbruksdirektoratet oversikt over norsk produksjon og råvareforbruk for den delen av RÅK-industrien som søker om tilskudd. Dette innebærer at Landbruksdirektoratets oversikt ikke viser fullstendig norsk produksjon, men søkertallene gir et bilde av utviklingen i produksjonen. Mengden ferdigvarer det er søkt om prisnedskrivning (PNS) og eksportrestitusjon (XR) for, som presenteres i dette kapitlet, gjelder for ferdigvarer det har blitt utbetalt tilskudd til i 2020. Tallene er sammenstilt med utbetalinger i 2018 og 2019.

6.2.1 Stabil norsk produksjon av RÅK-varer

I 2020 ble det utbetalt ca. 200 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) for salg av 89 389 tonn RÅK-varer. Dette var relativt likt som i de to foregående årene, med en svak økning i utbetalingen som følge av større prisforskjell mellom norske og internasjonale råvarer som mottar tilskudd i RÅK-ordningen. Større prisforskjell innebærer høyere tilskuddssatser. Tabell 16 viser utviklingen i utbetalt PNS til mengde ferdigvarer i perioden 2018–2020. Pizza og sjokolade er de største varegruppene i både mengde og verdi. Salget av norskprodusert pizza var tilnærmet uendret fra 2019 til 2020, mens salget av norskprodusert sjokolade gikk opp med 5 prosent. Spise-is er ikke inkludert i tabellen. Det er kun en liten del av iskremproduksjonen som mottar tilskudd, og derfor er ikke tallene representative for norsk iskremproduksjon.

Tabell 16: Utbetalt prisnedskrivning (PNS) til ferdigvarer i 2018–2020. Tonn og 1 000 kr

Varegruppe	Mengde (Tonn)				Beløp (1 000 kr)			
	2018	2019	2020	Endring siste år	2018	2019	2020	Endring siste år
Sukkervarer	2 029	2 175	2 126	-2 %	1 742	1 982	2 005	1 %
Sjokolade	28 108	28 970	30 319	5 %	28 201	33 334	39 597	19 %
Næringsm. av mel, stivelse eller maltekstrakt	9 396	9 382	8 011	-15 %	15 414	17 368	15 543	-11 %
Pasta	3 345	3 596	3 678	2 %	2 865	3 550	5 401	52 %
Brød, kaker og annet bakverk	14 398	15 227	14 624	-4 %	13 121	18 246	17 521	-4 %
Pizza	22 820	22 684	22 748	0 %	113 158	105 134	104 115	-1 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser	5 453	5 500	3 658	-33 %	3 954	4 733	5 751	22 %
Supper og buljonger	4 482	3 809	4 135	9 %	11 419	8 868	9 973	12 %
Tilberedte næringsmidler for øvrig	0	0	89		0	0	163	
Sum	90 030	91 344	89 389	-2 %	189 873	193 215	200 069	4 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

I 2020 ble det utbetalt nær 36 mill. kroner i eksportrestitusjon (XR) til 9 000 tonn ferdigvarer. Beløpet fordeler seg med 35,6 mill. kroner for eksport og 0,2 mill. kroner for leveranser til spesialmarkeder. Det var en nedgang på 4 prosent i utbetalt tilskudd og 8 prosent i omsatt ferdigvare, sammenlignet med året før. Det har vært en nedgang i eksporten for nesten alle varegruppene. Eksporten av pizza var tilnærmet uendret. Tabell 17 viser utviklingen i utbetalt XR til mengde ferdigvarer i perioden 2018–2020.

Tabell 17: Utbetalt eksportrestitusjon (XR) til ferdigvarer i 2018–2020. Tonn og 1 000 kr

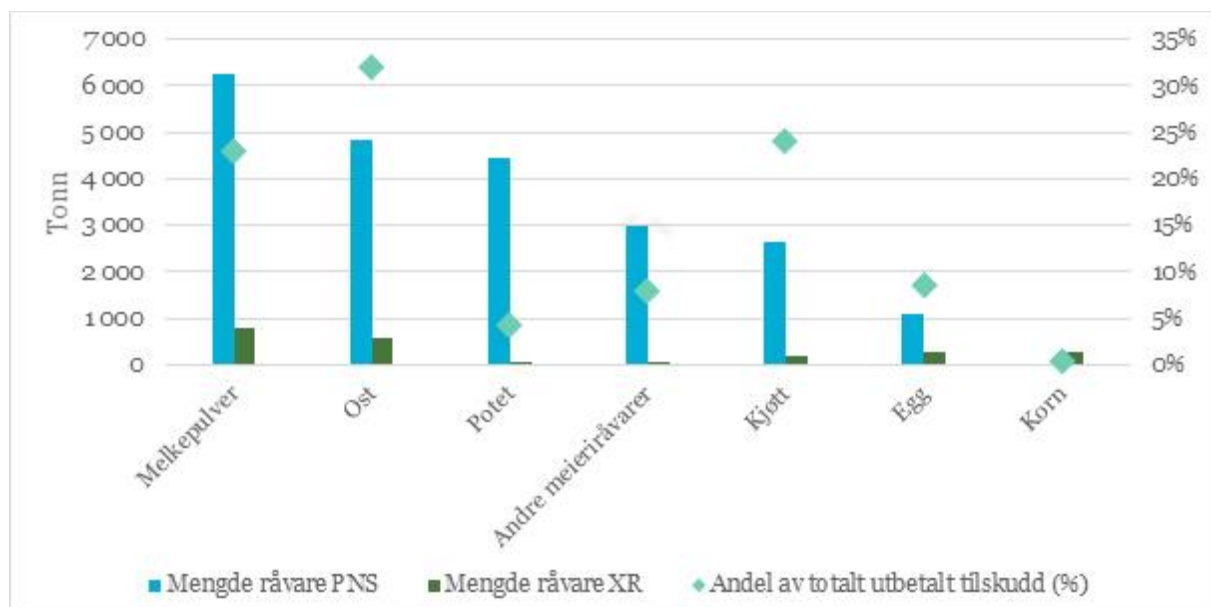
Varegruppe	Mengde (Tonn)				Beløp (1 000 kr)			
	2018	2019	2020	Endring siste år	2018	2019	2020	Endring siste år
Sukkervarer	204	181	109	-39 %	37	33	16	-114 %
Sjokolade	3 828	4 186	3 801	-9 %	8 095	8 589	8 027	-7 %
Næringsm. av mel, stivelse eller maltekstrakt	271	367	335	-9 %	1 214	1 550	1 182	-31 %
Pasta	7	7	6	-15 %	2	4	3	-26 %
Brød, kaker og annet bakverk	1 298	1 395	1 375	-1 %	3 346	3 567	3 152	-13 %
Pizza	2 569	2 889	2 844	-2 %	15 690	17 777	17 345	-2 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser	281	369	284	-23 %	369	611	479	-28 %
Supper og buljonger	78	41	45	10 %	139	54	54	0 %
Spise-is	143	163	109	-33 %	246	279	291	4 %
Tilberedte næringsmidler for øvrig	159	165	97	-41 %	1 773	4 669	5 204	10 %
Sum	8 838	9 764	9 006	-8 %	30 911	37 134	35 755	-4 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.2.2 Bruk av norske jordbruksråvarer i RÅK-varer

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtaker av norskproduserte jordbruksvarer. Meieriråvarer er den innsatsvaren i produksjonen av RÅK-varer som er størst i antall kg. I 2020 ble det utbetalt 127 mill. kroner PNS og 22 mill. kroner XR til vel 14 000 tonn meieriråvarer. Av dette var 6 200 tonn melkepulver og 4 800 tonn ost, og dette gikk primært til produksjon av sjokolade og pizza. En stor andel av kjøttet inngår i produksjon av pizza og deretter sauser. Poteter går i stor grad til produksjon av lomper og lefser. Korn, som kun er berettiget XR, ble brukt i knekkebrød. Egg gikk primært til produksjon av kaker, annet bakverk og andre næringsmidler.

Figur 45 viser mengde norske tilskuddsberettigede råvarer som har inngått i produksjonen av omsatte ferdigvarer det ble utbetalt tilskudd til i 2020. Merk at man ikke kan summere mengdene for PNS og XR for å beregne total mengde råvare, siden mengde PNS er inkludert mengde XR (unntatt korn). Oppdelingen gir likevel et inntrykk av hvor mye råvarer som inngikk i ferdigvarer som ble omsatt i utlandet. Videre viser figuren prosentandelen som hver råvaregruppe utgjør i totalt utbetalt tilskudd, både PNS og XR.



Figur 45: Norske tilskuddsberettigede råvarer brukt i produksjon av RÅK-varer det ble utbetalt tilskudd til i 2020. Tonn

Melkepulver inkluderer skummetmelkepulver, melkepulver 20% og helmelkepulver 28%

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.3 Økt import av RÅK-varer

I 2020 ble det importert 635 421 tonn RÅK-varer til en verdi av 16,4 mrd. kroner. Mengden økte med 13 prosent og verdien økte med 18 prosent sammenlignet med 2019. Dersom vi trekker fra mineralvann og øl var total import 413 783 tonn til en verdi av 13,7 mrd. kroner. Mineralvann og øl står for ca. halvparten av økningen i importert mengde fra 2019 til 2020.

Utover mineralvann og øl, skyldes importøkningen fra 2019 til 2020 blant annet økning i import av sukkervarer og sjokolade. Deler av denne importøkningen kan ses i sammenheng med de stengte grensene under covid-19-pandemien, og at dette er typiske grensehandelsvarer. Videre var det en økning i importen av pasta, øvrig bakverk og sauser. Importen av andre næringsmidler som består av blant annet tilberedte næringsmidler til fremstilling av drikkevarer og kosttilskudd var også stor.

Tabell 18 og tabell 19 presenterer importstatistikk for utvalget av RÅK-varer. I det følgende ser vi nærmere på importkonkurransen som norskprodusert sjokolade, pizza og spise-is står ovenfor. Dette er varegrupper der det er betydelig norsk produksjon, og hvor produksjonen avtar store mengder norskproduserte jordbruksråvarer. I tillegg omtaler vi bakervarer, siden slike vare utgjør en stor og økende andel av den totale importen. Importen av smaksatt yoghurt og smaksatt søtmeik kommenteres i kapittel 2. Merk at grensehandel ikke er inkludert i importstatistikken.

Tabell 18: Importert mengde av utvalgte RÅK-varer i perioden 2018–2020. Tonn

Varegruppe	2018	2019	2020	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	4 572	3 875	3 629	-6 %
Smaksatt søt og syrnet melk	6 347	6 675	5 609	-16 %
Osteerstatninger	1 562	1 545	1 573	2 %
Barnemat og morsmelkerstatning	3 575	3 522	3 558	1 %
Sukkervarer	20 151	22 479	24 660	10 %
Sjokolade	17 268	17 678	18 366	4 %
Sjokolademasse	4 687	5 672	6 732	19 %
Iskrem	4 151	2 997	3 710	24 %
Deiger	13 067	13 497	13 433	0 %
Pasta og lignende	27 847	29 113	33 516	15 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	12 174	13 656	14 093	3 %
Knekkebrød	10 492	11 011	11 791	7 %
Kjeks	13 283	13 182	14 648	11 %
Kake	8 958	9 434	9 212	-2 %
Pizza	10 365	12 572	12 828	2 %
Brødvarer	53 427	57 408	56 679	-1 %
Øvrig bakverk	31 154	33 676	37 809	12 %
Syltetøy/pulp	2 519	2 723	2 751	1 %
Sauser	33 190	34 515	37 172	8 %
Supper	1 599	1 412	1 784	26 %
Andre næringsmidler	34 906	37 855	40 759	8 %
Modifisert stivelse	4 938	4 869	4 545	-7 %
Mineralvann	124 021	131 655	173 929	32 %
Øl	36 846	40 354	47 709	18 %
Andre RÅK-varer	49 441	51 975	54 924	6 %
Sum utvalg, RÅK-varer	530 540	563 353	635 421	13 %
Sum utvalg, unntatt mineralvann og øl	369 673	391 344	413 783	6 %
Fiskefôr*	323 671	399 357	290 616	-27 %

Kilde: (SSB, 2021)

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001 og 21.06.9093. Fiskefôr er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

Tabell 19: Importverdi av utvalgte RÅK-varer i perioden 2018–2020. 1000 kr.

Varegruppe	2018	2019	2020	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	97 369	102 922	136 909	33 %
Smaksatt søt og syrnet melk	193 238	206 457	185 014	-10 %
Osteerstatninger	57 967	57 944	57 940	0 %
Barnemat og morsmelkerstatning	157 806	168 149	183 474	9 %
Sukkervarer	1 144 445	1 301 806	1 502 461	15 %
Sjokolade	1 087 651	1 179 303	1 377 627	17 %
Sjokolademasse	136 074	173 983	238 442	37 %
Iskrem	179 257	132 206	220 083	66 %
Deiger	287 447	302 285	316 229	5 %
Pasta og lignende	443 252	497 583	630 045	27 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	378 398	436 386	464 880	7 %
Knekkebrød	246 896	281 522	301 111	7 %
Kjeks	375 802	380 486	468 153	23 %
Kake	343 911	368 617	376 844	2 %
Pizza	314 963	401 016	454 120	13 %
Brødvarer	905 540	1 008 926	1 096 340	9 %
Øvrig bakverk	893 392	1 004 862	1 216 024	21 %
Syltetøy/pulp	74 113	82 114	89 104	9 %
Sauser	970 447	1 020 265	1 190 771	17 %
Supper	64 346	55 432	68 586	24 %
Andre næringsmidler	1 393 174	1 547 444	1 836 835	19 %
Modifisert stivelse	40 913	42 516	45 273	6 %
Mineralvann	1 449 720	1 631 291	2 206 474	35 %
Øl	376 233	443 928	470 162	6 %
Andre RÅK-varer	993 650	1 057 418	1 313 780	24 %
Sum utvalg, RÅK-varer	12 606 007	13 884 860	16 446 682	18 %
Sum utvalg, untatt mineralvann og øl	10 780 054	11 809 642	13 770 046	17 %
Fiskefôr*	2 431 835	3 170 381	2 194 874	-31 %

Kilde: (SSB, 2021)

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001 og 21.06.9093. Fiskefôr er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

6.3.1 Stabil importandel i sjokolademarkedet

Importmengden og -verdien av sjokolade økte fra 2019 til 2020, med henholdsvis 4 og 17 prosent. Den største økningen i importen var av sjokoladeplater uten fyll som økte med 15 prosent, mens det var en liten nedgang for diverse sukkervarer med kakao som konfekt og smågodt. Importen er jevnt fordelt mellom de ulike aktørene, og nesten halvparten av mengden kom fra Sverige, Tyskland og Litauen.

Norsk produksjon av sjokolade som mottar prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen har økt de siste årene. Fra 2019 til 2020 økte mengden sjokolade det ble søkt PNS for og som ble solgt i Norge med 7 prosent. Melkepulver er en viktig innsatsfaktor i produksjon av sjokolade, og norsk sjokoladeproduksjon er dermed en stor avtaker av norsk melk. Total omsatt mengde sjokolade i Norge er estimert til 40 000 tonn i 2020, en økning på 5 prosent fra 2019. Av de varenumrene som her er definert som sjokolade, utgjør norsk produksjon 54 prosent av salget i Norge, opp fra 53 prosent i 2019.

Markedsandelen til norsk produksjon varierer mellom de ulike sjokoladeproduktene. I 2020 utgjorde norsk produksjon 37 prosent av segmentet sjokoladeplater med fyll, mens norsk produksjon utgjorde hele 78 prosent av segmentet sjokoladeplater uten fyll. Det største segmentet for sjokolade i Norge i 2020 bestod av diverse sukkervarer med kakao som konfekt og smågodt, hvorav 42 prosent var produsert i Norge.

Importmengden og -verdien av sjokolademasse økte med henholdsvis 19 og 37 prosent fra 2019 til 2020. Sjokolademasse brukes som halvfabrikata i norsk næringsmiddelindustri, og en økning i importen av innsatsvarer til industrien bygger under bildet av en høyere norsk produksjon av sjokoladevarer i 2020 enn i 2019. To aktører stod for over halvparten av importmengden, og 82 prosent av importen kom fra Sverige og Belgia.

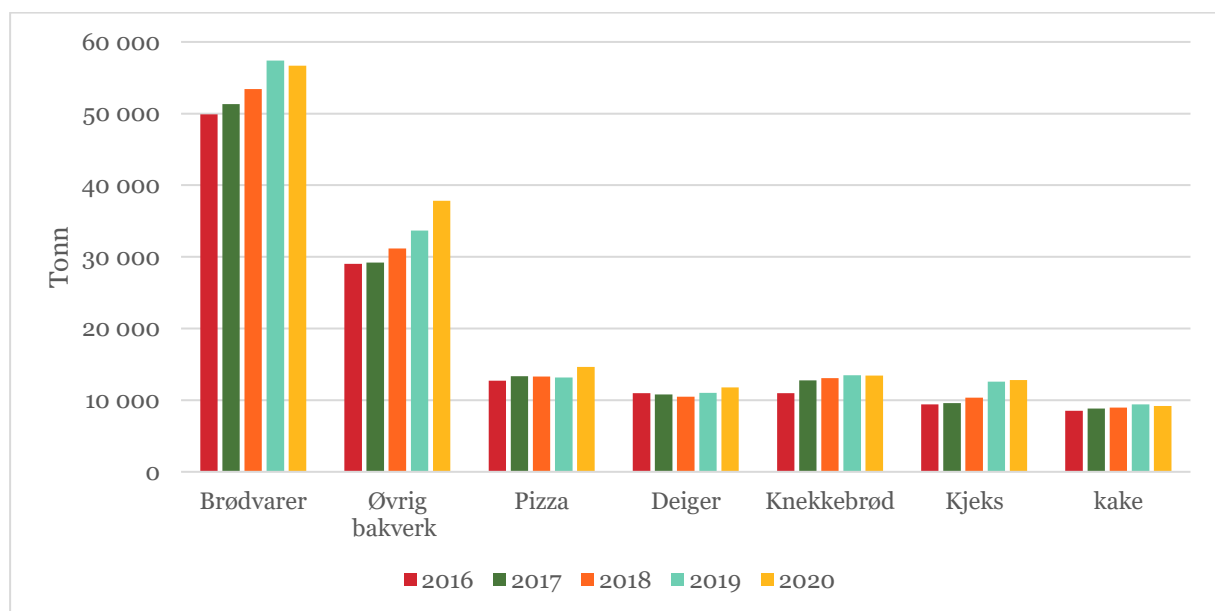
Sjokolade er en varegruppe det handles mye av på dagsturer til blant annet Sverige. På grunn av covid-19-pandemien har grensehandel vært svært begrenset. Dette kan ha bidratt til høyere produksjon i Norge ved at flere kjøper sjokolade i Norge, samtidig som det kan ha bidratt til økt import. Stengte grenser kan også ha bidratt til økt import av sukkervarer, som også er typiske grensehandelsvarer.

6.3.2 Fortsatt økt import av bakervarer

Importmengden og -verdien av bakervarer økte fra 2019 til 2020, med henholdsvis 4 og 13 prosent. De ulike varegruppene som er inkludert i betegnelsen bakervarer fremgår av figur 46. Figuren gir en oversikt over importutviklingen de siste fem årene, og det importeres særlig mye av brødvarer og øvrig bakverk.

Brødvarer inkluderer blant annet brød, halvstekte rundstykker og baguetter som inneholder store mengder mel, og dette er varer som også produseres i Norge. Varegruppen «øvrig bakverk» består generelt av mange langtidsholdbare tørrvarer.

I RÅK-ordningen utbetales det ikke prisnedskrivning til korn og kornprodukter i ferdigvarer. Vi har derfor ikke oversikt over total norsk produksjon av slike varer. Melet som brukes i produksjon av bakervarer i Norge er i hovedsak en blanding av norsk og importert korn. Norskandelen i melet varierer med de norske kornavlingene som diskutert i kapittel 1. Kaker, kjeks og øvrig bakverk er andre bakervarer som det importeres mye av. Slike varer inneholder ofte egg og meieriprodukter, som er i konkurranse med norske råvarer.



Figur 46: Utvikling i importmengde av bakervarer i perioden 2016–2020. Tonn.

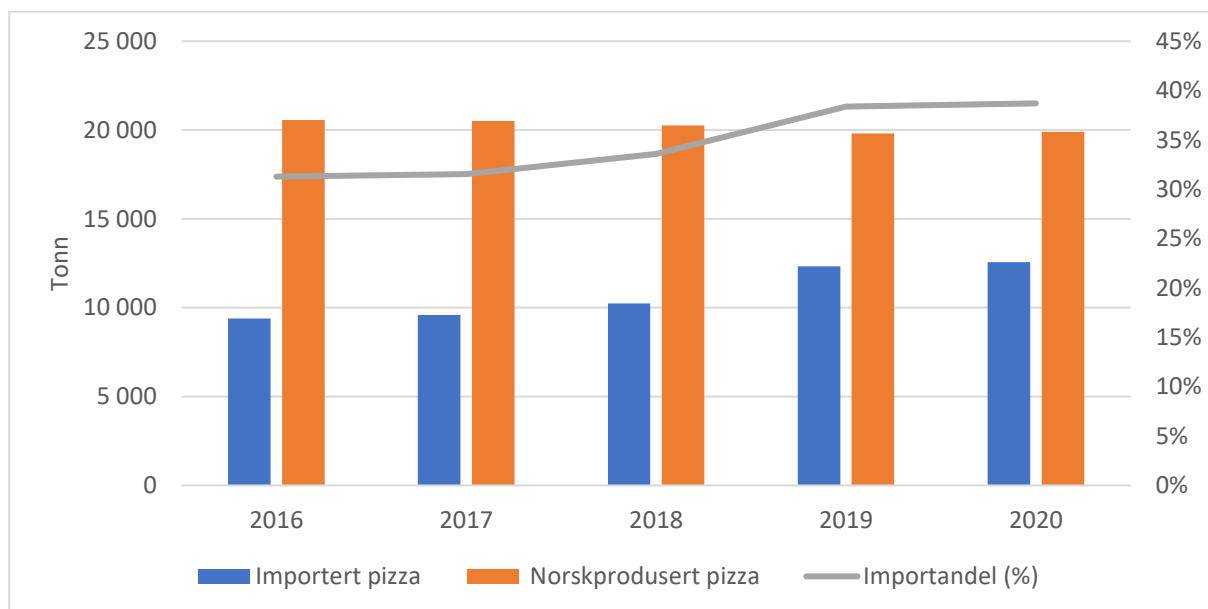
Kilde: (SSB, 2021)

6.3.2.1 Stadig økende import av pizza

I 2020 importerte vi 12 828 tonn pizza til en verdi av 454 mill. kroner. Det er en økning på 2 prosent i mengde og 13 prosent i verdi sammenlignet med 2019. Etter rekordhøy import av pizza i 2019, har veksten flatet ut, og markedet ser nå ut til å stabilisere seg på et fortsatt høyt nivå.

Figur 47 viser utviklingen i salg av norskprodusert og importert pizza i det norske markedet i perioden 2016 til 2020. Med pizza menes i hovedsak frossen og langtidsholdbar pizza. Norsk produksjon av pizza, som har mottatt prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen, var på et tilnærmet likt nivå i 2019 og 2020. Markedsandelen til importert pizza i det norske markedet økte med 1 prosentpoeng fra 2019 til 2020.

Det produseres både pizza med kjøtt og vegetarpizza i Norge, og pizza med kjøtt er den største av disse produksjonene. Det importeres også mest pizza med kjøtt, og importen økte med 6 prosent fra 2019 til 2020. Andelen av norskprodusert pizza med kjøtt taper mot tilsvarende importert pizza. Importkvantumet av vegetarpizza falt fra 2019 til 2020. Samtidig økte norsk produksjon av vegetarpizza, slik at markedsandelen til norskprodusert vegetarpizza økte. Totalmarkedet for pizza økte marginalt fra 2019 til 2020, og norskandelen var tilnærmet lik.



Figur 47: Utvikling i norsk produksjon og import av pizza solgt i Norge. Tonn og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og (SSB, 2021)

6.3.3 Økt salg av is krem

Det har vært en økning i importen av iskrem over tid, men det er store variasjoner fra år til år. Spesielt gjelder dette import av is med innhold av kakao. Det var markant økning i importen i 2016, 2018 og 2020. I 2016 var det en aktør som nesten alene stod for den store importøkningen. Importøkningen i 2018 kan forklares med unormalt lang og varm sommer, mens det i 2019 var en våt og kald forsommer som bidro til et relativt stort fall, sammenlignet med året før. I 2020 var det igjen en kraftig økning i importen, noe som i stor grad kan tilskrives effekten av smitteverntiltakene som ble innført. De aller fleste nordmenn tilbrakte sommermånedene i Norge, og spiste iskrem de trolig ville konsumert i andre land i et normalt år.

Det var de to største importørene i 2020 som i hovedsak stod for økningen i importen fra 2019 til 2020. De fire største aktørene står for ca. 80 prosent av importen av is til det norske markedet. Enhetsverdien av importen har økt de siste årene, og det er en spesielt stor økning fra 2019 til 2020. Noe av denne økningen skyldes svakere valutakurs, men i hovedsak er forklaringen at det importeres dyrere is. Dette indikerer at det er økt import av iskrem av høyere kvalitet.

Det er ikke bare importen som økte i 2020, men også den norske iskremproduksjonen. Ser man på produksjon av fløte til iskrem, som blir rapportert i PU, økte denne produksjonen fra 2019 til 2020. Økningen var imidlertid noe lavere enn økningen i importen. Den norske produksjonen er generelt mer stabil fra år til år, og hadde ikke tilsvarende fall fra 2018 til 2019 som import. Produksjonen var tvert imot nær uendret fra 2018 til 2019, mens importen sank med 25 prosent. Produksjonen av fløte til iskrem kan ikke brukes til å beskrive hele det norske iskremmarkedet, men det gir en god indikasjon på utviklingen i norsk produksjon. Totalt sett økte det norske markedet for salg av iskrem i 2020, både som følge av økt norsk produksjon og som følge av økt import.

6.4 Fall i eksport av RÅK-varer

I 2020 ble det eksportert 53 291 tonn RÅK-varer til en verdi av 3,1 mrd. kroner. Dersom man ser bort i fra eksporten av mineralvann og øl falt eksportert mengde RÅK-varer med 8 prosent fra 2019, samtidig som verdien steg med 12 prosent.

Utover mineralvann og øl, falt også eksporten i andre store varegrupper som sukkervarer, sjokolade, knekkebrød og øvrig bakverk. Eksporten av pizza og brødvarer økte samtidig noe.

Tabell 20 og tabell 21 presenterer eksportstatistikk for utvalget av RÅK-varer. I det følgende kommenteres eksportutviklingen for sjokolade og bakervarer, som er de RÅK-varene med betydelig andel norske jordbruksråvarer det eksporteres mest av.

Tabell 20: Eksportert mengde av utvalgte RÅK-varer i perioden 2018–2020. Tonn

Varegruppe	2018	2019	2020	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	4	0	0	-10 %
Smaksatt søt og syrnet melk	15	2	24	>200%
Osteerstatninger	5	1	0	-91 %
Barnemat og morsmelkerstatning	26	23	15	-35 %
Sukkervarer	810	893	699	-22 %
Sjokolade	5 079	5 732	4 711	-18 %
Sjokolademasse	763	769	852	11 %
Iskrem	464	273	407	49 %
Deiger	15	36	25	-31 %
Pasta og lignende	39	49	54	11 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	171	148	127	-14 %
Knekkebrød	2 371	2 809	2 541	-10 %
Kjeks	215	220	104	-53 %
Kake	362	597	579	-3 %
Pizza	2 807	3 009	3 169	5 %
Brødvarer	1 255	1 074	1 186	10 %
Øvrig bakverk	2 779	4 264	3 314	-22 %
Syltetøy/pulp	85	110	29	-74 %
Sauser	1 106	1 162	1 060	-9 %
Supper	926	753	742	-1 %
Andre næringsmidler	10 242	10 789	10 056	-7 %
Modifisert stivelse	15	8	3	-54 %
Mineralvann	38 232	37 365	18 004	-52 %
Øl	5 282	4 182	3 098	-26 %
Andre RÅK-varer	2 185	2 383	2 491	5 %
Sum utvalg, RÅK-varer	75 252	76 651	53 291	-30 %
Sum utvalg, unntatt mineralvann og øl	31 737	35 105	32 189	-8 %
Fiskefôr*	612	2 747	2 605	-5 %

Kilde: (SSB, 2021)

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001 og 21.06.9093. Fiskefôr er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

Tabell 21: Eksportverdi av utvalgte RÅK-varer i perioden 2018–2020. 1000 kr

Varegruppe	2018	2019	2020	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	167	11	20	91 %
Smaksatt søt og syrnet melk	356	70	930	>200 %
Osteerstatninger	213	67	11	-83 %
Barnemat og morsmelkerstatning	3 147	3 065	2 116	-31 %
Sukkervarer	54 094	55 566	38 954	-30 %
Sjokolade	300 766	325 256	233 973	-28 %
Sjokolademasse	22 833	23 151	28 444	23 %
Iskrem	13 118	9 076	55 988	>200 %
Deiger	477	1 049	751	-28 %
Pasta og lignende	5 171	7 635	9 467	24 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	3 908	2 885	4 181	45 %
Knekkebrød	167 963	204 480	205 244	0 %
Kjeks	7 835	7 727	4 984	-35 %
Kake	14 531	23 625	23 070	-2 %
Pizza	65 256	71 936	80 556	12 %
Brødvarer	19 758	17 399	21 202	22 %
Øvrig bakverk	88 541	130 022	115 785	-11 %
Syltetøy/pulp	1 621	1 497	862	-42 %
Sauser	55 221	63 524	60 889	-4 %
Supper	62 895	52 864	51 767	-2 %
Andre næringsmidler	1 432 918	1 597 116	1 972 096	23 %
Modifisert stivelse	315	380	22	-94 %
Mineralvann	121 421	155 324	85 197	-45 %
Øl	73 075	80 960	78 558	-3 %
Andre RÅK-varer	71 352	73 907	84 747	15 %
Sum utvalg, RÅK-varer	2 586 952	2 908 591	3 159 812	9 %
Sum utvalg, unntatt mineralvann og øl	2 392 455	2 672 307	2 996 057	12 %
Fiskefôr*	47 251	16 455	30 026	82 %

Kilde: (SSB, 2021)

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001 og 21.06.9093. Fiskefôr er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

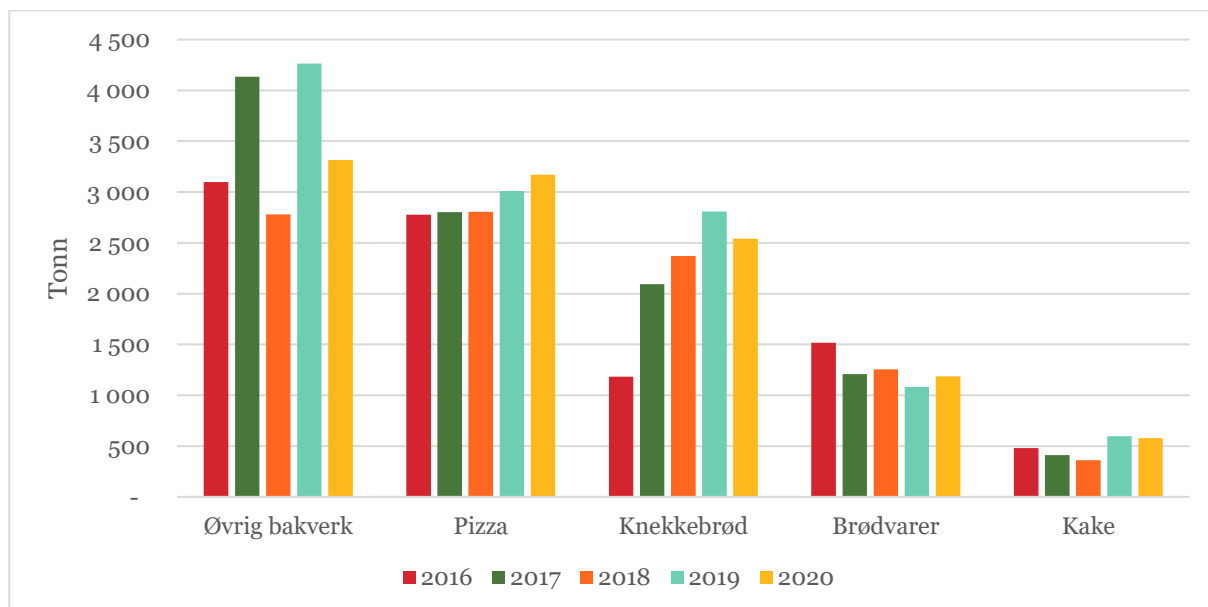
6.4.1 Nedgang i eksporten av sjokolade

Eksporten av sjokolade ble redusert med 18 prosent fra 2019 og nedgangen gjelder alle varenumre for sjokolade, men nedgangen er størst for sjokoladeplater med fyll. Selv om eksporten har falt, har den totale norske produksjonen økt. Dette skyldes økt etterspørsel i det norske markedet, blant annet på grunn av restriksjoner innført for å begrense smitten av covid-19.

96 prosent av sjokoladen ble eksportert til Sverige og Tyskland, men eksporten til disse landene falt i gjennomsnitt 15 prosent fra 2019 til 2020.

6.4.2 Økt eksport av bakervarer

Eksporten av de fleste bakervarer gikk ned fra 2019 til 2020. Det var imidlertid en økning i eksporten av pizza med kjøtt på 3 prosent målt i mengde og 9 prosent målt i verdi. Det var også en økning i eksporten av brødvarer i både mengde og verdi, på henholdsvis 10 og 22 prosent. Figur 48 viser utviklingen i eksportert mengde for bakervarer de fem siste årene. Økt eksport av pizza, som har mottatt eksportrestitusjon (XR) gjennom tilskuddsordningen, har trolig medført økt bruk av norskproduserte jordbruksråvarer som ost, kjøtt og korn. Det er foreløpig usikkert hvordan bortfallet av XR vil påvirke eksporten av blant annet pizza.



Figur 48: Utvikling i eksportkvantum av øvrig bakverk, pizza, knekkebrød, brødvarer og kaker i perioden 2016–2020. Tonn

Kilde: (SSB, 2021)

Pizzaeksporten økte med 5 prosent fra 2019. Det ble eksportert 3 200 tonn pizza i 2020, 160 tonn mer enn i 2019. Verdien av eksporten økte samtidig med 12 prosent, og dette skyldes at det eksporteres mest pizza med kjøtt som har en høyere enhetsverdi enn pizza uten kjøtt. 14 prosent av pizzaen som mottok tilskudd i 2020 ble eksportert.

Eksporten av øvrig bakverk hadde en stor nedgang i 2020. Dette skyldes i all hovedsak eksportnedgang med 35 prosent fra 2019 på et samlevarenummer som inneholder diverse bakverk som ikke passer inn andre steder i tolltariffen. Dette er et varenummer hvor det har vært mulig å søke om XR ved eksport, men tilskuddsutbetalingene har vært tilnærmet null over flere år. Dette kan indikere at disse varene i liten grad inneholder norske jordbruksråvarer.

Det har vært en årlig økning i eksportmengde og -verdi av knekkebrød i perioden 2015 til 2019, men i 2020 var det en liten nedgang på 1 prosent. Det var tre foretak som foretok nær all eksport i 2020. 47 prosent av eksporten gikk til USA, og 44 prosent av eksporten gikk til Danmark, Frankrike, Italia eller Sverige.

Eksporten av kaker gikk ned både i mengde og verdi fra 2019 til 2020. I 2020 var Sverige det største markedet for kaker fra Norge, etterfulgt av Danmark og USA. En aktør stod bak nesten all eksport av kaker i 2020.

7 Skog

Norsk skognæring er en viktig verdiskaper i landbruket. I 2020 ble det avvirket totalt 10,36 mill. kubikkmeter til en bruttoverdi av 3,87 mrd. kroner. Avvirkningsvolumet var 0,9 mill. kubikkmeter lavere enn i toppåret 2019. Det er potensiale for å øke avvirkningen siden tilveksten i skogen er høyere enn avvirkningen.

I 2020 eksporterte skogbruket 1,27 mill. kubikkmeter sagtømmer og 2,06 mill. kubikkmeter massevirke av gran og furu, hovedsakelig til Sverige og Tyskland. Skogbruket og skogindustrien eksporterte tømmer og trebaserte varer til en samlet verdi av litt over 14 mrd. kroner, i tillegg til produksjon for det norske markedet. Dette er om lag på samme nivå som i 2019. Selv om papirvarer og papirmasse fremdeles betyr mest, har eksport av tømmer, trelast og andre trevarer fått økt betydning de siste årene.

Klimakur 2030 viser at skog årlig står for et nettoopptak av CO₂ på 25–30 mill. tonn som tilsvarer over 50 prosent av utslippene fra andre sektorer i Norge.

Det er et stort potensial både i å øke foredlingen av tømmer i Norge og en stor klimaeffekt i å øke skogproduksjonen.

7.1 Norsk skognæring

Tømmer og treprodukter er, til forskjell fra jordbruksvarer, en handelsvare uten tollbeskyttelse. Norsk skog- og trenæring påvirkes derfor av et internasjonalt marked for slike produkter der det norske kostnadsnivået skaper utfordringer. Tømmerprisene i våre naboland er derfor ofte høyere enn i Norge, noe som gjør import av tømmer mindre aktuelt, og norsk skog- og trenæring er derfor sterkt avhengig av tilgang på tømmer i Norge.

Etter finanskrisen i 2008 har norsk skogbruk hatt en jevnt stigende trend med økende tømmerpriser. Redusert etterspørsel etter massevirke medførte et brudd i denne trenden som ble forsterket av covid-19-pandemien. I 2020 ble avvirkningen 10,36 mill. kubikkmeter og falt med om lag 0,82 mill. kubikkmeter fra toppåret 2019.

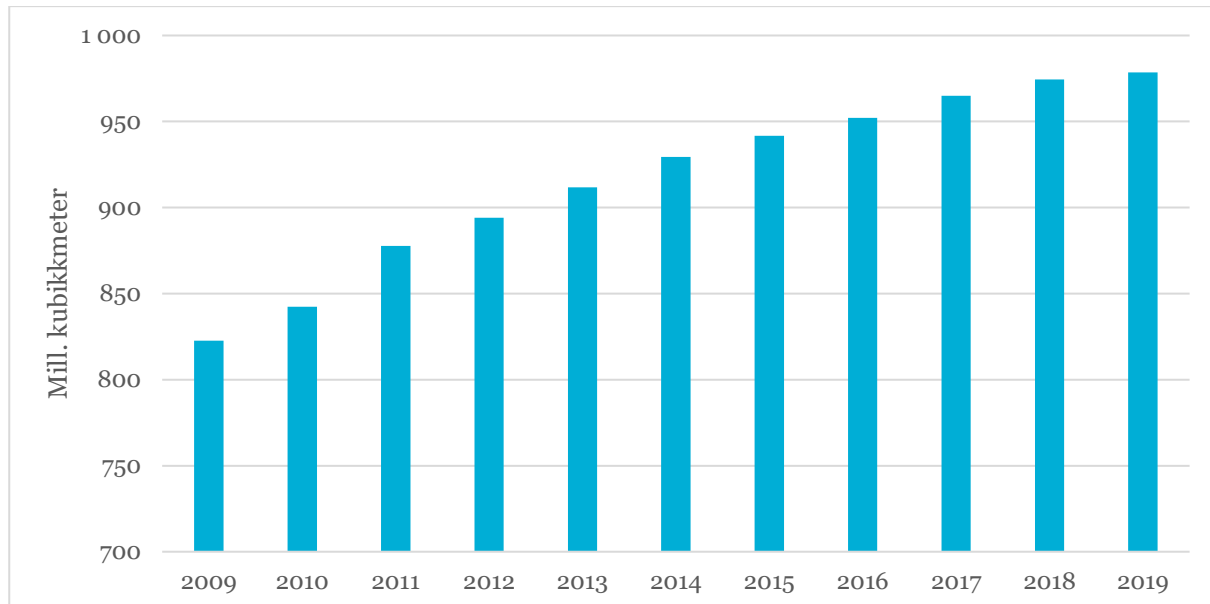
Skogen har etter hvert fått stadig større betydning. Biologisk mangfold, landskapet, friluftslivet og kulturverdier er viktige verdier for samfunnet. Skogens evne til å ta opp karbon har fått en sentral rolle i klimapolitikken som Klimakur 2030 og Klimaplan 2021–2030 viser. I tillegg kan skogens funksjon som vern mot ras og flom få større betydning for samfunnet framover. Mange av disse hensynene begrenser skogbrukets muligheter til å utføre kjerneoppgaven sin, som er å produsere tømmer, men det ligger også muligheter her i at skogen og skogbrukets oppgaver utvides.

7.2 Skogressursene i Norge

I perioden 2009–2019 var den gjennomsnittlige årlige tilveksten på 25,2 mill. kubikkmeter i norske skoger. Dette er å betrakte som et bruttovolum der topp, avfall, bark, ikke nyttbare arealer m.m. inngår. Gjennomsnittlig avvirkning var 9,6 mill. kubikkmeter per år. Dette førte til en nettoøkning i stående volum på 15,5 mill. kubikkmeter per år. Siden 1950 har avvirkningen vært vesentlig lavere enn den årlige tilveksten. Dette har ført til en kontinuerlig økning i stående volum. Figur 49 viser utviklingen av årlig stående volum for perioden 2009–2019. Figur 50 viser årlig avvirkning opp mot årlig tilvekst for samme periode. Etter en moderat økning i tilveksten fram til 2015 avtok økningen og stabiliserte seg på rundt 25 mill. kubikkmeter per år. Den aktive skogforyngelsen med planting etter hogst, og planting av gran på nye arealer i kyststrøkene som fant sted etter andre verdenskrig og frem til om lag 1990, bidro til mye ungsog i god vekst. Avvirkningsnivået har ikke økt over samme periode, selv om tilvekst og stående volum er mer

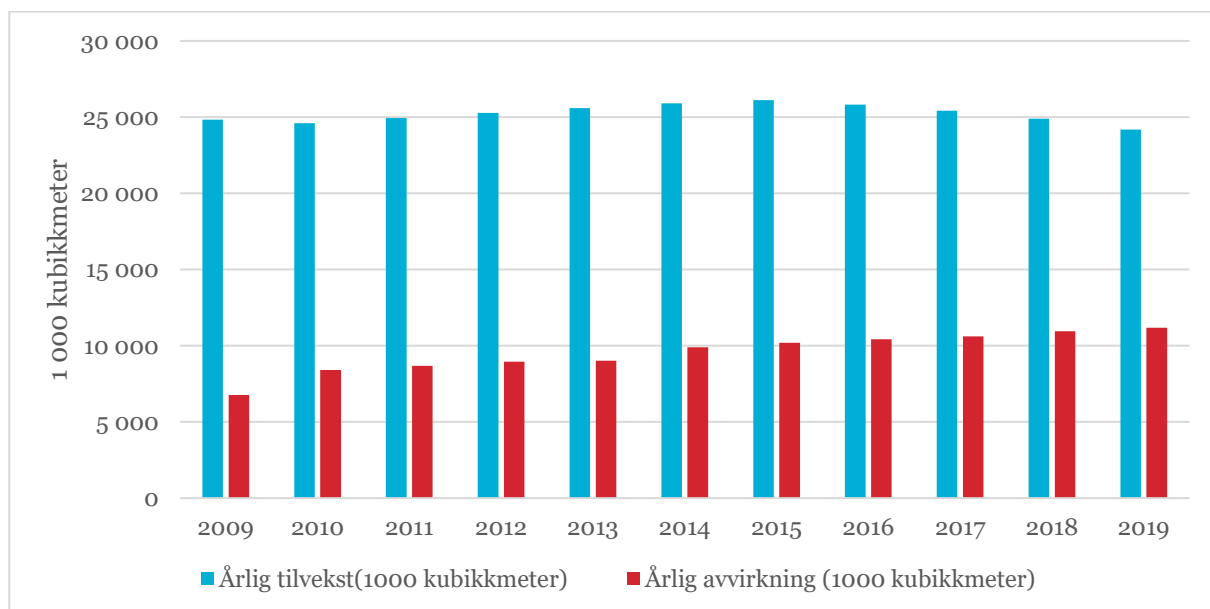
enn fordoblet. Tilveksten påvirkes av blant annet værforholdene det enkelte år og skogens alderssammensetning.

Den nyttbare tilveksten gir mulighet for å kunne øke avvirkningen fra dagens nivå på ca. 11 mill. kubikkmeter opp mot 15–17 mill. kubikkmeter per år, som er et antydning mulig avvirkningsnivå.



Figur 49: Utvikling av stående volum. Mill. kubikkmeter

Kilde: SSB tabell 06289



Figur 50: Årlig avvirkning og tilvekst. 1 000 kubikkmeter

Kilde: SSB tabell 06289 og Landbruksdirektoratet.

7.3 Økonomiske virkemidler

De viktigste økonomiske virkemidlene i skogbruket er skogfond med skattefordel og tilskudd. Begge deler har lang tradisjon, gir stabile rammer og bidrar til å sikre investeringer i skogbruket. I tillegg virker selvsagt tømmerpris og driftsnetto inn på skogeiers investeringslyst i skogen.

Bruk av skogfond og tilskudd i skogbruket går i all hovedsak til tre formål: skogkultur, infrastruktur (skogsveier og tømmerkaier) og skogbruksplan med miljøregistreringer.

Skogkultur, som domineres av planting, markberedning og ungskogpleie, utgjør opp mot halvparten av investeringene i skogbruket. Det bidrar til tilvekst, volum og kvalitetsskog for framtida. I tillegg er økt opptak og skogens evne til å binde CO₂, et viktig bidrag i klimasammenheng.

Infrastruktur - skogsveier og tømmerkaier – gjør skogen tilgjengelig og bidrar til lønnsomhet for skogeier og i primærskogbruket. I tillegg er det med på å sikre effektiv transport, stabil og jevn tilgang på råstoff til treforedlingsindustrien. Det har vært en økt satsning og økte rammer til infrastruktur generelt og tømmerkaier spesielt de siste åra. Det har blant annet resultert i at det er gitt bidrag til bygging av omkring 40 tømmerkaier langs kysten de siste ti åra. Investeringene i infrastruktur utgjør 30 prosent eller mer av investeringene i skogbruket.

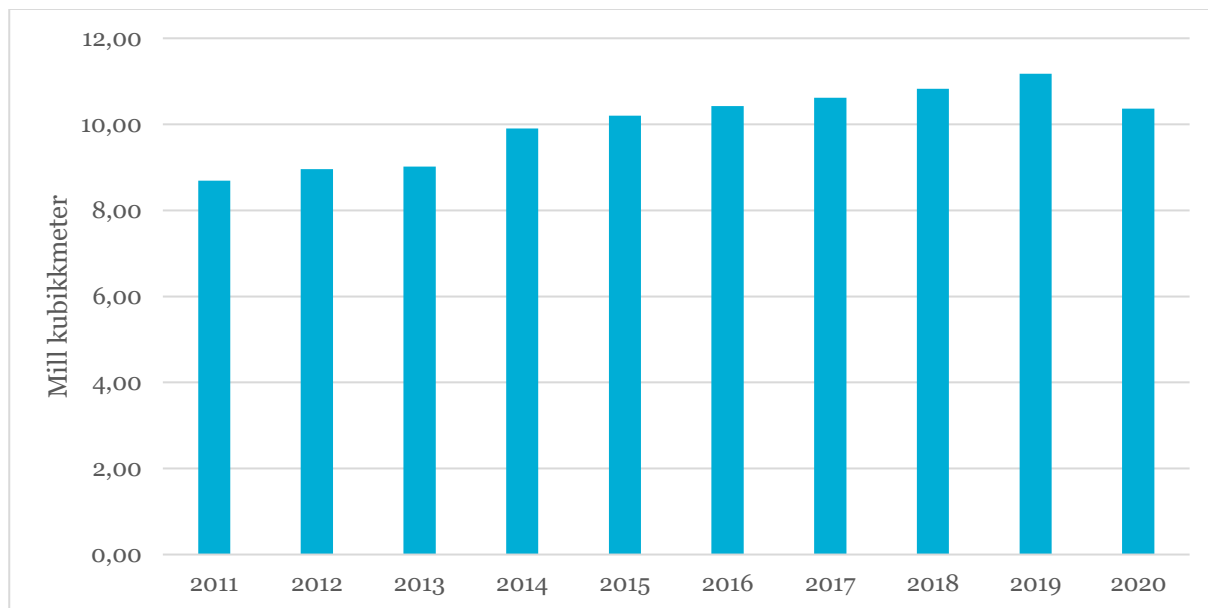
Skogbruksplan med miljøregistreringer (MIS) gir skogeier oversikt over skogressursene, bidrar til bærekraftig ressursutnyttelse og sikrer at miljøhensyn blir ivaretatt. Skogbruksplandekningen er absolutt størst og best i skogstrøkene. I deler av kyststrøkene er plandekningen lav. Der er spesielt fravær av MIS-registreringer en markedsmessig ulempe.

De samlede investeringene i skogbruket antas i 2020 å ha ligget på i underkant av 1 mrd. kroner. Av dette ble i overkant av 805 mill. kroner refundert til skogeier i form av skogfond og tilskudd. Den samlede tildelingen av tilskudd til skogkultur, infrastruktur og skogbruksplan – tømmerkaier og klimatilskuddene til planting og gjødsling av skog inkludert – var på i underkant av 340 mill. kroner. Innestående skogfond på skogeiernes skogfondskontoer ved utgangen av 2020 var i sum omkring 2,2 mrd. kroner.

Spesielt for 2020 er at det som følge av covid-19, innenfor tildelte tilskuddsrammer, ble gitt et ekstra tilskudd til vårplantingen. I tillegg ble det gitt en ekstra tildeling på 50 mill. kroner og gitt tilskudd for å opprettholde hogstaktivitet og for å sysselsette skogsentreprenører.

7.4 Avvirkning og priser

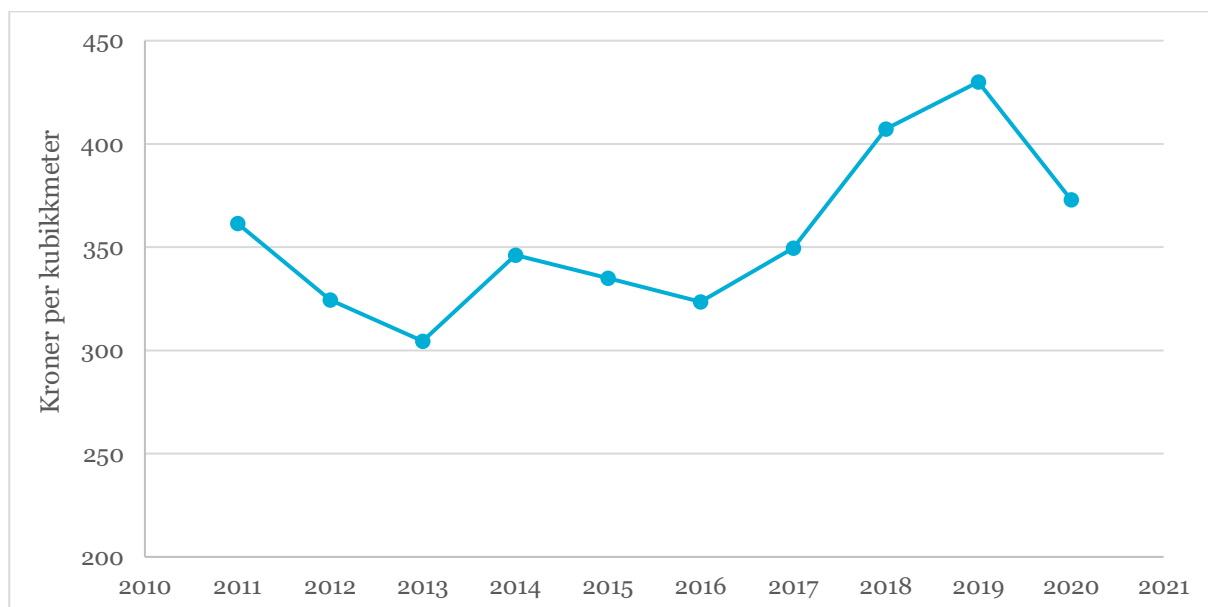
Skogeierne solgte 10,36 mill. kubikkmeter tømmer til skogsindustrien i 2020, det var en nedgang på 0,829 mill. kubikkmeter fra toppåret 2019, som hadde det høyeste avvirkningsvolumet noensinne. Sett i forhold til siste ti-årsperiode, der avvirkningsvolumet har økt år for år, var nedgangen i 2020 begrenset. Avvirkningen i 2020 var på nivå med 2015. Reduksjonen i avvirkning skyldtes i hovedsak reduserte avsetningsmuligheter for massevirke. Store deler av norsk treforedling er trykkipapirproduksjon der etterspørselen har hatt en årlig fallende trend på 5 prosent per år i flere år. Covid-19-pandemien medførte et ytterligere fall på 20 prosent i 2020, noe som har ført til nedleggelse av betydelig produksjonskapasitet. I Norge er produksjonen på en papirmaskin i Halden stanset.



Figur 51: Årlig avvirkning. Mill. kubikkmeter

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Gjennomsnittlig tømmerpris til skogeier var i 2020 kr 373 per kubikkmeter. Etter noen år med en økt tømmerpris falt prisen i 2020 med 13 prosent i forhold til 2019. Den månedlige tømmerprisen viste en nedadgående trend fram til juli og deretter en stigende trend på grunn av økende sagtømmerpriser utover høsten.



Figur 52: Utvikling i gjennomsnittlig tømmerpris per år. Kroner per kubikkmeter

Kilde: Landbruksdirektoratet.

7.5 Verdiskapning i skogbruket

I 2020 falt avvirkningen med om lag 0,82 mill. kubikkmeter til 10,36 mill. kubikkmeter. Gran utgjør 70,2 prosent, furu 26,8 prosent og lauv bare 3,0 prosent.

52,8 prosent av den norske avvirkningen i 2020 er sagtømmer som i hovedsak selges til norsk sagbruksindustri. En mindre andel av sagtømmeret eksporteres til Tyskland. Sagtømmer utgjør hoveddelen av skogbrukets inntektsgrunnlag. Om lag halvparten av sagtømmeret blir til trelast og den andre halvparten blir restprodukter som cellulose- og sagflis. Trelasten selges hovedsakelig til forbrukere i Norge.

Massevirke utgjør den resterende delen av den norske avvirkningen. Massevirke, sammen med celluloseflis fra sagbruksindustrien, utgjør råstoffet til treforedlingsindustrien. Etter nedleggelse av norsk treforedlingsindustri for 8-10 år siden foredles knapt halvparten av det norske massevirket i Norge. Resterende del eksporteres hovedsakelig til Sverige, en mindre andel går også til Tyskland.

Hoveddelen av norsk treforedling, med Norske Skogindustrier som dominerende aktør, produserer trykkipapir av forskjellige kvaliteter. Trykkipapir produseres i hovedsak for eksport, men markedsbehovene har gjennom flere år vært i en fallende trend. I Trøndelag produseres også bølgepapp og kjemisk termomekanisk masse som halvfabrikata.

2020 har vært et spesielt år også for skogbruket. Året startet med fallende tømmerpriser. Med covid-19-pandemien i mars kom også frykten for fallende priser og etterspørsel av produkter basert på tre. Innkjøringen av tømmer til skogindustrien, som normalt er høy på denne tiden av året, stoppet i en kort periode opp og frykten for stopp i avvirkningen økte. Ved nedstengingen av Norge ble oppstart av en del større byggeprosjekter satt på vent, mens restaurering- og tilbyggmarkedet økte mye. Det ga et stort behov for sagtømmer over hele landet. Sagtømmerprisen, som var i en fallende trend fram til juli, ble snudd til økende priser utover høsten. Det har vært stort behov for sagtømmer i andre halvår.

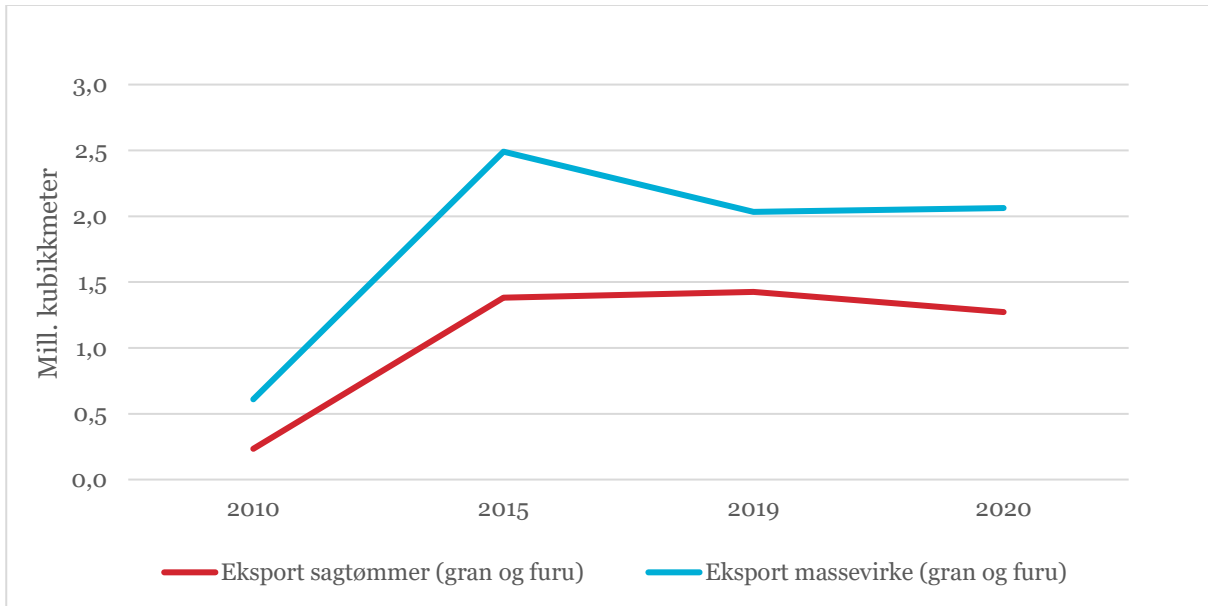
For massevirke har koronavirkningen gitt et forsterket fall i etterspørselen etter trykkipapir og fallende priser. Effekten av covid-19-pandemien kom i tillegg til den fallende trenden i behovet for trykkipapir. Foredlingskapasitet med et tømmerbehov på 3 mill. kubikkmeter er avvirket, hovedsakelig i Sverige og Finland, men også en papirmaskin ved Saugbrugs i Halden er stengt ned. Dette har gitt redusert behov for massevirke og stor ubalanse i etterspørselen mellom sagtømmer og massevirke.

Emballasje- og hygienepapirmarkedet har heldigvis ikke hatt det samme fallet og massevirkeeksporten til Karlstad i Sverige, som brukes i drikkekartonger, er opprettholdt.

7.6 Eksport og import i skogbruket

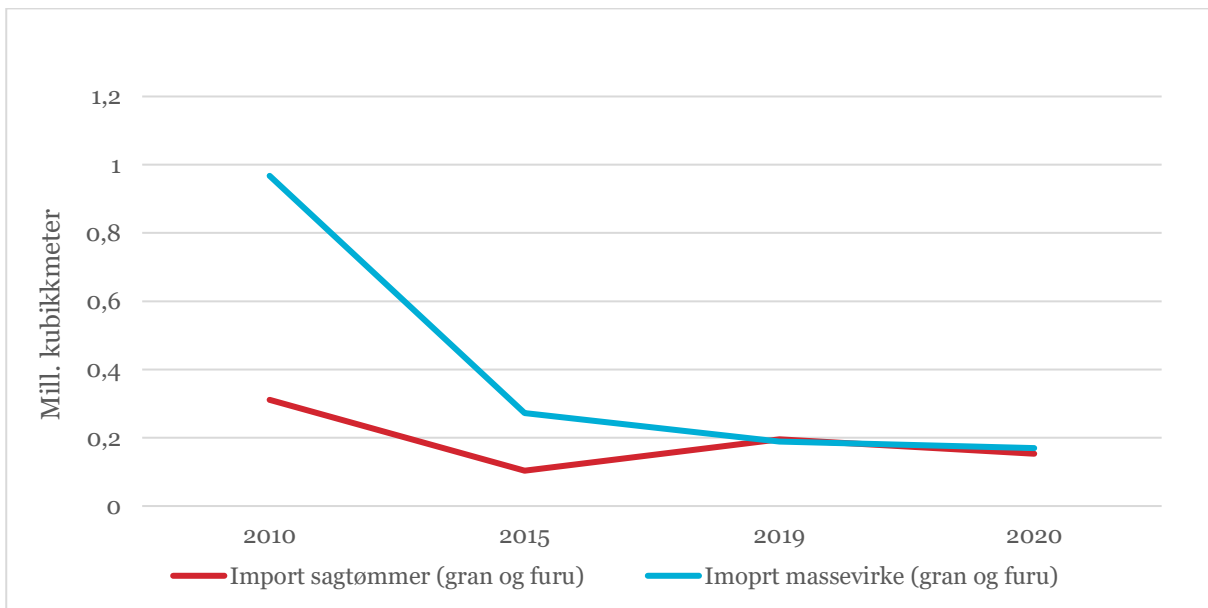
I 2020 eksporterte skogbruket 1,27 mill. kubikkmeter sagtømmer og 2,06 mill. kubikkmeter massevirke av gran og furu, hovedsakelig til Sverige og Tyskland. Skogbruket og skogindustrien eksporterte tømmer og trebaserte varer til en samlet verdi av litt over 14 mrd. kroner, i tillegg til produksjon for det norske markedet. Dette er om lag på samme nivå som i 2019. Selv om papirvarer og papirmasse fremdeles betyr mest, har eksport av tømmer, trelast og andre trevarer fått økt betydning de siste årene.

Trenden de siste årene er økende eksport av råstoff, hovedsakelig massevirke og sagtømmer av gran og furu. Årsaken er nedleggelse av norsk papir- og celluloseindustri for 8-10 år siden og økende etterspørsel, tømmerpriser og avvirkning.



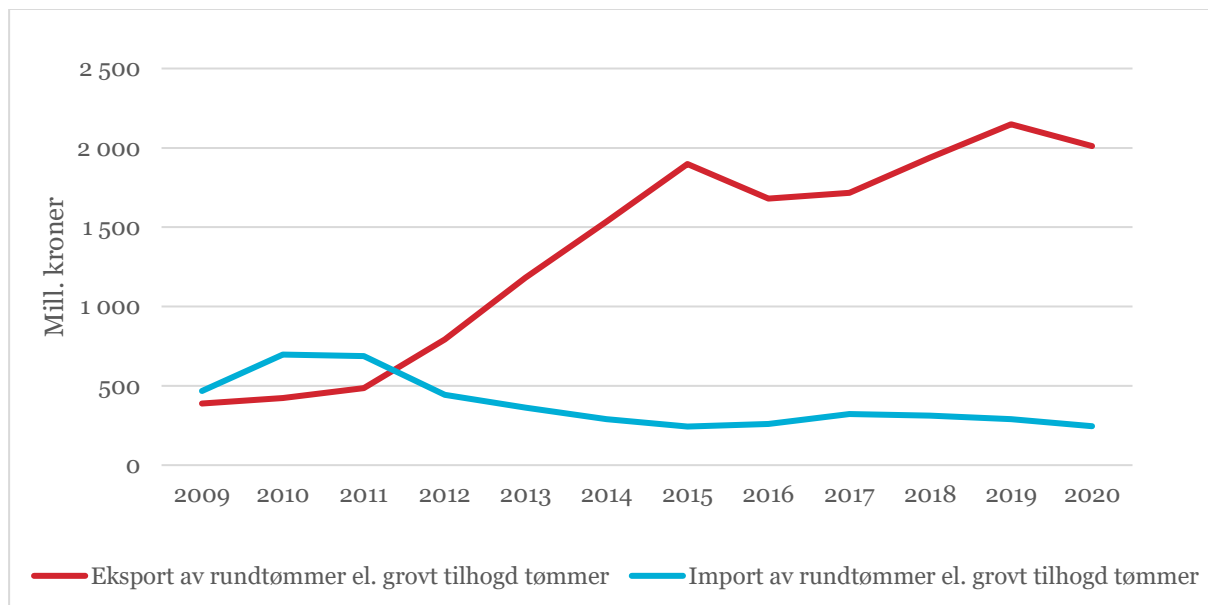
Figur 53: Eksport av massevirke og sagtømmer av gran og furu. Mill. kubikkmeter

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk



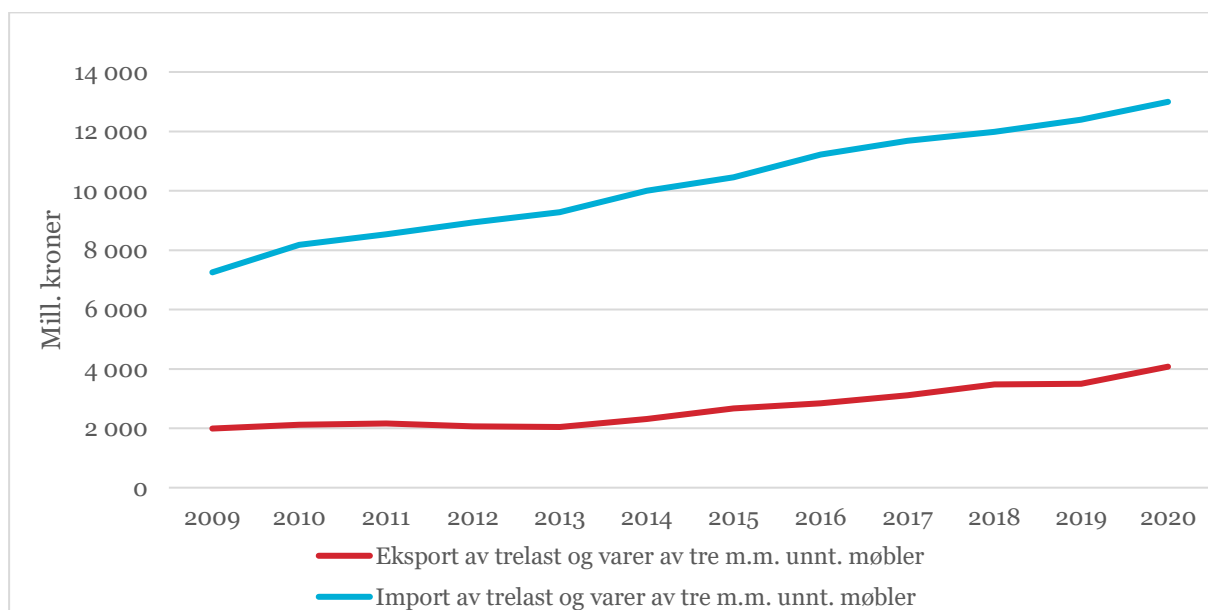
Figur 54: Import av massevirke og sagtømmer av gran og furu. Mill. kubikkmeter

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk



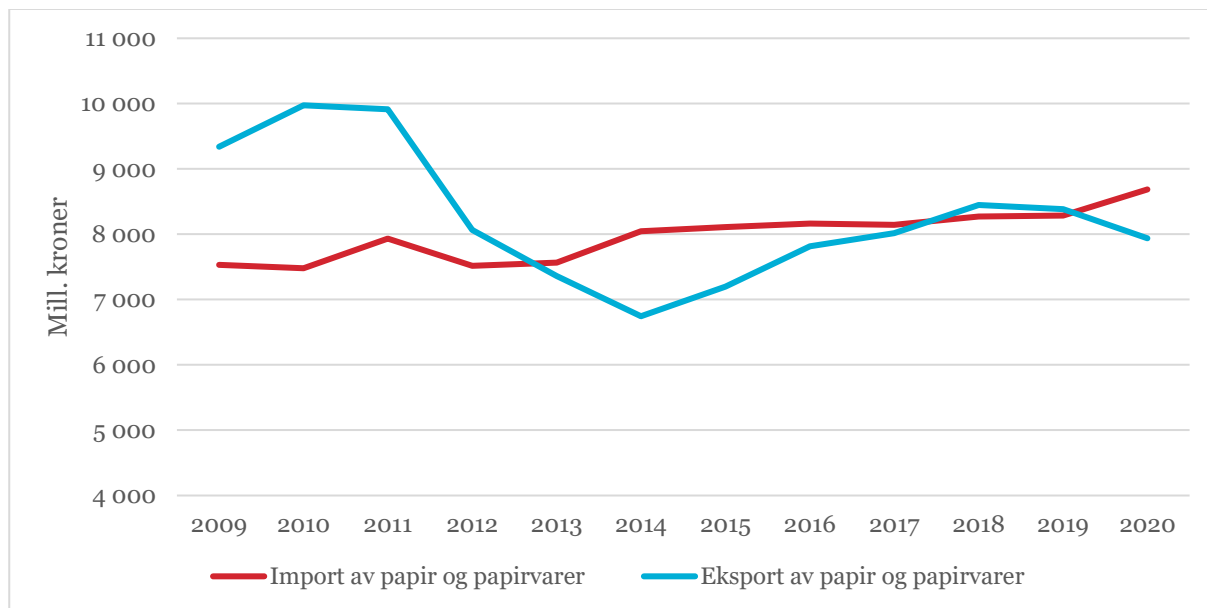
Figur 55: Import- og eksportverdi av rundtømmer eller grovt tilhogd tømmer. Mill. kroner

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk



Figur 56: Import- og eksportverdi av trelast og varer av tre m.m. unntatt møbler. Mill. kroner

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk



Figur 57: Import- og eksportverdi av papir og papirvarer. Mill. kroner

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk

7.7 Muligheter og utfordringer for skognæringen

Bioraffinering av trevirke får stadig økende fokus. Norske Borregaard er en verdensledende bedrift på dette området. Her foredles trevirke blant annet til smaksstoffer for matproduksjon, bindingsstoffer for andre produkter som tannkrem, sement og luktstoffer innen kosmetikk, for å nevne noe. Innen bioraffinering er det også nye anvendelsesområder for trevirke under utvikling, blant annet trevirke til dyrefôr, som bindemiddel i komposittprodukter og til bioplast.

For sagtømmer er utsiktene utover i 2021 optimistiske, men usikre. Behovet for sagtømmer har vært økende, men frykten for at aktiviteten innen større byggeprosjekter fortsatt blir utsatt er til stede, noe som også kan senke priser og behovet for sagtømmer framover.

Markedsutsiktene for massevirke utover i 2021 er krevende. Trykkpapirmarkedet, som norsk treforedlingsindustri domineres av, er i fortsatt fall. Det er derfor behov for omstilling i norsk treforedling. Tømmerutbudet gir også rom for å øke foredlingskapasiteten i Norge.

Med ubalansen i etterspørselen mellom sagtømmer og massevirke er det nå store lager av massevirke både i skogen og på industritomt, selv om situasjonen er noe forskjellig rundt om i landet. I Nord-Norge går mye av avvirkningen til varmeverk og ferrosilisiumindustrien. Her har etterspørselen vært begrenset, noe som også setter begrensninger for avvirkningen. Trøndelag har normalt underdekning på massevirke, men med reduksjoner i etterspørselen etter massevirke har det regionale tilbudet blitt prioritert. Avvirkningen er opprettholdt og lageroppbyggingen er begrenset. Vestlandet og Sørlandet har hatt tilnærmet normal avvirkning, men eksportmulighetene til Tyskland og andre deler av Europa er krevende med fallende tømmerpriser. Østlandsområdet har måttet begrense avvirkningen. Redusert behov for massevirke med nedstenging av papirmaskinen i Halden fører til oppbygging av massevirkelager i skogen for å prøve å opprettholde leveringsavtaler for sagtømmer. Innlandet har opprettholdt eksportkanalen av massevirke til Karlstad-industrien, som tar hoveddelen av massevirket. Det er stor etterspørsel etter sagtømmer og full utnyttelse av avvirkningskapasiteten. Selv om eksporten er opprettholdt er det noe oppbygging av massevirkelager i skogen.

Vedlegg

Tabell 22: Prisuttak sammenlignet med målpris for korn, melk og kjøtt per 1. halvdel av avtaleåret 2020–2021. Kr per kg eller angitt enhet*

Varegruppe	Representantvare	2. halvår 2020		Målprisåret	
		Målpris	Akkumulert noteringspris	Avvik	Prognosert avvik
Korn	Hvete, matkorn	3,67	3,57	-0,10	0,00
	Rug, matkorn	3,22	3,22	0,00	0,00
	Bygg	3,06	3,00	-0,06	0,00
	Havre	2,83	2,80	-0,03	0,00
	Oljefrø	5,98	5,98	0,00	0,00
Melk	Melk av ku og geit (kr per liter)	5,47	5,47	0,00	0,00
Svinekjøtt	Slaktegris	33,89	33,88	-0,01	0,00

*Prisuttak per 1. halvdel av avtaleåret 2020–2021 for poteter, grønnsaker og epler er vist i kapittel 5.7

Tabell 23: Prisuttak for storfe, lam og egg per 1. halvdel av avtaleåret 2020–2021. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Planlagt gjennomsnittlig engrospris 2. halvår 2020	Akkumulert noteringspris	Avvik	Planlagt gjennomsnittlig engrospris 1. halvår 2021
Storfe	Ung okse	62,80	62,52	-0,28	64,30
Lam	Lam	66,40	65,84	-0,56	66,90
Egg	Egg klasse A	20,30	19,20	-0,10	20,30

Kilde: Nortura Totalmarked kjøtt og egg

Tabell 24: Prisuttak for fjørfe per 1. halvdel av avtaleåret 2020–2021. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Referansepris 2. halvår 2020	Akkumulert noteringspris	Avvik
Kylling	Kylling	27,70	28,66	0,96

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 25: Varenummer i tolltariffen som er inkludert i de ulike varegruppene for import- og eksportstatistikken av RÅK-varer.

Varegruppe	Tollposisjon/tollvarenummer
Smaksatt yoghurt	04.03.1030/1091
Smaksatt søt og syrnet melk	04.03.9001/9002, 22.02.9920
Osteerstatninger	19.01.9091
Barnemat og morsmelkerstatning	19.01.1010/1090, 20.07.1001/1007–8, 21.04.2001
Sukkervarer	17.04 og 21.06.9045-48
Sjokolade	18.06.3100/3200/9010
Sjokolademasse over 2 kg	18.06.2090
Iskrem	Posisjon 21.05
Deiger	19.01.2092
Pasta og lignende	19.02.1100/1900/2091/2099/3001/3009/4000
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	19.04.1098/2010/2090
Knekkebrød	19.05.1000
Kjeks	19.05.3100
Kake	19.05.9031
Pizza	19.05.9010/9021/9022 og 19.01.2097
Brødvarer	19.05.9091
Øvrig bakverk	19.05.2000/3200/4000/9032/9033/9034/9092/9093/9098
Syltetøy/pulp	20.07.9110-9909
Sauser	21.03 utenom 21.03.1000
Supper	21.04 utenom 21.04.2001
Andre næringsmidler	21.06 utenom 21.06.1001, 9031, 9045–9048, 9093
Modifisert stivelse	35.05 utenom 35.05.2000
Mineralvann	22.02, utenom 22.02.9920
Øl	Posisjon 22.03
Andre RÅK-varer	04.03.1020, 07.10.4090, 15.17.9091, 15.17.9097, 18.06.1000, 18.06.2011, 18.06.9021, 18.06.9022, 18.06.9090, 19.01.2010, 19.01.2091, 19.01.2098, 19.01.9010, 19.01.9098, 19.03.0000, 19.04.1010, 19.04.1091, 19.04.3000, 19.04.9020, 19.04.9090, 20.02.9010, 20.02.9090, 20.04.1010, 20.04.1020, 20.04.9020, 20.05.2010, 20.05.2020, 20.08.1110, 20.08.1191, 20.08.9903, 21.02.1010, 21.02.1020, 21.02.1090, 21.02.2020, 21.02.3000, 22.09.0000, 35.01.1000, 35.01.9010, 35.01.9020
Fiskefôr	21.06.1001/9093

8 Referanser

- Felleskjøpet Agri. (2020, April). *Derfor justerer Felleskjøpet Agri kraftfôrprisen*. Hentet fra <https://www.felleskjopet.no/presse/nyheter/derfor-justerer-felleskjoepet-agri-kraftforprisen/>
- Haslestad, J. (2020). Årets bringebærseesong. *Norsk Frukt og Bær* 5, ss. 8-11.
- Landbruksdirektoratet. (2018). *Markedsrapport 2017*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2020). *Målprisrapport 2019-2020*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2021). *Omverdenen til norsk landbruk og matindustri. Rapport for 2020*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- NIBIO. (2020). *Totalkalkylen for jordbruket*. Ås: NIBIO.
- Norske Felleskjøp. (2017). *Rom for bruk av norsk korn*. Norske Felleskjøp.
- Nortura. (2020, Oktober). *Grunnlagsdokument for 1. halvår 2021 Engrospriser for lam, storfe og egg*. . Hentet fra <http://totalmarked.nortura.no/getfile.php/13390882-1604580511/Totalmarked/Grunnlagsdokument/GrD%20vår%202021%20endelig%20%28redigert%29.pdf>
- Nortura. (2020). *Grunnlagsdokument for 2. halvår 2020*.
- Nortura. (2021, Januar 20). *Totalmarked kjøtt og egg, Prognosen 2021 – per januar*. Hentet fra <http://totalmarked.nortura.no/prognose/>
- Opplysningskontoret for Meieriprodukter, melk.no. (2021). *Markedstall 2020*. Opplysningskontoret for Meieriprodukter (melk.no).
- Rådgivende utvalg for innovasjon, vekst og økt norskandel i grøntsektoren. (2020). *Grøntsektoren mot 2035 - sammen for økt konkurransekraft, økt etterspørsel og mer norsk*. Regjeringen.
- Sametinget. (2021, 01 12). *sametinget.se*. Hentet fra <https://www.sametinget.se/statistik/ekonomi>
- SSB. (2021). *Utenrikshandesstatistikk med varer*.
- Tine. (2021, Januar). *Råstofftilgang*. Hentet fra <https://www.tine.no/markedsregulator/fakta-og-prognoser/r%C3%A5stofftilgang>
- Tine Råvare. (2020, Desember). *Landsprognose for leveranse av kumjølke. Desember 2020*. Tine Råvare.
- Totalmarked kjøtt og egg. (2020). *Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2020*. Totalmarked kjøtt og egg.
- Totalmarked kjøtt og egg. (2021). *Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2021*. Totalmarked kjøtt og egg.
- Økonomisk utvalg for reindrift. (2020). *Totalregnskap for reindriftsnæringen, Regnskap 2019 og budsjett 2020, Rapport nr. 39/2020 15. desember*.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:
Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:
Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:
Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER

BESØKSADRESSE:
Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no
